

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Lea Kozáková

**Koaliční chování v Irské republice v letech
1937–2009**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Lea Kozáková**

Vedoucí práce: **PhDr. Lada Šušlíková, Ph.D.**

Oponent práce: **Doc. PhDr. Blanka Říhová, CSc.**

Datum obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

KOZÁKOVÁ, Lea. *Koaliční chování v Irské republice v letech 1937–2009*. Praha, 2011. 103 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lada Šušlíková, Ph.D.

Anotace

Tato diplomová práce je zaměřena na analýzu koaličního chování v Irské republice v letech 1937–2009 a jednotlivých vlád v Irsku v daném období.

V úvodní části se práce zabývá všemi aspekty, které s tímto jevem souvisí. Nejprve jsou představeny hlavní instituce a základní znaky irského politického systému. Dále je vysvětlen také vývoj, charakteristika a specifika irského stranického systému. Součástí je i přehled relevantních politických stran, jako hlavních aktérů formování vlád.

V hlavní části se práce pokouší identifikovat hlavní faktory a zhodnotit jejich vliv na koaliční chování a vznik vlád. Konkrétně je zkoumán vliv politického systému, volebního systému a stranického systému, ale i dalších faktorů. Podstatná část práce je věnována typologii irských vlád a jejich klasifikaci podle teorie koalic. Zdůrazněna je především role dvou klíčových politických stran – *Fianna Fáil* a *Fine Gael*. Práce také vysvětluje, podle jakých pravidel vlády v Irsku vznikají, jaké vznikají nejčastěji, jaká je jejich trvanlivost a jaká se s irskými vládami pojí specifika.

Téma bylo zpracováno s využitím analytické a deskriptivní metody.

Abstract

This thesis is focused on analysis of coalition behaviour in the Republic of Ireland in years 1937–2009 and individual governments in Ireland in the defined period. The work describes all aspects connected with this phenomenon. In the

first part there are major institutions and fundamental characteristics of the Irish political system described. Also the development, main features and specifics of the party system is explained. This part includes the list of relevant parties, as the major participants of the government formation.

In the main part of the work there are main factors identified and their influence on coalition behaviour and government's formation is evaluated. Specifically there is the influence of the political system, voting system, party system and also another factors analyzed. Substantial part of this work is concentrated on the typology of Irish governments and their classification according to the theory of coalitions. Especially role of two crucial parties – *Fianna Fáil* and *Fine Gael* – is emphasized. The work also explains the rules of government formation in Ireland, what is most common kind of government, how long is their durability and which specifics are with Irish government connected.

During the writing of the thesis analytic and descriptive method has been used.

Klíčová slova

Koaliční chování, koalice, vládní model, Irsko, politický systém Irska, stranický systém Irska, Fianna Fáil, Fine Gael

Keywords

Coalition behaviour, coalitions, government model, Ireland, political system of Ireland, party system of Ireland, Fianna Fáil, Fine Gael

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány.
3. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.
4. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12.1. 2011

Lea Kozáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Ladě Šušlíkové, Ph.D. za trpělivé vedení, čas a množství cenných rad, bez kterých by tato práce nevznikla.

Obsah

1	Úvod	3
2	Základní informace	5
3	Proces politické emancipace Irska	7
4	Ústavně-politické uspořádání	14
	4.1 Moc zákonodárná	16
	4.1.1 Poslanecká sněmovna	17
	4.1.2 Senát	19
	4.2 Moc výkonná	21
	4.2.1 Prezident	22
	4.2.2 Premiér a vláda	23
	4.3 Volební systém	25
	4.4 Referendum	28
5	Stranický systém	29
	5.1 Vývoj stranického systému	31
	5.2 Vlastnosti a specifika stranického systému	33
	5.3 Přehled hlavních politických stran	37
	5.3.1 Vojáci osudu (<i>Fianna Fáil: The Republican Party, FF</i>)	37
	5.3.2 Kmen Keltů (<i>Fine Gael: The United Ireland Party, FG</i>).....	38
	5.3.3 Labouristická strana (<i>Labour Party, Páirtí an Lucht Oibre, Lab</i>)	40
	5.3.4 Pokrokoví demokraté (<i>Progressive Democrats, An Páirtí Daonlathach, PD</i>)	41
	5.3.5 Strana zelených (<i>Green Party, Comhaontas Glas, GP</i>)....	42
	5.3.6 My sami (<i>We Ourselves, Sinn Féin, SF</i>)	42
6	Koaliční chování	43
	6.1 Teorie koalic	44

6.1.1	Evropská a americká tradice výzkumu koalic	45
6.1.2	Typologie vlád	47
6.2	Faktory ovlivňující koaliční chování v Irsku	50
6.3	Přehled irských vlád 1932–2009	53
6.4	Vývoj irských vlád	57
6.4.1	Situace na vládní úrovni 1922–1932/1933	57
6.4.2	Období 1932/1933–1989.....	61
6.4.3	Období po roce 1989.....	72
6.5	Typy irských vlád	77
6.5.1	Jednobarevné vlády <i>Fianna Fáil</i>	78
6.5.2	Koaliční vlády opozičních stran sestavené <i>Fine Gael</i>	80
6.5.3	Koaliční vlády sestavené <i>Fianna Fáil</i>	84
6.5.4	Shrnutí: převládající typ vládního modelu	87
7	Závěr	88
8	Summary.....	92
9	Zdroje	93
10	Seznam zkratk	102

1 Úvod

Tématem mnou předkládané diplomové práce je „Koaliční chování v Irské republice v letech 1937–2009“. Práce je zaměřena primárně na analýzu formování vlád v Irsku v daném období v kontextu politického systému a s tím spojené chování relevantních politických stran za současného využití teorie koalic.

Přestože je téma ohraničeno rokem 1937, kdy byla přijata dosud platná Ústava Irské republiky, na základě bližšího zkoumání dané problematiky jsem se rozhodla do analýzy koaličního chování zahrnout vlády již od roku 1932. Důvodem bylo zachování kontinuity a logické návaznosti v textu. Právě na počátku 30. let bylo totiž započato období, které trvalo až do roku 1989 a vyznačovalo se specifickým uspořádáním na irské politické scéně i postavením jednotlivých aktérů. Považuji tedy za vhodné nahlížet jej komplexně. Vynecháním období od roku 1932 by byl text ochuzen o analýzu počátků této etapy a tím zkreslen její celkový význam. K této úpravě jsem přistoupila se souhlasem školitelky.

Irská republika byla vyhlášena v roce 1949, kdy Irsko dosáhlo definitivní nezávislosti na Velké Británii a vystoupilo z Commonwealthu. Prakticky však disponovalo určitou samostatností již od roku 1922, kdy vznikl Svobodný irský stát, který měl statut dominia. Vznik nezávislé republiky byl vyústěním dlouhého a složitého procesu politické emancipace, který byl doprovázen snahou o vymezení vůči Velké Británii. Irsko bylo s Velkou Británií spojeno od roku 1541 personální unií, která se v roce 1800 změnila na unii reálnou. Soužití v jednom státě však bylo velmi problematické a během 19. století zásadně zesílilo nacionalistické napětí spjaté se snahou o politickou emancipaci Irska. Tento historický vývoj silně poznamenal vzájemné vztahy mezi oběma zeměmi, což se projevuje dodnes a je tím ovlivněn i irský politický systém a vládní model.

Přestože je právě britský politický systém jedním ze zdrojů, které se podílely na formování irského politického uspořádání, v řadě ohledů se Irsko od Velké Británie liší. Především se jedná o odlišné typy politického zřízení. Zatímco Velká Británie je konstituční monarchií, Irsko je, jak již oficiální název

státu napovídá, republikou. Vnitropolitické uspořádání Irska odpovídá parlamentní formě vlády v čele s přímo voleným prezidentem.

Jednou z typických odlišností obou systémů je volební systém využívaný pro volbu členů dolní komory parlamentu. Zatímco ve Velké Británii jsou poslanci voleni systémem prosté většiny (tzv. systém „vítěz bere vše“, v angličtině *First Past the Post*), v Irsku je využíván zvláštní druh systému poměrného zastoupení, a sice tzv. systém jednoho přenosného hlasu (v angličtině *Single Transferable Vote*). Uplatnění poměrného volebního systému, který je navíc založen na principu posílené personalizace a do jisté míry oslabení (i když ne úplné eliminaci) role politických stran, umožňuje předpokládat vstup více politických subjektů do parlamentu a domnívat se tedy, že v irském prostředí mohou vznikat, jak jednobarevné, tak koaliční vlády.

Právě analýza tvorby vlád a koaličního chování v Irsku v období od 30. let 20. století do současnosti je, jak již bylo řečeno, hlavním předmětem mé práce. Během jejího zpracování jsem se zaměřila nejen na typologii vlád, které dosud v daném období vznikly, ale také aspekty, které s vládami v Irsku souvisí.

První část práce je věnována politickému systému Irska. Nastavení politického systému, dělba moci, vztahy mezi institucemi, stejně jako typ volebního systému nebo stranický systém, jsou totiž klíčové faktory určující koaliční chování a vládní model. Proto se budu problematikou irského politického systému podrobně zabývat než přistoupím k samotné analýze vládního modelu a koaličního chování. Nejdříve je nastíněn historicko-politický vývoj, který předcházel vzniku Irské republiky. Následně jsou popsány základní parametry irského ústavního uspořádání, tedy hlavní instituce politického systému, jejich kompetence a vztahy mezi nimi, dále volební systém a zmíněn je i institut referenda. Přiblížím zde též hlavní vývojové etapy a charakteristiku stranického systému včetně představení relevantních politických stran jako klíčových aktérů koaličního chování.

Poté již následuje stěžejní část celé práce, která je soustředěna na zkoumaný jev utváření vlád a koaličního chování. Na začátek této kapitoly jsem, po dohodě se školitelkou, dodatečně zařadila subkapitulu věnovanou teorii

koalic, kde stručně představím teoretická východiska pro studium problematiky vlád a koaličního chování, základní pojmy a obecné kategorie jednotlivých typů vlád, které následně aplikuji na irský případ. Po následné identifikaci hlavních faktorů ovlivňujících koaliční chování v Irsku se již budu zabývat jednotlivými vládami, jejich typologií a okolnostem jejich vzniku.

Ke klíčovým výzkumným otázkám, které jsem si položila a na které jsem během psaní své práce hledala odpovědi, byly například následující. Jaké faktory ovlivňují koaliční chování v Irsku? Do jaké míry ovlivňuje koaliční chování ústavně-politické uspořádání, volební či stranický systém? Jaká je typologie irských vlád podle teorie koalic? Jaký typ vlád v Irsku vzniká nejčastěji? Vznikají nějaké koalice konkrétních stran opakovaně bez ohledu na situaci po volbách nebo jsou koaliční partnerství uzavírána *ad hoc* na základě aktuální povolební situace? Jaká je trvanlivost irských vlád?

Během své práce jsem používala zejména analytickou metodu. V některých částech práce, například při popisu politického systému, jsem ovšem uplatnila i metodu deskriptivní. Vycházela jsem především z primárních zdrojů, jako jsou oficiální dokumenty, volební výsledky a složení jednotlivých vlád. Informace jsem ale čerpala rovněž z dostupné cizojazyčné i česky psané odborné literatury a využila jsem i internetové zdroje.

2 Základní informace

Irská republika, oficiálně *Poblacht na hÉireann*, byla vyhlášena v roce 1949, kdy získala definitivní nezávislost na Velké Británii a vystoupila z Commonwealthu. Ústava, která je dodnes platná, byla nicméně přijata již v roce 1937. Předchůdcem Irské republiky byl tzv. Svobodný irský stát (anglicky *Irish Free State*, irsky *Saorstát Éireann*¹), který existoval v letech 1922–1937².

¹ Nebude-li uvedeno jinak, vždy v závorce uveden irský originál názvu přeloženého do českého jazyka. Pokud je užíván i anglický název (například pro vývoj do roku 1920), bude uveden i název anglický.

² <http://www.gov.ie/en/essays/twentieth.html>

V Irsku, které se rozkládá na ploše 70.282³ km², žije v současné době 4.459.300 obyvatel⁴ [Obyvatelstvo a migrace 2009: 1], z nichž více než 87 % tvoří Irové (keltského původu) [Sčítání lidu 2006b: 24]. Ke katolické víře se dle údajů sčítání lidu z roku 2006 hlásí 86,83 % obyvatel [Sčítání lidu 2006a: 31]. Irsko lze tedy stejně jako například Polsko nebo Maltu zařadit k silně katolickým evropským zemím. Katolíci byli na irském ostrově pod britskou nadvládou dlouhou dobu diskriminováni a proces politické emancipace Irska se vyznačoval vymezováním se irských katolíků vůči britským protestantům, což posilovalo význam katolické církve a katolické víry obecně. Od 80. let 20. století ovšem dochází k postupnému rozvolňování vazeb mezi irskou společností a katolickou církví. Jak podotýká John Coakley, v katolické komunitě se v posledních dekádách začaly stále více prosazovat sekulární hodnoty. [Coakley 2005b: 45–48, 65] Spíše konzervativní postoje si Irové nadále uchovávají například v otázkách týkajících se interrupcí, antikoncepce či rozvodů. Katolická církev si v Irsku i nadále udržuje pozici důležitého aktéra, který ovlivňuje nejen společenský, ale i politický život země.

V souladu s ústavou jsou v Irsku oficiálně používány dva úřední jazyky. Prvním je irština a v roli druhého úředního jazyka je uznána angličtina (čl. 8 Ústavy Irské republiky⁵).

Irsko je administrativně rozděleno na čtyři provincie (*cúigí*), a to Connacht, Leinster, Munster, Ulster⁶, a dále na dvacet šest⁷ hrabství (*contae*)⁸.

V zahraničněpolitické oblasti je Irsko od druhé světové války neutrální. Politická debata na toto téma v Irsku probíhala již od počátku 20. let 20. století. Rozhodujícím momentem, který umožnil Irsku neutralitu vyhlásit, bylo uzavření

³ <http://www.gov.ie/en/essays/geography.html>

⁴ Zajímavostí je, že mimo území Irské republiky žije více Irů než v samotném Irsku. Ve Spojených státech amerických se k irské národnosti hlásí 36.495.800 osob. Selected Social Characteristics in the United States: 2007. *American Community Survey*. Dostupné na WWW: <http://factfinder.census.gov/servlet/ADPTable?_bm=y&-geo_id=01000US&-parsed=true&-ds_name=ACS_2007_1YR_G00_&-lang=en&-caller=geoselect&-format=>>.

⁵ Ústava Irské republiky (*The Constitution of Ireland*). Staženo dne 2. ledna 2010 z WWW: <http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/Pdf%20files/Constitution%20of%20Ireland.pdf>.

⁶ http://www.irelandinformationguide.com/Provinces_of_Ireland

⁷ Někdy je uváděno i 32 hrabství, tento počet ovšem platí pro celý irský ostrov, protože šest z nich je součástí Severního Irska [např. <http://www.gov.ie/en/essays/twentieth.html>].

⁸ http://www.irelandinformationguide.com/Counties_of_Ireland

dohody v roce 1938, na jejímž základě se Velká Británie vzdala práva na kontrolu irských přístavů, kterým disponovala od roku 1921. Po druhé světové válce probíhala jednání o vstupu Irska do Severoatlantické aliance (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO). [Raymond 1984: 34] O vstup Irska do NATO usilovaly ze strategických důvodů Spojené státy Americké [Drulák, Druláková 2007: 179]. Irsko svůj vstup do NATO podmínilo sjednocením ostrova a jednání ztroskotala. Podle R. J. Raymonda bylo ale sjednocení ostrova jen záminkou a k hlavním důvodům patřilo předpokládané zatížení irské ekonomiky a především obavy ze ztráty nově nabyté nezávislosti. [Raymond 1984: 36–40]

Irská neutralita není zakotvena v ústavě a ani není garantována mezinárodním společenstvím jako neutralita Švýcarska [Šlosarčík 2007: 173]. I přes svou neutralitu Irsko v roce 1973 vstoupilo spolu s Velkou Británií a Dánskem do Evropských společenství, předchůdce dnešní Evropské unie.

3 Proces politické emancipace Irska

Historický vývoj Irska probíhal po dlouhou dobu v závislosti na Velké Británii. Na Velké Británii bylo Irsko závislé prakticky od 12. století, k posílení reálného vlivu anglického krále v Irsku došlo ovšem až v polovině 16. století, kdy se král Jindřich VIII. oficiálně prohlásil irským králem a začal nad Irskem reálně uplatňovat svou svrchovanou moc. Jeho nástupci pak dokončili zábor irského ostrova a podrobili jej anglické centrální vládě. [Hayes – McCoy 1994: 130] Do roku 1541, kdy Jindřich VIII. začal oficiálně užívat titul irský král (*King of Ireland*), používali britští panovníci „pouze“ titul pán Irska (*Lord of Ireland*) [Coakley 2005a: 4]. Tato změna odráží vývoj povahy vztahu mezi britským trůnem a irským ostrovem.

Přestože byla přítomnost britského vlivu zřejmá a irské zájmy byly podřizovány zájmům britského panovníka, až do konce 18. století spojovala Anglii s Irskem ryze osoba panovníka a jednalo se o personální unii. Irsko si v této době udržovalo poměrně vysokou míru autonomie včetně existence

autonomních politických institucí. K nim patřil zejména irský parlament sídlící v Dublinu. [Šlosarčík 2007: 18] Tento parlament podle nejstarších dokumentů zasedal poprvé v roce 1264 v Kildare⁹. V roce 1692 prošel proměnou, která jej přiblížila podobě britského parlamentu, a tuto podobu si uchoval až do konce 18. století. Parlament byl dvoukomorový a skládal se z volené dolní sněmovny (*House of Commons*) a z nevolené horní komory (*House of Lords*). [Coakley 2005a: 5]

K zesílení britského vlivu na dění v Irsku došlo s přijetím tzv. Zákona o unii (anglicky *Act of Union*, irsky *Acht an Aontais*) v roce 1800, na jehož základě vznikl nový stát pod názvem Spojené království Velké Británie a Irska (*The United Kingdom of Great Britain and Ireland*) (čl. 1 Zákona o unii¹⁰). Přijetím tohoto aktu se z do té doby fungující personální unie stala unie reálná¹¹. S přijetím tohoto zákona zanikl autonomní irský parlament a Irové měli být nadále reprezentováni v londýnském parlamentu¹². Přestože po přijetí *Act of Union* podléhalo Irsko londýnskému parlamentu ve Westminsteru, legislativní opatření v oblastech jako například vzdělání, zemědělství či místní správa, byla ve westminsterském parlamentu přijímána pro každou část Spojeného království separátně. Zatímco irský parlament byl tedy zrušen, v případě vlády tomu tak nebylo. Její formální hlavou byl zástupce koruny (tzv. *Lord Lieutenant*) reprezentující královskou moc na území Irska. Správu běžné agendy ovšem zástupce koruny ponechával v kompetenci svého hlavního tajemníka (*Chief Secretary*), který byl zodpovědný za řízení irských záležitostí v dolní sněmovně parlamentu. Postupně byla reálná moc přenesena z osoby zástupce koruny na hlavního tajemníka, což byl proces kopírující obdobný posun ve vztahu britského panovníka a premiéra. Na tyto tehdejší posty zástupce koruny a hlavního

⁹ <http://www.gov.ie/oireachtas/tour/kildare.htm>

¹⁰ Zákon o unii (*Act of Union*). Dostupné na WWW: <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1473067>>.

¹¹ Již v roce 1707 vznikla reálná unie mezi Anglií a Skotskem a tím vzniklo království Velké Británie [Šlosarčík 2007: 20].

¹² „*One parliament. That it be the third article of union, that the said united kingdom be represented in one and the same parliament, to be stiled “The parliament of the United kingdom of Great Britain and Ireland“*“ (čl. 3 Zákona o unii).

tajemníka dnes navazují posty prezidenta a premiéra Irské republiky. [Coakley 2005a: 4–5]

Prakticky od přijetí Zákona o unii probíhala v Irsku silně protianglicky zaměřená kampaň za zrušení závislosti Irska na Londýně a celé 19. století se neslo ve znamení snahy o obnovení autonomie. Dominujícím proudem irské politické scény byli zastánci obnovení personální unie a posílení irské autonomie, nikoli tedy stoupenci celkové nezávislosti Irska. K významným představitelům proudu zastánců obnovení personální unie byl Daniel O'Connell, který také vedl irské hnutí za zrovnoprávnění katolíků, založil Katolický svaz¹³ (anglicky *Catholic Association*, irsky *Compántas na gCaitliceach*) a dosáhl obnovení pasivního volebního práva pro katolíky a zrušení diskriminačních zákonů. [Šlosarčík 2007: 23; Dunlop 2009: 130] Katolíkům tak bylo umožněno zastávat posty poslanců parlamentu, kabinetních ministrů, soudců, generálů či admirálů. Povzbuzen úspěchem v boji za zrovnoprávnění katolíků založil O'Connell na stejné bázi jako Katolický svaz další hnutí, tentokrát Svaz za zrušení unie (*Repeal Association*¹⁴), jehož prostřednictvím mobilizoval obyvatele Irska k boji za zrušení britsko–irské reálné unie a obnovení irské autonomie. V tomto případě ovšem O'Connell narazil se svým hnutím na odpor britského parlamentu a neuspěl. Část členů ovšem v rámci Svazu zformovalo jinou významnou skupinu. Jednalo se o uskupení radikálně smýšlejících politiků s názvem Mladé Irsko (anglicky *Young Ireland*, irsky *Éire Óg*), která se zformovala kolem časopisu *Národ* (*Nation*) a svými myšlenkami podněcovala irskou národní hrdost a vlastenectví. Tyto ideje ovlivnily irské politické myšlení nejen celého 19. století, ale svým způsobem jej ovlivňují dodnes. [Whyte 1996: 193–197]

V této době byl relevantní i proud prosazující úplnou nezávislost Irska na Velké Británii. Ten reprezentoval například Patrick Pearse, přední člen Irského republikánského bratrstva (anglicky *Irish Republican Brotherhood* – IRB; irsky

¹³ Úspěch, kterého Daniel O'Connell narozdíl od předchozích snah za zrovnoprávnění katolíků dosáhl, spočíval zejména v tom, že O'Connell získal na svou stranu a zapojil do hnutí katolické duchovní. Dalším důležitým faktorem taktéž bylo, že z členství v Katolickém svazu nebyli vyloučeni nemajetní katolíci, jak tomu bylo dříve. [Whyte 1996: 189]

¹⁴ U této organizace se mi ani ve spolupráci s vedoucí práce nepodařilo dohledat irský název, který neuvádí žádný z používaných zdrojů či autorů.

Óglaigh na hÉireann), které se později významně podílelo na realizaci tzv. Velikonočního povstání v roce 1916. Podporu většiny irského obyvatelstva ovšem měli zastánci návratu před rok 1800, tedy obnovení autonomie Irska v podobě personální unie. O zachování centrální moci Londýna naopak usilovali irští protestanti, kteří se obávali útlaku ze strany většinového katolického obyvatelstva v případě dosažení irské autonomie. [Šlosarčík 2007: 24–25]

Významným hnutím konce 19. století byla tzv. Gaelská liga (anglicky *Gaelic League*, irsky *Conradh na Gaeilge*), která přestože nebyla politickou organizací, svou činností významně přispěla k rozvoji irského nacionalismu. Své aktivity zaměřovala zejména na udržení irštiny jako irského národního jazyka, dále irských tradičních zvyků a odmítala jakékoli přejímání anglických zvyků či angličtiny jako takové a bojovala tak proti anglickému vlivu. Z politických uskupení Gaelská liga ovlivnila například stranu *My sami* (anglicky *We Ourselves*; irsky *Sinn Féin* – SF), která prosazovala vznik dualistické monarchie mezi Irskem a Anglií po vzoru Rakouska-Uherska. [McCartney 1996: 227–229] Významným uskupením usilujícím o vznik nezávislé Irské republiky bylo výše zmíněné Irské republikánské bratrstvo (známé také jako feniáni) založené v roce 1858 jako tajná vojenská organizace, která začala připravovat ozbrojené povstání proti Britům [Moody 1996: 210]. Navázali tak na tradici revolučního aktivismu, jehož stopy lze již dříve vysledovat u hnutí Mladé Irsko [Coakley 2005a: 15].

Jak bylo naznačeno v předchozím textu, prakticky celé 19. století se neslo v duchu vymezování se Irska vůči Velké Británii. Volební výsledky této doby opakovaně potvrdily, že většina irských voličů podporuje zavedení tzv. *Home Rule*, to znamená obnovení irské autonomie, což mělo být doprovázeno opětovným zřízením samostatného irského parlamentu v Dublinu. Podpora autonomie Irska ve vztahu k Velké Británii souvisela s mezi irskými katolíky široce přijímanou a šířenou verzí irské historie, která vnímala vztah s Velkou Británií negativně, připomínala a zdůrazňovala útlak katolických obyvatel, zabírání jejich majetku a lhostejnost Velké Británie k situaci irských obyvatel v době hladomoru ve 40. letech 19. století. Tato verze byla šířena nejen ústně a literárně, ale postupně také prostřednictvím školského vzdělávacího systému.

Tento pohled na irskou historii ovšem nesdíleli protestantští obyvatelé Irska, kteří měli užší vazby na Velkou Británii a vnímali ji jako garanta svých občanských a náboženských práv ve většinově katolické zemi. Narozdíl od katolíků chápali protestanti pozitivně i Akt o unii přijatý v roce 1800. Protestantské obyvatelstvo se koncentrovalo v severní části ostrova označované jako Ulster. [Coakley 2005a: 14–15]

Návrhy zákona o autonomii Irska nebyly dvakrát (v letech 1886 a 1893) v parlamentu ve Westminsteru schváleny [McCartney 1996: 234]. Přestože byl tzv. zákon o irské autonomii, který počítal i s obnovením irského parlamentu, nakonec na jaře roku 1914 přijat (jako *Home rule Act 1914* neboli *Government of Ireland Act*), v účinnost nikdy plně nevstoupil [Šlosarčík 2007: 25]. Tento zákon počítal se vznikem dvoukomorového parlamentu v Dublinu, přičemž zároveň měli být irští zástupci nadále vysíláni do parlamentu ve Westminsteru, jejich počet měl být jen redukován [Coakley 2005a: 17]. Vstup tohoto zákona v platnost byl odložen na konec první světové války, mezitím ovšem došlo k radikální proměně situace v Irsku, se kterou se již schválený zákon neslučoval a nevstoupil v platnost [Šlosarčík 2007: 25].

V roce 1916 zorganizovalo Irské republikánské bratrstvo v Dublinu tzv. Velikonoční povstání, během kterého vyhlásilo Irsko nezávislou republikou a Vojenskou radu Irského republikánského bratrstva jeho prozatímní vládou [Coakley 2005a: 16]. V několika následujících dnech bylo ovšem povstání potlačeno a jeho představitelé zatčeni a popraveni [Šlosarčík 2007: 26]. Ze situace po potlačení Velikonočního povstání vytěžila především *Sinn Féin*, která byla přetransformována do širší nacionalistické fronty pod vedením Éamona de Valery, jednoho z vůdců Velikonočního povstání. *Sinn Féin* se v roli ideologického nástupce Irského republikánského bratrstva stala hlavní silou odporu proti britské nadvládě. [Coakley 2005a: 16]

Své silné postavení *Sinn Féin* potvrdila ve všeobecných volbách v roce 1918, kdy získala většinu irských křesel v parlamentu. Oproti očekávání ovšem zvolení představitelé za *Sinn Féin* odmítli obsadit svá místa v parlamentu a místo toho pod vedením de Valery ustavili Irský sněm (*Dáil Éireann*), deklarovali

snahu o vznik samostatné Irské republiky a vůči Británii začali uplatňovat politiku pasivní rezistence. V letech 1919–1921 následoval násilný konflikt nesoucí znaky partyzánské války mezi Brity zformovanými ozbrojenými složkami označovanými jako *Black and Tans* a ozbrojenými jednotkami *Sinn Féin* známými jako Irská republikánská armáda (anglicky *Irish Republican Army* – IRA, irsky *Óglaigh na hÉireann*). V červenci roku 1921 bylo mezi oběma stranami dosaženo příměří, k němuž do značné míry přispěl tlak veřejného mínění především ve Velké Británii a Spojených státech amerických. [McCartney 1996: 238–239]

Výsledkem následných vyjednávání mezi představiteli *Sinn Féin* na straně jedné a zástupci britské vlády na straně druhé byla tzv. Anglo-irská dohoda (anglicky *Anglo-Irish Treaty*, irsky *Conradh Angla-Éireannach*) přijatá v prosinci téhož roku, která obsahovala dva zásadní kompromisní prvky. Oproti původnímu požadavku *Sinn Féin* úplné nezávislosti Irska, bylo dohodnuto, že Irsko získá „pouze“ statut dominia. Druhým důležitým bodem úmluvy bylo vyloučení Severního Irska s většinovým protestantským obyvatelstvem z vlivu Dublinu. [Šlosarčík 2007: 30] Již o rok dříve, tj. v roce 1920 byl přijat tzv. *Government of Ireland Act*, na jehož základě byl ostrov rozdělen dle náboženského klíče na Severní Irsko zahrnující šest většinově protestantských severovýchodních obvodů v oblasti nazývané Ulster, a Jižní Irsko ve zbylé části ostrova s většinově katolickým obyvatelstvem. Akt zároveň zřídil v Belfastu a Dublinu dva separátní parlamenty.¹⁵

Statut dominia dával Irsku větší míru autonomie než by znamenal *Home Rule*, zároveň ale Irsko nezískalo úplnou nezávislost na Velké Británii, jak požadovala *Sinn Féin*. Irsko muselo nadále jako hlavu svého státu akceptovat britského panovníka zastupovaného reprezentantem Koruny a přísahat mu věrnost [Coakley 2005a: 18]. Tak je tomu dnes například v případě Austrálie či Nového Zélandu.

¹⁵<http://www.oireachtas.ie/parliament/about/history/parliamentinireland/#d.en.919>;

<http://webpages.dcu.ie/~foxs/irhist/index.htm>

V důsledku podpisu dohody v této podobě došlo k rozštěpení *Sinn Féin* na dvě křídla – radikální (neboli protismluvní), pro které byla takto formulovaná smlouva nepřijatelná, a umírněné (neboli prosmluvní). V následujících volbách v roce 1922 voliči jednoznačně podpořili prosmluvní frakci *Sinn Féin*, která získala podporu katolické církve a následně zformovala první vládu Svobodného irského státu. [Šlosarčík 2007: 30]

Nově zvolený parlament přijal 25. října 1922 ústavu Svobodného irského státu (anglicky *Irish Free State*, irsky *Saorstát Éireann*) [Coakley 2005a: 19]. Ústava Svobodného irského státu zřizovala dvoukomorový parlament (*Oireachtas*), skládající se z krále, Poslanecké sněmovny (*Dáil Éireann*) a Senátu (*Seanad Éireann*)¹⁶. Jako klíčový prvek této ústavy pro budoucí vývoj Irska se ukázal mechanismus vyžadovaný pro její změny. Ústavních změn bylo totiž možné dosáhnout pouhou prostou většinou v parlamentu, což politické elity v čele s Éamonem de Valerou¹⁷ využili pro postupné rozvolňování vazeb mezi Irskem a Velkou Británií. [Šlosarčík 2007: 33] Vyvrcholením tohoto procesu bylo přijetí nové, dosud platné, ústavy v roce 1937, která již nesla republikánské znaky a která definovala Irsko jako suverénní, nezávislý a demokratický stát. K vyhlášení republiky ovšem došlo až o dvanáct let později, v roce 1949, kdy byl novou koaliční vládou v čele se stranou Kmen Keltů¹⁸ (*Fine Gael* - FG; *Fine Gael – The United Ireland Party*) vyhlášen zákon, který proklamoval vznik Irské republiky (anglicky *Republic of Ireland*, irsky *Poblacht na hÉireann*). Britská vláda následně v reakci na tento krok potvrdila vyčlenění Irska z Commonwealthu [Lynch 1996: 253–255], což lze označit za definitivní dokončení dlouhého a komplikovaného procesu emancipace Irska a získání jeho nezávislosti na Spojeném království Velké Británie a Severního Irska.

¹⁶ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/history/parliamentinireland/#d.en.919>

¹⁷ Éamon de Valera byl zakladatelem politické strany Vojáci osudu (*Fianna Fáil* – FF; *Fianna Fáil: The Republican Party*), se kterou v roce 1927 poprvé vstoupil do parlamentu a v roce 1932 sestavil vládu, která se zavázala získat pro Irsko nezávislost na britské koruně [Lynch 1996: 252].

¹⁸ Tento český překlad používají například autoři Maxmilián Strmiska a Roman Chytilek nebo Ivo Šlosarčík. Doslovně lze překládat i jako Kmen Galů.

4 Ústavně-politické uspořádání

Výchozím dokumentem určujícím základní parametry fungování současného politického systému Irska je psaná Ústava Irské republiky (*Bunreacht na hÉireann*) z roku 1937. Existence psané ústavy je jednou ze zásadních odlišností irského politického systému od ústavního zřízení Velké Británie. Britská ústavní tradice byla nicméně zároveň jedním ze zdrojů pro vznik Ústavy Irské republiky a irské ústavně-politické uspořádání se politickému systému Spojeného království Velké Británie a Severního Irska v mnoha ohledech podobá. Inspiraci britským politickým systémem lze spatřit například v uspořádání vztahů mezi premiérem, vládou a prezidentem nebo v irském soudním systému. [Šlosarčík 2007: 36] Narozdíl od Irska ve Spojeném království jeden komplexní psaný ústavní dokument chybí a je nahrazen souborem různých dokumentů, které zahrnují mimo jiné například parlamentní zákony nebo královské prerogativy doplněné o ústavní zvyklosti [Rovná 2004: 65].

Velmi významnou odlišností od Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, která ovlivňuje podobu a celkové fungování irského politického systému, je samotný typ politického uspořádání. Srovnáme-li Spojené království a Irskou republiku, již na první pohled je zřejmé, že se jedná o dvě rozdílné kategorie. Zatímco Velká Británie je jednou z nejznámějších evropských konstitučních monarchií, v jejímž čele stojí královna Alžběta II., jak již oficiální název irského státu napovídá, Irsko je republikou s přímo volenou hlavou státu – prezidentem (*Uachtarán na hÉireann*). V této souvislosti není bez zajímavosti, že tento post vykonává již druhá žena v řadě. Současnou prezidentkou je Mary McAleeseová¹⁹. Exekutiva je duální a prezident (prezidentka) se o ni dělí s vládou v čele s premiérem (*Taoiseach*), přičemž těžiště moci se nachází na straně premiéra.

Zákonodárná moc náleží v Irsku dvoukomorovému parlamentu (*Oireachtas*). Jedním z dalších specifík je volební systém, používaný pro volbu

¹⁹ <http://www.president.ie/index.php?section=20>

členů dolní komory parlamentu – Poslanecké sněmovny (*Dáil Éireann*)²⁰, kterým je tzv. systém jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote* – STV). Dělbě moci, hlavním politickým institucím a vztahům mezi nimi, stejně jako klíčovými specifikům irského politického systému, se budu podrobněji věnovat níže.

Prezident Irské republiky je volen v přímé volbě, přesto Giovanni Sartori řadí Irsko zcela jednoznačně do kategorie parlamentních systémů²¹, protože reálná moc prezidenta je velmi omezená. Z podskupin, které Sartori v rámci parlamentarismu rozlišuje, se Irsko nejvíce blíží premiérskému typu²², přestože nesplňuje základní kritéria volebního systému prosté většiny, bipartismu a vlády jedné strany. Sám Sartori ovšem tuto kategorii umožňuje definovat volněji a zahrnout do ní i jiné země, které ale disponují stabilními a akceschopnými vládami. V souladu se Sartoriho typologií lze irského premiéra dle jeho postavení a vztahu k ostatním členům vlády označit jako prvního mezi rovnými, protože dle ústavy je závislý na většinové podpoře parlamentu a odstoupí-li ze své funkce, končí celá vláda (čl. 28 odst. 11 ústavy) (podrobněji k postavení premiéra viz podkapitola „Premiér a vláda“). [Sartori 1997: 93–119]

Aplikujeme-li na Irskou republiku koncept Arendta Lijpharta, který podle vztahu mezi vládou a parlamentem rozlišuje dva druhy vládních modelů – westminsterský a konsenzuální²³, zjistíme, že irský politický systém v sobě

²⁰ Horní komorou parlamentu je Senát, v irském jazyce *Seanad*.

²¹ Parlamentní systémy jsou dle Sartoriho založeny na principu svrchovanosti parlamentu a na sdílení legislativně-exekutivní moci, tedy vzájemné závislosti vlády a parlamentu [Sartori 1997: 110].

²² Kromě premiérského typu parlamentarismu, jehož prototypem je Velká Británie, rozlišuje Sartori parlamentarismy s převahou zákonodárního sboru a stranicky kontrolovaný parlamentarismus [Sartori 1997: 110].

²³ Arendt Lijphart rozlišuje dva základní modely demokratických politických systémů. Za modelový případ westminsterského, neboli většinového, typu považuje Spojené království Velké Británie a Severního Irsku. Hlavními charakteristickými znaky jsou: koncentrace exekutivní moci v rukou jedné politické strany a většinové vlády, převaha vlády nad parlamentem, bipartismus, většinový volební systém, pluralismus zájmových skupin, unitární a centralizované vlády, koncentrace legislativní moci v jednokomorovém parlamentu (v tomto případě sice Lijphart připouští, že to pro Spojené království neplatí, ale asymetrický bikameralismus lze podle něj považovat za formu unikameralismu), ústavní flexibilita, absence ústavní kontroly práva a kontrola centrální banky exekutivou. Oproti tomu konsenzuální model, který je podle Lijpharta vhodný pro země s heterogenními společnostmi, jako je například Švýcarsko, se vyznačuje těmito rysy: sdílená exekutiva v širokých koaličních vládách, vyvážený vztah mezi exekutivou a legislativou, multipartismus, proporční volební systém, korporativistický systém zájmových skupin zaměřený na kompromisy a koncentraci, federální a

kombinuje prvky obou těchto modelů. V důsledku vlivu britské ústavní tradice vykazuje tedy irský systém některé prvky typické pro westminsterský model. Patří k nim zejména většinové vlády (tzv. *bare majority cabinets*), nedokonalá dělba moci mezi vládou a parlamentem, asymetrický bikameralismus, unitární a centralizované vlády. Na druhou stranu se jiné aspekty irského politického systému od britského liší a blíží se spíše konsenzuálnímu modelu. Sem lze zařadit odlišný formát stranického systému, jelikož v Irsku existuje systém více stran, neboli multipartismus, dále se jedná o proporční zastoupení v parlamentu (proporční volební systém, tzv. *Single Transferable Vote*, STV) a především jeden psaný ústavní text. [Gallagher 2005a: 211–212]

Irsko je typickým příkladem země, jejíž politický systém vykazuje znaky více modelových typů politických systémů a nelze ji tedy jednoznačně zařadit k jednomu z nich. Na jeho příkladu lze snadno ilustrovat fakt, že při zkoumání politických systémů je třeba brát v úvahu historický kontext a další faktory, které podobu a fungování konkrétního politického uspořádání ovlivnily a ovlivňují.

4.1 Moc zákonodárná

Stejně jako v jiných parlamentních demokraciích náleží zákonodárná moc v Irské republice dvoukomorovému národnímu parlamentu (*Oireachtas*) sídlícímu v Dublinu (čl. 15 odst. 3 ústavy²⁴). Parlament tvoří prezident a dvě komory (čl. 15 odst. 2), konkrétně Poslanecká sněmovna, která je označována jako *Dáil Éireann*, a Senát, v irštině označovaný jako *Seanad Éireann*. Zmínku o prezidentovi jako součásti zákonodárné moci lze vnímat jako paralelu k britskému politickému systému, kde je dle dodržovaných ústavních zvyklostí panovník taktéž její součástí. Čl. 15 odst. 2 ústavy svěřuje irskému parlamentu výhradní právo na tvorbu zákonů, kterým nedisponuje žádný jiný státní orgán v zemi. Velkou roli hraje parlament, resp. jeho dolní komora, také při ustavování

decentralizované vlády, rigidní ústava, kterou lze změnit jen kvalifikovanou většinou, ústavní kontrola práva nezávislým soudem a nezávislá centrální banka. [Lijphart 1999: 9–47]

²⁴ Nebude-li uvedeno jinak, následující kapitoly o ústavním pořádku vycházejí z textu Ústavy Irské republiky (*The Constitution of Ireland*). Staženo dne 2. ledna 2010 z WWW: <http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/Pdf%20files/Constitution%20of%20Ireland.pdf>. V kulaté závorce vždy uveden relevantní článek ústavy.

nové vlády, která je během svého funkčního období *Dáil Éireann* odpovědná (čl. 13 a 28).

4.1.1 Poslanecká sněmovna

Poslanecká sněmovna (irsky *Dáil Éireann*) má v současné době 166 členů (v irštině oficiálně titulovaných „*Teachta Dála*“, anglicky *Deputy to the Dáil*)²⁵. Počet členů sněmovny není striktně dán ústavou, ale mění se s ohledem na počet obyvatel země. Ústava pouze stanovuje, že na každého poslance nesmí připadnout méně než 20 000 a více než 30 000 obyvatel. (čl. 16 odst. 2)

Za účelem voleb je Irsko rozděleno do třiačtyřiceti volebních obvodů, v nichž se rozděluje tři až pět mandátů. Z teoretického hlediska se tedy jedná o malé volební obvody. K jejich revizi musí docházet nejméně jednou za dvanáct let (čl. 16 odst. 2), v praxi k tomu dochází s ohledem na výsledky pravidelného sčítání lidu, které se koná každých pět let.²⁶

Ústava určuje maximální délku poslaneckého mandátu na sedm let, umožňuje ovšem zákonem stanovit dobu kratší (čl. 16 odst. 5), čehož bylo v praxi využito a všeobecné volby do sněmovny se konají v pětiletém intervalu. Volby se ale mohou konat i v kratších časových úsecích, což umožňuje pravomoc premiéra (stejně jako ve Velké Británii) kdykoli požádat prezidenta o rozpuštění *Dáil Éireann* a vypsání nových voleb. Prezident musí žádosti premiéra v takové situaci vyhovět s výjimkou situace, kdy premiér ztratil většinovou podporu v dolní komoře parlamentu. (čl. 13 odst. 2) V tomto případě se může prezident samostatně rozhodnout, zda vyhoví žádosti premiéra nebo požádá sněmovnu o návrh na jmenování nového předsedy vlády [Šlosarčík 2004: 58].

Volební právo dle ústavy náleží všem osobám, které dosáhli osmnácti let a nejsou prohlášeny za nezpůsobilé (čl. 16 odst. 1). Jak již bylo řečeno, poslanci jsou voleni na základě poměrného volebního systému, tzv. systému jednoho přenosného hlasu (anglicky *Single Transferable Vote*, STV).

²⁵ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/dail/>

²⁶ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/dail/>

Lze říci, že disciplinovanost irských poslanců je poměrně vysoká. Jak uvádí Michael Gallagher, poslanci jen zřídka kdy nehlasují v souladu s oficiálním stanoviskem strany, za kterou byli nominováni. Pro poslance je morálně nepřijatelné hlasovat v souladu s opozicí. Soudržnost parlamentních politických stran v Irsku, podle Gallaghery dokonce převyšuje evropský průměr. [Gallagher 2005a: 212–213]

Činnost *Dáil Éireann* lze rozdělit do tří hlavních oblastí: tvorba legislativy, ustavování vlády a dohled nad její činností [Gallagher 2005a: 213]. Při procesu sestavování nové vlády *Dáil Éireann* nominuje osobu premiéra (*Taoiseach*) a schvaluje jím navržené složení vlády. Souhlas *Dáil Éireann* je důležitým předpokladem pro to, aby premiér a vláda mohli být v posledním kroku vzniku nové vlády jmenováni prezidentem. (čl. 13 odst. 1 a 2)

Dle čl. 28 (odst. 4) ústavy vláda je *Dáil Éireann* odpovědná a její existence je závislá na podpoře většiny poslanců, což dokládá odst. 10 téhož článku, který uvádí, že „*Taoiseach odstoupí ze své funkce, pokud ztratí podporu většiny v Dáil Éireann*“ (čl. 28 odst. 10). Výsadní pravomoc vyslovit vládě důvěru či nedůvěru má tedy v Irsku dolní komora parlamentu, není ovšem formálně přesně stanoveno, jakým způsobem k tomu má dojít. V praxi bývá nejčastěji s otázkou důvěry spojen nějaký vládní návrh zákona. Po vyslovení nedůvěry dolní komorou může premiér rovnou rezignovat, anebo navrhnout prezidentovi republiky rozpuštění dolní komory a vypsání nových voleb. [Šlosarčík 2007: 73–74] Pokud tak prezident učiní, může dosavadní *Taoiseach* znovu požádat o vyslovení důvěry nově ustavenou *Dáil Éireann*. Ústava mu pak umožňuje setrvat ve funkci, pokud důvěru nově zvolené *Dáil Éireann* získá (čl. 28 odst. 10). V situaci, kdy premiér ztratil většinovou podporu *Dáil Éireann*, umožňuje ovšem ústava prezidentovi rozpuštění sněmovny odmítnout (čl. 13 odst. 2).

Svou roli při kontrole činnosti vlády ze strany *Dáil Éireann* hrají i interpelace a výbory. Interpelace mohou mít ústní nebo psanou formu²⁷ a je jim věnován vždy přesně vymezený čas na každém zasedání sněmovny. Otázky musí

²⁷ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/dail/>

být příslušnému členu vlády položeny v předstihu. Každý poslanec, který nebyl spokojen s odpovědí, může od ministra požadovat ještě v též den doplňující odpověď. Největší aktivitu v pokládání otázek jednoznačně vykazují opoziční poslanci, zatímco otázek z řad poslanců vládních stran je minimum. Přestože mají interpelace pro kontrolu vlády svůj význam, nejsou určeny k neustálé kontrole vládních politik, k tomu je lépe uzpůsoben mechanismus parlamentních výborů, jejichž struktura víceméně odpovídá struktuře ministerstev. Činnost výborů se tak koncentruje na agendu jednotlivých ministerstev. [Gallagher 2005a: 226–232] Na činnosti výborů se spolu s poslanci mohou podílet i senátoři. Jedná se o systém tzv. *Joint Committees*.²⁸

4.1.2 Senát

V horní komoře irského parlamentu, Senátu Irsko (irsky *Seanad Éireann*), zasedá celkem šedesát senátorů, z nichž je část volena a část jmenována. Délka volebního období Senátu se dle ústavy přímo odvíjí od délky funkčního období *Dáil Éireann* (čl. 18 odst. 3 ústavy). Platí, že k volbě nových senátorů musí dojít do devadesáti dnů od rozpuštění dolní sněmovny (čl. 18 odst. 8). Voleno je celkem čtyřicet devět senátorů, z nichž čtyřicet tři je voleno pěti profesními skupinami z kandidátních listin dle oboru činnosti (kultura a vzdělávání, zemědělství, závislé práce, průmysl a obchod, veřejná správa) a po třech senátorech volí absolventi dvou nejvýznamnějších irských univerzit (Irské národní univerzity a Dublinské univerzity). (čl. 18) Zbýlých jedenáct senátorů jmenuje premiér (*Taoiseach*).²⁹ Podle Jana Kysely je irský Senát nepříliš častým příkladem druhé parlamentní komory, kterou lze označit jako komoru zájmového zastoupení [Kysela 2004: 231].

Přestože formálně je Senát považován za místo, kde nehraje roli stranická příslušnost, v praxi se i zde s ohledem na složení voličstva nových senátorů³⁰ a termín volby, objevují tendence reflektovat rozložení sil politických stran v dolní

²⁸ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/committees/>

²⁹ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/seanad/>

³⁰ K volitelům nových senátorů patří poslanci nově zvolené Poslanecké sněmovny, končící senátoři a představitelé místní správy [Kysela 2004: 233].

komoře. Při hlasování se v praxi senátoři obvykle dělí na dvě skupiny, na tu, která podporuje vládu a tu, která je jejím oponentem.³¹ Premiér obvykle jmenuje senátory zástupce své strany, čímž také přispívá ke zvyšování politického charakteru Senátu. Přesto je Senát „*prostorem zajišťování kontinuity výkonu politiky a předávání zkušeností*“ [Kysela 2004: 235]. Dle ústavy mohou být členy vlády maximálně dva senátoři (čl. 28 odst. 7).

Klíčovou úlohou Senátu je kontrola legislativy, která mu byla zaslána z dolní komory parlamentu³². Senát může stejně jako *Dáil Éireann* iniciovat návrh zákona³³, výjimku ovšem představují finanční zákony, jejichž iniciování náleží dle ústavy výhradně *Dáil Éireann*. Senát může k finančním zákonům připojit svá doporučení, která ovšem není *Dáil Éireann* povinna akceptovat a může je všechny odmítnout. (čl. 21 odst. 1) Kromě finančních zákonů nemůže Senát iniciovat ani připomínkovat také návrhy na změny ústavy³⁴. Ústavní změny musí být vždy schváleny v referendu, což znemožňuje měnit ústavu jen v závislosti na vůli jedné komory [Kysela 2004: 234]. Jakýkoli jiný zákon může Senát pozměnit. *Dáil Éireann* tuto změnu následně posoudí a projedná. (čl. 20 odst. 1–3) Každý zákon tedy musí projít oběma komorami. Senát nicméně disponuje jen suspenzivním vetem a konečné rozhodnutí je vždy na dolní komoře.

Z hlediska pravomocí v legislativním procesu jednoznačně dominuje dolní komora nad Senátem. Přestože Senát, stejně jako *Dáil Éireann* disponuje pravomocí zákonodárné iniciativy (s výjimkou finančních zákonů), v praxi většina návrhů zákonů pochází z dolní komory, protože nejčastějším iniciátorem je vláda. [Šlosarčík 2007: 71–72]

Kromě role v legislativním procesu Senát vede debaty nad závažnými tématy. Lze říci, že tato témata jsou v Senátu projednávána s větší mírou svobody, a to z toho důvodu, že vláda je dle ústavy odpovědná výhradně dolní

³¹ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/seanad/>

³² Tamtéž.

³³ Většina návrhů zákonů pochází z vlády, zákonodárnou iniciativou nicméně v Irsku disponuje také jednotlivý poslanec i senátor [Šlosarčík 2004: 71].

³⁴ <http://www.oireachtas.ie/parliament/about/seanad/>

komoře parlamentu a výsledek debaty v Senátu tak přímo neovlivní její existenci.³⁵ Vláda si zároveň nemůže dovolit nerespektovat senátory vzhledem k tomu, že jsou mezi nimi zástupci obecních rad a dalších orgánů samosprávy se značným vlivem v regionech. S tím tedy stoupá význam senátorů jako jednotlivců. [Kysela 2004: 235]

4.2 Moc výkonná

Výkonná moc je v Irsku dvouhlavá, dle ústavy se o ní dělí přímo volený prezident (*Uachtarán na hÉireann*) a vláda v čele s premiérem (*Taoiseach*) odpovědná dolní komoře parlamentu (čl. 28 odst. 4). Každé z těchto dvou center výkonné moci se tak tedy opírá o zcela jiný zdroj legitimacy. I na úrovni exekutivní moci je patrná podobnost některých rysů s vládním modelem uplatňovaným ve Velké Británii, někdy též označovaným jako tzv. westminsterský model vládnutí. Panovník, v irském případě prezident, hraje spíše symbolickou úlohu a těžiště výkonné moci spočívá v rukou vlády v čele s premiérem (*Taoiseach*). Postavení prezidenta je nicméně v Irsku posíleno přímou volbou a některými pravomocemi, které mu ústava umožňuje samostatně vykonávat. [Šlosarčík 2007: 77–78]

Jedna z hlavních odlišností mezi Velkou Británií a Irskem spočívá v typu vlád, které v těchto politických systémech mohou vzniknout. Jedním z rozhodujících faktorů je v tomto případě volební systém uplatňovaný pro volby do dolní komory parlamentu, z níž v obou zemích vychází vláda. Zatímco ve Velké Británii je používán volební systém prosté většiny, tzv. *First Past the Post* („vítěz bere vše“), který pomáhá uchovat bipartismus a podporuje situaci, kdy jedna strana dokáže sama získat většinu křesel v dolní komoře parlamentu a následně utvořit jednobarevnou většinovou vládu³⁶. V Irsku jsou oproti tomu

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Dle očekávání však bylo toto pravidlo narušeno při volbách, které se uskutečnily 6. května 2010. Přestože po třinácti letech zvítězila Konzervativní strana, nezískala absolutní většinu hlasů v dolní komoře parlamentu, čímž byl vyloučen vznik jednobarevné většinové vlády. Nabízela se tedy pouze možnost vzniku jednobarevné menšinové či koaliční vlády. Výsledkem povolebních vyjednávání je vznik koalice Konzervativní strany a Liberálních demokratů. [http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8676607.stm]

mandáty v *Dáil Éireann* přidělovány podle specifického typu volebního systému poměrného zastoupení, tzv. systém jednoho přenosného hlasu, tzv. *Single Transferable Vote*, neboli systém jednoho přenosného hlasu (blíže viz kapitola „Volební systém“). Mechanismus tohoto typu volebního systému napomáhá k udržení multipartismu a je důležitým faktorem pro častější vznik koaličních vlád.

4.2.1 Prezident

Prezident Irské republiky, v irském jazyce *Uachtarán na hÉireann* je, jak již bylo řečeno, volen přímým hlasováním lidu na sedmileté funkční období s možností jednoho znovuzvolení. Platí také, že prezident nesmí být členem ani jedné z komor parlamentu. (čl. 12 odst. 1–6 ústavy) V současné době vykonává úřad prezidenta Mary McAleese, která je ve funkci již druhé volební období. Poprvé byla zvolena v roce 1997 a svůj post obhájila i v roce 2004, kdy byla v prezidentských volbách jediným nominovaným kandidátem.³⁷ Důvody, pro které může být prezident odvolán z funkce, ústava blíže nespecifikuje, nicméně zmiňuje, že „prezident může být odvolán pro zákonem stanovené přestupky“ (čl. 12 odst. 10). Návrh na obvinění prezidenta musí být vznesen minimálně třiceti poslanci nebo senátory a schváleno dvoutřetinovou většinou dané komory. Vznesení-li jedna z komor parlamentu obvinění vůči prezidentovi, druhá komora zahajuje vyšetřování a o případném zbavení úřadu taktéž rozhoduje dvoutřetinovou většinou. (čl. 12 odst. 10)

Poradním orgánem prezidenta je ústavně zakotvená Státní rada. Povinnými členy se stávají: premiér (*Taoiseach*), zástupce premiéra (*Tánaiste*), předseda Nejvyššího soudu, předseda Vrchního soudu, předsedové obou komor parlamentu, nejvyšší státní zástupce. Dalšími členy mohou být mimo jiné také bývalí prezidenti, premiéři, předsedové Nejvyššího soudu a další osoby jmenované prezidentem. (čl. 31 odst. 2)

Z výkonu své funkce není prezident odpovědný ani jedné z komor parlamentu, ani žádnému soudu (čl. 13 odst. 8). Až na několik výjimek, kdy mu

³⁷ <http://www.president.ie/index.php?section=20&lang=eng>

ústava umožňuje jednat samostatně nebo po konzultaci se Státní radou, vykonává prezident své pravomoci jen na doporučení vlády (čl. 13 odst. 9). Jinými slovy je, až na výjimky, prezident při výkonu své funkce vázán kontrasignací vlády. Ke zvláštním případům, kdy je prezidentovi umožněno jednat jen na základě svého úsudku patří postoupení zákona Nejvyššímu soudu k prozkoumání jeho ústavnosti (v tomto případě prezident danou záležitost konzultuje se Státní radou) (čl. 26 odst. 1) a již zmíněná možnost odmítnout rozpustit *Dáil Éireann* na žádost premiéra, který ztratil většinovou podporu poslanců (čl. 13 odst. 2)³⁸.

Prezident hraje důležitou roli i při sestavování nové vlády. Jmenuje premiéra (*Taoiseach*) na základě nominace předložené *Dáil Éireann* a poté na jeho návrh a se souhlasem *Dáil Éireann* jmenuje i ostatní členy vlády (čl. 13 odst. 1). Prezident také svolává a rozpouští *Dáil Éireann* na doporučení premiéra (čl. 13 odst. 2) a podepisuje a vyhláší všechny zákony přijaté parlamentem (čl. 25 odst. 1). Kromě těchto zmíněných, disponuje irský prezident dalšími ceremoniálními a symbolickými funkcemi jako je běžné v jiných parlamentních demokraciích.

Irský prezident bývá často s ohledem na rozsah jeho pravomocí a celkové postavení v systému ve srovnání s ostatními přímo volenými prezidenty řazen k nejslabším [Elgie, Fitzgerald 2005: 313].

4.2.2 Premiér a vláda

Jak již bylo blíže popsáno výše, premiér (irsky *Taoiseach*) je jmenován prezidentem na základě nominace *Dáil Éireann* a je závislý na její většinové podpoře po celou dobu působení vlády. Ostatní členové vlády jsou jmenováni prezidentem na návrh premiéra a s předchozím souhlasem *Dáil Éireann*. Jednoho ze členů vlády premiér jmenuje svým zástupcem (v irském jazyce *Tánaiste*), který jej zastupuje v případě jeho nepřítomnosti nebo neschopnosti vykonávat úřad (čl. 28 odst. 6). Členem vlády se může stát pouze člen parlamentu, přičemž platí, že premiér, jeho zástupce a ministr financí musí být členy *Dáil Éireann*.

³⁸ <http://www.president.ie/index.php?section=15&lang=eng>

Počet členů vlády, kterým náleží mandát v Senátu, je ústavou omezen na nejvýše dva. (čl. 28 odst. 7)

Koncepce vlády stejně jako řada jiných znaků irského politického systému odkazuje k Velké Británii. Přestože to není ústavně zakotveno, vládu v užším slova smyslu představuje kabinet a v širším pohledu sbor státních ministrů (v angličtině *Ministers of State*, v irštině *Airí Stáit*), kteří formálně nejsou považováni za členy vlády a neúčastní se zasedání kabinetu.³⁹ Zvláštní úlohu mezi *Ministers of State* má tzv. *Chief Whip* (irsky *Príomh-Aoire*), kterým se stává nejstarší osoba ze sboru *Ministers of State* a jako jediný se účastní zasedání kabinetu. Jeho klíčovým úkolem je dohled nad disciplinovaností poslanců vládních stran, to znamená, že kontroluje, zda se poslanci koaličních stran aktivně podílí na práci *Dáil Éireann* a řídí se vládou stanovenou politickou linií.⁴⁰

Vláda je zodpovědná za správu veřejných financí, mimo jiné předkládá každý rok *Dáil Éireann* k posouzení odhady státních příjmů a výdajů. Vláda také jako jediná může předkládat sněmovně návrhy finančních zákonů, tzv. *Money Bills*.⁴¹ Premiér jako hlava vlády určuje obecnou linii vládní politiky, přiděluje jednotlivým ministrům jejich pole působnosti a koordinuje jejich činnost⁴². Vláda je nicméně kolektivním orgánem, je kolektivně odpovědná za činnost ministerstev a v případě, že premiér odstoupí ze své funkce, automaticky s ním končí celá vláda (čl. 28 odst. 9). Při rozdělování portfolií jednotlivým ministrům, si může premiér ponechat některá z nich ve své kompetenci. V současné době spravuje premiér například otázku reformy veřejné správy nebo vztah Irska k Evropské unii. Premiér také zajišťuje pravidelnou informovanost prezidenta o záležitostech domácí i zahraniční politiky.⁴³ Na mezinárodní úrovni jedná

³⁹ http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Taoiseach_and_Government/The_Government/

⁴⁰ http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Taoiseach_and_Government/About_the_Ministers_of_State/MOS_P_at_Carey,_T_D_/Role_of_the_Chief_Whip/Role_of_Minister_of_State_Chief_Whip_.html

⁴¹ http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Taoiseach_and_Government/The_Government/

⁴² http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Taoiseach_and_Government/About_the_Taoiseach/Role_of_the_Taoiseach/

⁴³ Tamtéž.

jménem Irska s představiteli ostatních států, účastní se jednání Evropské rady a je hlavním mluvčím irské vlády [Elgie, Fitzgerald 2005: 313].

Ve srovnání s přímo voleným irským prezidentem, který reálně nedisponuje výraznými pravomocemi, může být postavení premiéra irské vlády potenciálně velmi silné. V praxi se ovšem skutečná síla premiéra liší v závislosti na dalších okolnostech v daném funkčním období. Obvykle jej lze ale označit jako prvního mezi rovnými. Kromě řady ústavních, administrativních a politických faktorů je při zkoumání reálného postavení premiéra třeba zohlednit i to, zda se jedná o vládu jednobarevnou, menšinovou či koaliční. Předseda koaliční vlády musí brát v takové situaci ohledy na své koaliční partnery, což ovlivňuje jeho rozhodování v konkrétních otázkách. Odhlédneme-li od role koaliční podoby vlády na postavení premiéra, premiérovy pravomoci ve svém důsledku v praxi oslabují i roli parlamentu, resp. jeho dolní komory, jejíž jednací řád premiérovi umožňuje určit pořadí projednávaných vládních záležitostí. V tomto smyslu pak premiér ovlivňuje a řídí nejen jednání vlády, ale i dolní komory parlamentu. [Elgie, Fitzgerald 2005: 313–316]

4.3 Volební systém

Volební systém představuje jeden z klíčových předpokladů pro vznik koaličních vlád. Určujícím je v tomto směru zejména typ volebního systému uplatňovaný pro volby do dolní komory parlamentu, který přímo ovlivňuje podobu stranického systému. Jak již bylo uvedeno, v Irsku je pro volby do *Dáil Éireann* používán specifický typ poměrného volebního systému, tzv. systém jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote* – STV). Poměrný volební systém napomáhá přítomnosti více politických stran ve sněmovně a tím napomáhá vzniku možnosti koaličních vlád.

Užívání tohoto volebního systému je zakotveno v ústavě, což znamená, že k jeho změně může dojít pouze prostřednictvím referenda. O změnu volebního systému z STV na volební systém prosté většiny (tzv. *first past the post* – FPTP), který se používá ve Velké Británii, se dvakrát pokusila strana *Fianna Fáil*. V obou případech byla ale změna volebního systému voliči v referendu

odmítnuta [Výsledky referend 1937–2009: 16, 20]. Jako hlavní argumenty ospravedlňující pokus o změnu bylo v obou případech uváděno, že STV ztěžuje dosažení stabilní vlády a oslabuje tak demokracii [Gallagher 2005b: 514].

Tento volební systém se prosadil zejména v zemích s vlivem Velké Británie. Kromě Irska je používán například na Maltě (dolní komora parlamentu), Austrálii (Senát) nebo Severním Irsku (volby na úrovni provincií). Základní princip tohoto systému spočívá v tom, že volič neuděluje svůj hlas kandidátní listině jako celku, ale sestavuje pořadí nominovaných kandidátů dle svých preferencí, přičemž nezáleží na tom, zda se jedná o kandidáty jedné či více stran. [Klíma 2003: 240] Volič tedy disponuje jedním hlasem, který uděluje jednomu kandidátovi, zároveň ale na kandidátní listině vyznačuje pořadí kandidátů, v jakém jim má být jeho hlas přidělován, pokud jím vybraný kandidát tohoto hlasu nevyužije k zisku mandátu. Hranice hlasů nutná pro získání mandátu je určena tzv. Droopovou kvótou⁴⁴. Při překročení limitu, jsou přesahující hlasy přiděleny kandidátovi podle následující preference voliče (tzv. přenos shora). Dojde-li k situaci, že stále nejsou obsazeny všechny mandáty v daném volebním obvodu a již nejsou žádné hlasy k přerozdělení, je vyškrtnut kandidát s nejnižším počtem prvních preferencí a jeho hlasy jsou přiděleny dalším opět dle následujících preferencí (tzv. přenos zdola). Tímto postupem se pokračuje tak dlouho, dokud nedojde k obsazení všech mandátů, které jsou k dispozici. [Chytilík, Šedo a kol. 2009: 220–222] Celkový mechanismus tohoto volebního systému je poměrně komplikovaný a jeho detailní popis, ani analýza nejsou předmětem této práce, proto se jim podrobněji nebudu věnovat. Důležité jsou ovšem účinky tohoto volebního systému a jeho vliv na stranický systém a posléze koaliční chování.

Celkově lze říci, že tento volební systém v sobě kombinuje prvky typické pro většinové i proporcční volební systémy. Díky vícemandátovým volebním

⁴⁴ Droopova kvóta byla navržena tak, aby korespondovala s volebním systémem STV. Je konstruována tak, aby bylo možné kandidátovi přidělit mandát, aniž by nastala situace, že na základě stejného počtu hlasů bude přiděleno více mandátů, než je celkový rozdělovací počet křesel v daném obvodu. Vypočítává se na základě vzorce $Q = (V/S+1) + 1$, přičemž „V“ je celkový počet platných hlasů odevzdaný pro všechny strany dohromady a „S“ je počet mandátů, které je potřeba rozdělit. [Lebeda 2008: 82]

obvodům je zajištěna proporcionalita, zároveň je ale dosaženo personalizace a teritoriálních vazeb. [Klíma 2003: 242] Na první pohled je tedy upozaděna role politických stran a naopak zdůrazněna individualita jednotlivých kandidátů. Kandidáti jsou na volebních lístcích řazeni abecedně, u každého z nich je nicméně uvedena stranická příslušnost [Gallagher 2005b: 516]. Abecedním řazením kandidátů je sice posílena orientace voliče na výběr individuálních kandidátů a do jisté míry upozaděna role politických stran, zároveň ale nelze říci, že by byla role politických stran zcela eliminována. Princip volebního systému STV pouze napomáhá tomu, aby zvítězili kandidáti, kteří jsou přijatelní pro co nejširší spektrum voličů. [Klíma 2003: 243] V důsledku tak tento volební systém může přispívat k umírněnější rétorice politických stran. Zvýhodnění jsou kandidáti zastávající umírněné názory a prosadit se mohou i nezávislí kandidáti, jejichž role se zvyšuje v případě vzniku menšinové vlády. [Chytilík, Šedo 2009: 227–228]

Na konci 80. let provedli Shaun Bowler a David M. Farrell výzkum, v němž se zaměřili na voličské chování v rámci STV. Za určující pro účinky tohoto volebního systému a jeho vliv na stranický systém považují způsob, jakým voliči udělují preference jednotlivým kandidátům. Z jejich výzkumu vyplynulo, že voliči velmi často udělují preference v páru, resp. bloku. Rozhodnou-li se tedy přidělit kandidátovi jedné politické strany první preferenci, pravděpodobně této straně přidělí i druhou, případně další, stejně pak mohou postupovat v případě dalších preferovaných stran. Voliči tím tak dle autorů projevují stranickou loajalitu a jejich chování tak ve svém důsledku napomáhá udržet v irském systému disciplinované politické strany. Lze tak vysvětlit i nízkou fragmentaci irského parlamentu. [Bowler, Farrell 1991: 308–315]

Proporční volební systémy bývají obvykle spojovány s vícestranickými systémy, respektive systémy s více než dvěma stranami, čemuž odpovídá i irský případ. Za celou dobu existence Irské republiky nebyly v *Dáil Éireann* přítomny méně než tři politické strany. Dominantní postavení si zároveň po celou tuto dobu drží dvě strany – *Fianna Fáil* a *Fine Gael*. O první preference mezi sebou běžně soupeří i kandidáti v rámci těchto dvou nejsilnějších stran. Kandidáti jedné

strany jsou tedy nuceni bojovat o hlasy se svými spolustraníky, zároveň je však třeba, aby vystupovali jako tým. Nabádají své voliče, aby jim dali svou první preferenci a další někomu ze stejné politické strany. Vnitrostranická konkurence naopak není běžná u malých politických stran, které většinou nasazují jen jednoho kandidáta a zaměřují se na získání co nejvyššího počtu nikoli prvních, ale nižších preferencí. [Gallagher 2005b: 520–524] Jak uvádí Michael Gallagher, volební systém STV zajišťuje i malým politickým stranám reprezentaci odpovídající jejich velikosti jen s nízkou mírou disproportionality [Gallagher 1997].

Lze tedy říci, že využívání mechanismu specifického proporcího volebního systému STV umožňuje rozdělení křesel ve *Dáil Éireann* mezi více politických subjektů a tím vytváří předpoklad pro vznik koaličních vlád.

4.4 Referendum

Irská republika je jednou ze zemí, která využívá ústavně zakotvený institut referenda. Ústava ukládá povinnost uspořádat referendum vždy, jedná-li se o jakoukoli změnu ústavy (čl. 47 ústavy). Referendum musí ovšem v takové situaci předcházet vždy schválení návrhu oběma komorami parlamentu. Obligatoční referendum vyhláší a za jeho průběh zodpovídá ministr pro životní prostředí. Pro účely konání referenda jsou využity volební obvody určené pro volby do *Dáil Éireann*. [Müller 2005: 41] Právo účastnit se referenda má každý volič oprávněný volit do dolní komory parlamentu (čl. 47 odst. 3), to znamená volič, který dosáhl osmnácti let věku a je uveden na seznamu registrovaných voličů [Výsledky referend 1937-2009: 9]. Ústavou není pro platnost referenda stanoveno žádné kvórum. Pokud je návrh na změnu ústavy schválen v referendu většinou oprávněných voličů, prezident jej podepíše a změna vstupuje v platnost. [Müller 2005: 42]

V ostatních případech netýkajících se změn ústavy je referendum nepovinné a o jeho konání rozhoduje prezident na základě společné petice obou komor parlamentu a konzultace se Státní radou. Dospěje-li prezident k závěru, že návrh zákona předkládaný parlamentem „obsahuje návrh takové národní

důležitosti, že by k němu měla být zjištěna vůle lidu, ... odmítne návrh zákona podepsat“. (čl. 27) Institut fakultativního referenda nebyl dosud v Irsku využit [Výsledky referend 1937–2009: 8].

V roce 1998 vznikla na základě Zákona o referendu (*Referendum Act*) nezávislá Komise pro referendum (*Referendum Commission*), jejímž hlavním úkolem je zajišťovat informovanost voličů o daném referendu. Od roku 1937 do současnosti bylo postoupeno voličům ke schválení celkem třicet návrhů na změny ústavy, z nichž dvacet dva jich bylo přijato a osm odmítnuto. K odmítnutým patřil mimo jiné dvakrát návrh na změnu volebního systému (1959 a 1968), návrh na zrušení ustanovení o zákazu rozvodů (1986) nebo naposledy odmítnutí Lisabonské smlouvy v roce 2008. [Výsledky referend 1937–2009: 6–7]

5 Stranický systém

Stranický systém představuje spolu s volebním systémem klíčový faktor pro analýzu koaličního chování, které je tématem této práce. Jak již bylo řečeno, díky využívání zvláštního typu poměrného volebního systému, tzv. systému jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote – STV*) je umožněna přítomnost více politických stran v dolní komoře parlamentu, tedy *Dáil Éireann*, z níž každá nová vláda vychází. Je zajímavé, že vývoj irského stranického systému, resp. jeho jednotlivé vývojové etapy, lze dát do přímé souvislosti s konkrétním typem vlád, které v daném období převládaly.

Přestože je téma této práce ohraničeno rokem 1937, pro pochopení širších souvislostí irského stranického systému a ideologických východisek klíčových politických stran, považuji za užitečné začít výkladem vývoje irského stranického systému od 20. let 20. století, tedy od vzniku Svobodného irského státu, což lze vnímat jako počátek svébytného vývoje irské státnosti se všemi jejími aspekty včetně formování stranického systému. Irsko od tohoto momentu získalo určitou míru samostatnosti na Velké Británii, což se odrazilo i na vnitropolitickém vývoji.

Do 20. let 20. století byli irští zástupci delegováni do centrálního parlamentu v londýnském Westminsteru. V této době v Irsku neexistovalo nic, co by se dalo považovat za samostatný irský stranický systém, přestože různá politická uskupení zde v průběhu 19. století existovala (např. Irská parlamentní strana či Unionistická strana) a zároveň zde působily sekce britské Liberální strany a Konzervativní strany [Strmiska, Chytilík 2006: 77–78]. V souvislosti s tím Basil Chubb ve své práci uvádí, že mezi situací irských politických stran před vznikem Svobodného irského státu a po něm lze spatřit jen minimální kontinuitu a v podstatě se ve 20. letech 20. století začíná formovat zcela nový systém politických stran, který nemá téměř nic společného s politickými uskupeními existujícími předtím. Politické strany fungující v době Irska závislého na Velké Británii ve většině případů neustály zlom v historickém vývoji, a buď zanikly, jako například Irská parlamentní strana, nebo byly nahrazeny. Jedinou politickou stranou, která překonala období politických změn, zachovala si svou existenci a stala se součástí nově vzniknuvšího stranického systému, byla Labouristická strana (anglicky *Labour Party* – Lab, irsky *Páirtí an Lucht Oibre*). [Chubb 1974: 70]

Velikonoční povstání v roce 1916 a události s ním spojené vyústily ve změnu sociálně-politických poměrů [Strmiska, Chytilík 2006: 78]. Ve svůj prospěch toho využilo zejména uskupení *Sinn Féin*, které se pod vedením Éamona de Valery přeměnilo v široké nacionalistické hnutí stojící v čele odporu Irů proti Velké Británii. Své dominantní postavení potvrdilo v roce 1918 v parlamentních volbách do westminsterského parlamentu, v nichž získalo většinu křesel vymezených pro Irsko. Lze říci, že tento volební úspěch *Sinn Féin* stál na počátku cesty vedoucí ke vzniku (do určité míry) nezávislého Irského svobodného státu v roce 1922. [Mair, Weeks 2005: 140]

Pro formování a vývoj stranického systému samostatného Irska, resp. Irského svobodného státu, bylo určující rozštěpení *Sinn Féin* na dvě křídla v reakci na podpis tzv. *Government of Ireland Act* v roce 1920. Podle názorů na tuto přijatou smlouvu vznikly prosmluvní a protismluvní frakce *Sinn Féin*, které

nejenže vytvořily základ pro samostatný irský stranický systém, ale jejich nástupci hrají ve stranickém systému Irska klíčovou úlohu dodnes.

5.1 Vývoj stranického systému

Vývoj irského stranického systému dělí Maxmilián Strmiska a Roman Chytilík do tří hlavních etap: 1922–1932/1933, 1932/1933–1989 a od roku 1989 do současnosti [Strmiska, Chytilík 2006: 77]. Pro svou praktičnost a faktické opodstatnění bude toto členění pro lepší přehlednost a orientaci čtenáře využito i v této práci. V této části práce stručně představím hlavní charakteristiky jednotlivých vývojových etap a jejich klasifikaci z politologického hlediska. Podrobněji se problematice politických stran a vztahů mezi nimi budu věnovat v kapitole o koaličním chování.

První etapou, tj. 1922–1932/1933, se rozumí období formování kontur irského stranického systému související se vznikem dvou hlavních stranicko-politických pólů, které lze v systému identifikovat dodnes. Klíčovým momentem bylo v tomto směru rozštěpení *Sinn Féin* dle postojů k dohodě irských představitelů s britskou vládou týkající se statutu Irska. Výsledkem byl vznik dvou frakcí *Sinn Féin* – prosmluvní a protismluvní. Z prosmluvní frakce se v roce 1923 stala Strana Irů (anglicky *Party of the Irish*⁴⁵, irsky *Cumann na nGaedheal* – CG), která se v roce 1933 transformovala na stranu s názvem Kmen Keltů (*Fine Gael* – FG). [Chubb 1974: 70–71] Druhý pól představovaly odpůrci smlouvy (tzv. protismluvní frakce *Sinn Féin*), jejichž pragmatické křídlo se v roce 1926 separovalo od fundamentalistické sekce a založilo stranu Vojáci osudu (*Fianna Fáil* - FF, někdy též Republikánská strana) [Strmiska, Chytilík 2006: 79]. Na práci parlamentu participovalo od roku 1922 také několik menších subjektů, z nichž je třeba zmínit především Labouristickou stranu [Coakley 2005c: 467; ⁴⁶].

⁴⁵ Překlad převzat z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/207255/Fine-Gael/215051/History?anchor=ref711081>

⁴⁶ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm>

Charakter irského stranického systému v tomto období, zvláště pak v letech 1927–1932, dle Petera Maira naplňoval znaky polarizovaného pluralismu, jak jej definoval Giovanni Sartori. Roli relevantní antisystémové strany plnila *Fianna Fáil*, jejíž představitelé zpočátku praktikovali tzv. abstencionistickou politiku a odmítali se účastnit práce parlamentu. Od roku 1927 pak vykonávali roli atisystémové opozice přímo na parlamentní půdě. Pozici středově situovaného subjektu v systému zaujímala Labouristická strana. Systém zároveň vykazoval extrémní polarizaci a vysoce odstředivou soutěž mezi hlavními protagonisty, tj. *Cumann na nGaedheal* a *Fianna Fáil*. [Mair 1979: 447]

Počátek druhé vývojové fáze stranického uspořádání Irska lze zasadit na přelom let 1932/1933, kdy se v systému definitivně prosadila protismluvní frakce *Sinn Féin*, resp. tehdy již *Fianna Fáil* a odsunula *Fine Gael* na druhou pozici, roli třetí strany v systému po celou dobu plnila Labouristická strana. Z polarizovaného pluralismu se irský stranický systém na počátku 30. let v souladu s teorií Giovanni Sartoriho přeměnil do podoby systému s predominantní stranou⁴⁷. [Mair 1979: 451] Irsko podle Sartoriho patří k výjimkám, které řadí k systémům s predominantní stranou i přesto, že převládající strana (v irském případě *Fianna Fáil*) nedosahovala při všech volbách absolutní většiny mandátů. Zůstalo ale zachováno pravidlo nestřídání u moci. [Sartori 2005: 212]

Jiný teoretik, Klaus von Beyme, hovořil v souvislosti s převládající stranou o kategorii tzv. hegemonních stran v systému polarizovaného pluralismu. K nim zařadil i irskou *Fianna Fáil*, kterou ovšem považoval za specifický případ

⁴⁷ Systémy predominantní strany řadí Sartori k pluralitním stranickým systémům. „Systém predominantní strany je tedy vlastně systémem více než jedné strany, v němž nedochází ke střídání. Prostě dochází k tomu, že se jedné straně daří získávat v průběhu času absolutní většinu mandátů (nikoli nutně hlasů) v parlamentu.“ Sám Sartori ale zároveň upozorňuje, že je třeba zohlednit podmínky konkrétní země. Za určitých okolností lze k systémům s predominantní stranou zařadit i země, kde je běžné dlouhodobé fungování menšinových vlád. V souvislosti s tím doplnil definici systému s predominantní stranou takto: „Systém predominantní strany je obecně určen svojí hlavní stranou, která získává absolutní většinu mandátů, s výjimkou zemí, které se nepochybně řídí principem menší než absolutní většiny. V těchto případech lze práh snížit na úroveň, kde menšinové jednostranné vlády zůstávají stálou a efektivní praxí.“ [Sartori 2005: 211–212]

vhledem k její původní roli antisystémové strany [Fiala, Strmiska 1998: 224–225].

Přechod do třetí etapy, která je spojena s obdobím po roce 1989, byl výsledkem procesů, které uvnitř irského stranického systému probíhaly od 70. let. V tomto období byla postupně oslabována *Fianna Fáil* a ztrácela znaky predominantní strany. V 80. letech došlo k prolomení systému tří stran, který od 60. let kromě *Fianna Fáil* tvořila *Fine Gael* a Labouristická strana, a rozšířilo se spektrum relevantních politických stran. [Strmiska, Chytilík 2006: 83] Systém se v důsledku těchto změn postupně transformoval do podoby umírněného multipartismu. Neznamená to však, že by *Fianna Fáil* opustila pozici nejsilnější strany v systému. Dokázala se přizpůsobit měnícím se trendům a dosud zvítězila ve všech volbách, které se od té doby konaly a až na jednu výjimku je stále vládnoucí stranou^{48 49}. Změnou, která je ve spojení s *Fianna Fáil* nejvýraznější, je její postoj ke koaličním vládám, které dlouhodobě odmítala, ale po roce 1989 přijala jako standardní formu své vlády.

Systém se tedy postupně přeměnil do podoby umírněného multipartismu a tento charakter si uchoval dodnes. Za relevantní lze v současné době považovat čtyři subjekty: *Fianna Fáil*, *Fine Gael*, Labouristická strana a Strana zelených (anglicky *Green Party* – GP, irsky *Comhaontas Glas*⁵⁰).

5.2 Vlastnosti a specifika stranického systému

Stranický systém Irské republiky můžeme ve srovnání s jinými považovat za systém v mnoha ohledech výjimečný. Postupně změnil svou podobu z výrazně polarizovaného systému, přes dlouhé období převládající strany, k současné formě, kterou můžeme označit jako umírněný multipartismus. V období od počátku 30. do konce 80. let 20. století byla podoba stranické soutěže determinována napětím mezi predominantní stranou *Fianna Fáil* a ostatními stranami, především *Fine Gael* a menší Labouristickou

⁴⁸ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

⁴⁹ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

⁵⁰ <http://www.greenparty.ie/ga/about/imprint>

stranou [Murphy, Farrell 2002: 217]. Zatím poslední zásadní změny se udály na přelomu 80. a 90. let, kdy do parlamentu postupně vstoupily nové politické strany a nejsilnější strana *Fianna Fáil* s ohledem na své dlouhodobé volební výsledky přijala koaliční praxi jako standardní formu vlády.

I přes veškeré změny, je stále nejvýraznějším atributem irského systému stabilita, za jejíž projevy lze považovat jen pozvolné rozšiřování spektra relevantních politických stran a především průměrnou délku trvání irských vlád tři až čtyři roky [Murphy, Farrell 2002: 217]. Stabilní je rovněž rozložení sil tří hlavních politických stran ve volbách. Již více než sedmdesát let se nic nezměnilo na pořadí *Fianna Fáil*, *Fine Gael*, Labouristická strana⁵¹.

Za unikátní lze ale irský systém označit i z mnoha dalších důvodů. Jedním z nich je zkoumání původu hlavních politických stran. Irským specifíkem je společný původ dvou hlavních stran – *Fianna Fáil* a *Fine Gael*⁵². Problematická je zde aplikace klasických teorií štěpných linií. Vzhledem k tomu, že hlavní irské strany nevznikly na sociální bázi, setkáváme se zde tedy s absencí třídní štěpné linie [Murphy, Farrell 2002: 217]. Potlačení třídního štěpení v irské společnosti plyne podle Martina Seymoura Lipseta a Steina Rokkana z boje o nezávislost a především spojenectví nacionalistických sil s katolickou církví proti společnému nepříteli – Velké Británii. [Lipset, Rokkan 1990: 132]

Hlavním štěpicím elementem byl v Irsku nacionalismus⁵³ a dichotomie mezi dvěma hlavními politickými silami, *Fianna Fáil* a *Fine Gael* (resp. jejím předchůdcem *Cumann na nGaedheal*), byla dána především jejich vymezením vůči Velké Británii. Podle teorie štěpných linií (*cleavages*) Arendta Lijpharta se zformovaly na základě zahraničněpolitické dimenze [Lijphart 1990: 263–264].

⁵¹ Výjimku představují jen volby v roce 1987, kdy Labouristickou stranu předstihla tehdy nově vzniknuvší strana Pokrokových demokratů. [<http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>]

⁵² Obě strany mají své kořeny v široké nacionalistické platformě *Sinn Féin.*, která se na počátku 20. let 20. století rozštěpila na dvě frakce prosmluvní a protismluvní.

⁵³ Irský nacionalismus se na počátku 20. století postupně proměnil ze separatistického na iredentistický. Zlomovým momentem bylo přijetí tzv. *Government of Ireland Act* a vznik Svobodného irského státu. Zatímco do té doby se irští nacionalisté orientovali na podřízenost Irsku Velké Británii a požadovali autonomii, poté zaměřili svou pozornost na sjednocení ostrova a vznik jednotného irského státu. [Coakley 2005b: 51]

Z teorie cleavages Seymoura Martina Lipseta a Steina Rokkana⁵⁴ vznik *Fianna Fáil* a *Fine Gael* nejlépe vystihuje štěpení centrum x periferie, podle kterého obě strany představovaly v historickém kontextu strany periferie [Murphy, Farrell 2002: 217]. Každá z nich se však v závislosti na postoji k Velké Británii nacházela v jiném bodě separatisticko-unionistické škály vyprodukované tímto štěpením⁵⁵. Z toho plynulo i jejich odlišné pojetí nacionalismu. Zatímco *Fianna Fáil* vznikla jako radikálně nacionalistická, *Fine Gael* reprezentovala umírněný nenásilný nacionalismus. Postupem času však obě strany zaznamenaly posun v kulturní i socioekonomické sféře – *Fianna Fáil* zleva doprava, *Fine Gael* zprava doleva, což bylo ale v jejím případě motivováno především snahou přiblížit se svému potenciálnímu koaličnímu partnerovi Labouristické straně. Výsledkem byla postupná přeměna obou stran ve středoprávicové subjekty *catch-all*⁵⁶ charakteru. [Strmiska, Chytilík 2006: 85–86]

Převaha pravicových, resp. středoprávicových politických stran v irském stranickém systému je na druhé straně doprovázena celkově slabým postavením levice. Z levicově orientovaných subjektů je dlouhodobě přítomna v *Dáil Éireann* jen Labouristická strana, ale její postavení je ve srovnání se stranami sociálnědemokratického typu v jiných zemích západní Evropy, a zvláště se silnou pozicí Labouristů v sousední Velké Británii, velmi slabé. V zatím posledních volbách v roce 2007 obdržela 10,1 % hlasů a dvacet mandátů⁵⁷. I přesto se však již několikrát podílela na koaliční vládě.

V irském systému se nikdy výrazněji neprosadila strana komunistického typu. Přesto některé výrazně levicové subjekty své zastoupení v parlamentu získaly. V této souvislosti je třeba zmínit Dělnickou stranu (anglicky *Workers*

⁵⁴ Teorie Lipseta a Rokkana je založena na skutečnosti, že proběhly dvě revoluce, národní a industriální, které vyprodukovaly čtyři hlavní štěpné linie, na jejichž základě vznikají politické strany. S národní revolucí souvisí linie centrum x periferie a církve x stát. Industriální revoluce je spojena se štěpením město x venkov, vlastníci pracujících. [Lipset, Rokkan 1990: 101]

⁵⁵ Zatímco *Fianna Fáil* byla v počátcích 20. let 20. století antisystémovou stranou požadující sjednocení a plnou nezávislost Irska na Velké Británii, *Cumann na nGaedheal*, resp. *Fine Gael*, byla tehdy oficiální vládou Svobodného irského státu, který vznikl jako britské dominium v jižní části ostrova a disponoval jen určitou mírou autonomie.

⁵⁶ *Catch-all party* neboli univerzální strana, se snaží oprostít od ideologických vazeb a zaujmout co nejširší spektrum voličů z různých segmentů společnosti [Klíma 2003: 45].

⁵⁷ <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

Party – WP, irsky *Páirtí na nOibrithe*), která se v 80. letech přiklápěla k marxismu-leninismu, ale v 90. letech se přeměnila na standardní prosystémovou levicovou stranu. [Šlosarčík 2004] Po vnitřním rozkolu ji v roce 1992 v parlamentu nahradila strana Demokratická levice (anglicky *Democratic Left* – DL, irsky *Daonlathas Clé*)⁵⁸, která se v roce 1999 sloučila s Labouristickou stranou⁵⁹. Postupné programové sblížení mezi těmito stranami bylo umocněno společnou participací na koaliční vládě vedené *Fine Gael* v letech 1994–1997, čímž Demokratická levice získala koaliční potenciál. Pro obě strany byla hlavním motivem atraktivní myšlenka posílení levice v parlamentu a přiblížení se dvěma nejsilnějším stranám. V praxi však volební výsledky nesplnily očekávání. Podle autorů R. J. Murphyho a David M. Farrella ze splynutí těchto levicových politických stran profitovala především antisystémová *Sinn Féin*, která díky tomu získala protestní hlasy městských voličů. [Murphy, Farrell 2002: 218] I když Labouristická strana v následujících volbách 2002 získala dvacet jedna mandátů, v procentuálním podílu hlasů si ve srovnání s volbami v roce 1997 polepšila jen o 0,4 % hlasů⁶⁰. Třetí levicovou stranou, která byla zastoupena v *Dáil Éireann*, byla Socialistická strana (anglicky *Socialist Party* – SP, irsky *Páirtí Sóisialach*). Uspěla jen ve volbách 1997 a 2002, v obou případech však získala jen jeden mandát⁶¹ a její postavení bylo minoritní.

Za další specifikum irské stranické soustavy lze označit absenci tradiční křesťansko-demokratické strany, což je na první pohled překvapivé obzvláště vzhledem k vlivu katolické církve na společensko-kulturní i politický život v Irsku. Právě to je ovšem hlavní důvod, proč se zde se stranou křesťansko-demokratického typu nesetkáme. Ve většinově katolické společnosti je náboženský akcent u všech politických stran samozřejmý, a proto zde chybí prostor pro vznik strany, která by se na základě vztahu k náboženství profilovala. [Šlosarčík 2004] I přesto se *Fine Gael* přihlásila ke křesťanskodemokratické identitě na evropské úrovni a jako jediná irská strana je od roku 1973 členem

⁵⁸ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm>

⁵⁹ <http://www.independent.ie/national-news/its-a-deal-labour-democratic-left-merge-427618.html>

⁶⁰ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

⁶¹ Tamtéž.

Evropské lidové strany⁶² (*European People's Party*) [Gallagher, Laver, Mair 2006: 242].

Za povšimnutí také stojí vztah irských politických stran k Severnímu Irsku. Přestože jsou stranické systémy Irské republiky a Severního Irska formálně nezávislé, některé politické strany působí v obou částech ostrova. Největším subjektem je v tomto směru *Sinn Féin* [Šlosarčík 2007: 136], která se účastní voleb do *Dáil Éireann*, Severoirského shromáždění (anglicky *Northern Ireland Assembly*, irsky *Do Thionól Féin*⁶³) i britského centrálního parlamentu ve Westminsteru. Na svém působení v Severním Irsku i Irské republice si zakládá také například Socialistická strana a sama sebe označuje za „celoirskou“ politickou stranu⁶⁴.

5.3 Přehled hlavních politických stran

V této podkapitole je zpracován přehled hlavních politických stran. Přehled zahrnuje i stranu Pokrokových demokratů, která již sice oficiálně zanikla, ale v posledních dvou dekadách sehrála roli při sestavování vlád, proto považuji za důležité ji sem zařadit.

5.3.1 Vojáci osudu (*Fianna Fáil: The Republican Party, FF*)

Strana *Fianna Fáil* byla založena v roce 1926 stoupenci protismluvních frakce *Sinn Féin*. Od počátku 30. let, kdy poprvé sestavila vládu, se stala hybnou silou irské politické scény. Tvořila převážnou většinu irských vlád a v opozici se od 30. let ocitla jen na několik krátkých období. Dlouho odmítala koaliční formu vládnutí a raději vždy odešla do opozice, než aby se připojila ke koaliční vládě [Mitchell 2003: 174]. Do konce 80. let tak všechny jí sestavené vlády vznikly jako jednobarevné a často menšinové. S ohledem na pokles své relativní volební síly změnila *Fianna Fáil* na konci 80. let svou vládní strategii a přijala model koaličních vlád, které se staly současnou běžnou praxí [Šlosarčík 2004]. I přes tuto změnu, irské politické scéně nadále dominuje a od roku 1989 byl její lídr

⁶² <http://www.epp.eu/memberdetail.php?partieID=43&landID=21>

⁶³ http://www.niassembly.gov.uk/io/leaflets/YourAssemblyLeaflet_Irish.htm

⁶⁴ <http://www.socialistparty.net/home/about-us>

premiérem každé vzniknuvší koaliční vlády. Za vlády *Fianna Fáil* se odehrálo několik důležitých momentů irské historie, například přijetí nové ústavy Svobodného irského státu v roce 1937, která již nesla republikánské znaky, vstup Irska do Evropských společenství v roce 1973 nebo podpis tzv. *Good Friday Agreement*⁶⁵ v roce 1998⁶⁶.

Fianna Fáil si dodnes zakládá na svém většinovém poslání a stejně jako při svém založení před více než 80 lety i dnes prezentuje sama sebe jako „jedinou jednotnou politickou sílu v irské politice“. Poukazuje přitom na nejednotnost opozičních aktérů, které v mezidobích vládnutí *Fianna Fáil* tvořily vládu. Za jediné pojítko těchto stran označuje opoziční postoje vůči ní.⁶⁷

Strana se přiklání k evropské republikánské tradici a ve svých stanovách si udržuje požadavek na sjednocení ostrova⁶⁸. Profiluje se jako konzervativní strana, která klade důraz na tradiční hodnoty jako je rodina⁶⁹ a negativně se staví k otázkám týkajícím se potratů, rozvodů a uvolnění vazeb mezi katolickou církví a státem [Šlosarčík 2004].

Volební podpora *Fianna Fáil* je relativně stabilní a pohybuje se okolo 40 % hlasů. Průměrný počet mandátů v období od roku 1932 je sedmdesát čtyři mandátů, reálně se ale počet mandátů strany od 80. let do současnosti pohybuje kolem osmdesáti křesel⁷⁰.

5.3.2 Kmen Keltů (*Fine Gael: The United Ireland Party, FG*)

Fine Gael byla založena jako samostatná politická strana v roce 1933 spojením tří do té doby samostatných subjektů – *Cumann na nGaedheal*, která

⁶⁵ *Good Friday Agreement* (tzv. Velkopáteční dohoda) byla podepsána 10. 4. 1998 představiteli Severního Irsku, Irské republiky a Velké Británie, a následně schválena v současně konaných referendech v Severním Irsku i Irské republice [Říchová 2005: 107]. Dohoda upravovala vztahy mezi těmito třemi stranami, dále také vnitřní fungování správy Severního Irsku, upravovala nové nastavení vztahů mezi protestantskou a katolickou komunitou [Šlosarčík 2007: 238–239].

⁶⁶ <http://www.fiannafail.ie/content/pages/fianna-fail-the-republican-party/>

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

vznikla v návaznosti na prosmluvní frakci *Sinn Féin*, dále Stranou národního středu a Národní gardou⁷¹.

Fine Gael se vždy vymezovala vůči dominantní *Fianna Fáil* a představovala vůči ní hlavní opoziční sílu. Dosud však nenastala situace, že by *Fine Gael* přímo ohrožovala postavení *Fianna Fáil*. *Fine Gael* se nikdy nepodařilo vytvořit jednobarevnou vládu, šestkrát ovšem sestavila vládu koaliční. Vzhledem k velkým rozdílům ve volebních výsledcích ve srovnání s *Fianna Fáil* se koaliční vlády staly pro *Fine Gael* jedinou možnou alternativou. Žádná z koaličních vlád *Fine Gael* navíc nikdy nesetrvávala déle než jedno funkční období a od doby co *Fianna Fáil* přijala variantu koaličních vlád, sestavila *Fine Gael* vládu pouze jednou⁷².

Fine Gael se v počátcích své existence profilovala jako jediná státotvorná strana, a vymezovala se především vůči radikální *Fianna Fáil*. Postupně však její podpora klesala ve prospěch jejího největšího opozičního soupeře. Na přelomu 70. a 80. let se začala postupně měnit názorová orientace *Fine Gael* směrem k liberalismu [Šlosarčík 2004]. *Fine Gael* v tomto období sestavila dvě koaliční vlády s Labouristickou stranou, nejprve na krátké období 1981–1982⁷³ a poté 1982–1987. Projevem posunu k liberalismu byly mimo jiné pokusy o změnu legislativy týkající se rozvodů⁷⁴. Návrh na zrušení zákazu rozvodů byl sice v roce 1986 odmítnut voliči v referendu, ale v roce 1995 tento návrh referendem těsnou většinou hlasů prošel⁷⁵. Stalo se tak opět za vlády koalice vedené *Fine Gael*⁷⁶. Úspěšná byla *Fine Gael* v 80. letech i v otázce oslabování náboženských prvků v irském ústavním systému [Šlosarčík 2004].

Ve volbách obsazuje *Fine Gael* stabilně druhé místo. Nejlepších výsledků dosahovala na počátku 80. let, kdy se její zisky blížily 40 % hlasů. Největší úspěch zaznamenala ve volbách 1982 (listopad), kdy získala 39,2 % hlasů a

⁷¹ <http://www.finegael.org/learn/>

⁷² <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

⁷³ V roce 1982 proběhly dvoje volby, v mezidobí od února 1982 do listopadu 1982 se vlády ujala *Fianna Fáil*.

⁷⁴ <http://www.finegael.org/learn/>

⁷⁵ <http://www.environ.ie/en/LocalGovernment/Voting/Referenda/PublicationsDocuments/FileDownload.1894.en.pdf>

⁷⁶ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

sedmdesát mandátů, což bylo jen o 6 % hlasů a pět mandátů méně než získala *Fianna Fáil*. Svůj nejhorší výsledek poté zaznamenala při volbách v roce 2002, kdy získala jen 22,5 % hlasů a třicet jedna mandátů, což bylo o 19 % hlasů a padesát mandátů méně než *Fianna Fáil*⁷⁷.

5.3.3 Labouristická strana (*Labour Party, Páirtí an Lucht Oibre, Lab*)

Labouristická strana byla založena v roce 1912 jako politické křídlo Irského kongresu odborových organizací (*Irish Trade Union Congress*⁷⁸). Je tedy jedinou fungující stranou, která existovala již před vznikem Svobodného Irského státu. V době, kdy stoupenci protismluvních frakce *Sinn Féin* praktikovali abstencionistickou politiku a odmítali se účastnit práce *Dáil Éireann*, Labouristická strana zajišťovala funkci opozice proti tehdy vládní straně *Cumann na nGaedheal*.⁷⁹ Zatímco během 30. let umožnila svou podporou vznik menšinových vlád *Fianna Fáil*, ve 40. letech se přiklonila na stranu *Fine Gael* a v roce 1948 poprvé vstoupila do vlády. Tehdy se jednalo o širokou vládní koalici zaměřenou proti *Fianna Fáil*, která fungovala do roku 1951. Od té doby se z ní stal tradiční koaliční partner *Fine Gael*. Výjimku představuje krátké období 1992–1994, kdy strana vytvořila koaliční vládu s *Fianna Fáil*.⁸⁰ Strana zaznamenala úspěch v prezidentských volbách v roce 1991, kdy byla zvolena Labouristy nominovaná kandidátka Mary Robinsonová⁸¹.

Labouristickou stranu lze charakterizovat jako irskou obdobu britské *Labour Party*. Jedná se o politickou stranu sociálnědemokratického typu, která má silnou vazbu na odborové organizace [Šlosarčík 2004]. Stejně jako *Fine Gael* zastává liberální názory v otázkách rozvodů a umělého přerušování těhotenství, dále prosazuje liberalizaci legislativy v záležitostech antikoncepce a práv homosexuálů⁸².

⁷⁷ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

⁷⁸ U této organizace se mi ani ve spolupráci s vedoucí práce nepodařilo dohledat irský název, který neuvádí žádný z používaných zdrojů či autorů.

⁷⁹ <http://www.labour.ie/party/history.html>

⁸⁰ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

⁸¹ <http://www.labour.ie/party/history.html>

⁸² Tamtéž.

Dlouhodobě zaujímá ve volbách třetí místo. V průměru získává 11,2 % hlasů. Průměrný počet mandátů v období od roku 1932 do současnosti je šestnáct mandátů. Svého největšího úspěchu dosáhla v roce 1992, kdy získala 19,3 % hlasů a třicet tři mandátů. V posledních volbách překročila svůj průměr získaných mandátů a obsadila dvacet křesel⁸³.

5.3.4 Pokrokoví demokraté (*Progressive Democrats, An Páirtí Daonlathach, PD*)

Strana Pokrokových demokratů vznikla v roce 1985 odštěpením od *Fianna Fáil* v důsledku vnitrostranického sporu, který se týkal nespokojenosti části členů s jednáním tehdejšího předsedy Charlieho Haugheye a jeho politikou ve vztahu k Severnímu Irsku [Mair, Weeks 2005: 148]. K největším kritikům předsedy patřili Desmond O'Malley a Mary Harney, kteří byli ze strany vyloučeni. Důvodem byla jejich podpora tehdejší vládní koalice *Fine Gael* a Labouristické strany v otázce ratifikace Britsko-irské smlouvy o Severním Irsku, čímž dle vedení *Fianna Fáil* porušili stranickou disciplínu [Šlosarčík 2007: 153].

Strana představovala konkurenci především pro *Fine Gael*, čímž přispěla k posunu této strany na škále levice – pravice směrem doprava [Mair, Weeks 2005: 149]. V prvních volbách, kterých se zúčastnila (1987) dosáhla překvapivého úspěchu a získala 11,8 % hlasů a čtrnáct mandátů, čímž předstihla i Labouristickou stranu. Tento úspěch však již nikdy nezopakovala. Přesto se stala důležitou součástí irského stranického systému a aktérem koaličních vlád. S výjimkou krátkého období 1992–1994, kdy *Fianna Fáil* sestavila vládu s Labouristickou stranou, se Pokrokoví demokraté stali koaličním partnerem *Fianna Fáil* a podíleli se na všech jejích vládách, tzn. 1989–1992, 1997–2009. V letech 1997–2007 dokonce obsadili post místopředsedy vlády (*Tánaiste*).⁸⁴

V roce 2009 byla strana rozpuštěna poté, co bylo v listopadu 2008 rozhodnuto, že strana již není nadále politicky akceschopná. Přispěl k tomu jistě i velmi špatný volební výsledek strany ze zatím posledních voleb, které se

⁸³ <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

⁸⁴ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

uskutečnily v roce 2007, v nichž strana zaznamenala propad a získala jen dva mandáty⁸⁵.

5.3.5 Strana zelených (*Green Party, Comhaontas Glas, GP*)

Stranu zelených lze považovat za klasickou ekologickou stranu opírající se o hodnoty jako sociální spravedlnost, udržitelný rozvoj a ochrana životního prostředí a přírodních zdrojů. Strana vznikla v roce 1981 jako Ekologická strana Irska (anglicky *Ecology Party of Ireland*, irsky *Páirtí Éiceolaíochta na hÉireann*). Ke změně názvu na současnou Stranu zelených došlo v roce 1987.⁸⁶

První mandát získala strana ve volbách v roce 1989 a její volební podpora pozvolna roste. Zatímco v roce 1989 získali 1,5 % hlasů a jeden mandát, v roce 2002 dosáhli 3,8 % a v roce 2007 dokonce 4,7 % hlasů, v obou případech získali šest mandátů.⁸⁷ Přestože do té doby součástí žádné vlády nebyla, výsledkem povolebních jednání v roce 2007 je participace Strany zelených na koaliční vládě s *Fianna Fáil* a do roku 2009 také Pokrokovými demokraty⁸⁸.

5.3.6 My sami (*We Ourselves, Sinn Féin, SF*)

Předchůdkyní strany *Sinn Féin*, která nyní zasedá v *Dáil Éireann* a zároveň působí v Severním Irsku, byla protismluvní *Sinn Féin*, od níž se v roce 1927 pod vedením Éamona de Valery odštěpila *Fianna Fáil* [Šlosarčík 2004]. *Sinn Féin* poté postupně ztratila svůj politický potenciál a stala se minoritním subjektem. Ve volbách v roce 1927 získala jen pět mandátů [Chubb 1974: 333], poté sice uspěla ve volbách v roce 1957, ale to byl na dlouhou dobu její poslední úspěch⁸⁹.

V roce 1970 se opět rozštěpila, tentokrát na tzv. Provizorní *Sinn Féin* (*Provisional Sinn Féin*) a tzv. Oficiální *Sinn Féin* (*Official Sinn Féin*). Provizorní *Sinn Féin* představovala radikální, aktivistické křídlo, a v 80. letech se stala jednou z hlavních politických sil v Severním Irsku. Oficiální *Sinn Féin* se

⁸⁵ <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

⁸⁶ <http://www.greenparty.ie/en/about/history>

⁸⁷ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

postupně transformovala do radikálnělevicové, sekulární a protinacionalisticky orientované strany, která se na počátku 80. let přejmenovala na Dělnickou stranu (*Sinn Féin – Worker’s Party*). [Coakley 2005: 27–28]

V 80. letech změnila Provizorní *Sinn Féin* svou strategii a v roce 1986 se začala podílet na práci westminsterského parlamentu, kde v posledních volbách v květnu 2010 obdržela pět mandátů⁹⁰. V Severoirském shromáždění jí v současné době náleží dvacet osm křesel a je zde tak druhou nejsilnější stranou⁹¹. Součástí Poslanecké sněmovny irského parlamentu je od roku 1997 a v současné době disponuje čtyřmi mandáty.

Sinn Féin je silně nacionalistickou antisystémovou stranou, která propaguje znovusjednocení Irska. Používá protibritsky orientovanou rétoriku, na svých webových stránkách hovoří o historické vládě Velké Británie nad Irskem jako o okupaci, poukazuje na znevýhodňování katolíků v Severním Irsku apod.⁹² Sama sebe označuje za „*jedinou stranu se strategií a politickým programem pro dosažení irské jednoty a nezávislosti – jedinou stranu přinášející jasně republikánské řešení do srdce irské politiky*“. Zaujímá euroskeptické postoje a vedla kampaň proti přijetí Lisabonské smlouvy.⁹³

6 Koaliční chování

Tato klíčová část mé práce bude věnována koaličnímu chování, formování a typologii irských vlád. Součástí je i výklad okolností vzniku jednotlivých vlád v historicko-politickém kontextu. Budu hledat odpovědi na několik otázek. Především, jaké jsou určující faktory pro utváření i fungování irských vlád, jaký typ vlád zde dominuje a proč, do jaké míry jsou vlády stabilní a jaká je jejich trvanlivost, ale také například jaká se s irskými vládami pojí specifika.

Nejprve však představím teoretické koncepty studia koaličního chování, základní termíny a obecnou typologii vlád. Poté shrnu nejdůležitější faktory

⁹⁰ <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>

⁹¹ <http://www.ark.ac.uk/elections/fa07.htm>

⁹² <http://www.sinnfein.ie/history>

⁹³ <http://www.sinnfein.ie/unity-and-all-ireland-development>

ovlivňující koaliční chování v Irské republice, ke kterým lze zařadit především ústavně-politické uspořádání, volební systém, stranický systém a neméně důležitou roli hrají i jistá irská specifika utváření vlád.

Kromě analýzy koaličního chování od 30. let do současnosti zde nastíním i vývoj na vládní úrovni od roku 1922, což odpovídá první vývojové etapě irského stranického systému. Znalost tohoto období považuji za důležitou pro pochopení následného vývoje i koaličního chování.

6.1 Teorie koalic

Než přistoupím k analýze a typologii irských vlád, považuji za vhodné stručně představit teorii koalic jako klíčový koncept pro výzkum vládních modelů. Tuto krátkou teoretickou podkapitolu jsem do své práce začlenila dodatečně po předchozí domluvě se školitelkou. Cílem je představit jak teoretická východiska, tak základní typy vlád a koalic, které následně aplikuji na vlády v Irské republice.

Hlavními aktéry koaličního vyjednávání jsou relevantní politické strany. Autorem konceptu relevance politických stran je politolog Giovanni Sartori. Relevantními podle něj nejsou všechny politické strany vyskytující se ve stranickém systému, ale jen ty, které hrají v systému nějakou roli a ovlivňují jeho fungování. Relevantní politická strana podle Giovanni Sartoriho disponuje koaličním nebo vyděračským potenciálem. Strana s koaličním potenciálem je taková, která je „*vhodným a potřebným koaličním partnerem pro jednu nebo více vládních většin*“ [Sartori 2005: 127] V praxi se jedná o politické strany, které buď přímo participovaly na vládní koalici, nebo jí poskytly podporu potřebnou pro její existenci. Vyděračský potenciál vyjadřuje schopnost strany ovlivnit jednání ostatních politických stran. Může jej mít i antisystémová strana. [Sartori 2005: 125–128]

Studium tvorby koalic a koaličního chování nemusí být omezeno jen na národní úroveň vládnutí, ale může se soustředit i na lokální či nadnárodní rovinu. Výzkum koaličního chování se také nemusí týkat jen vzniku nových vlád po volbách. „*Za novou koalici je obecně pokládána každá vláda, která vznikne na*

základě jednání mezi politickými stranami.“ [Říchová 2000: 119] Mimo volby lze tedy o nové vládě hovořit, pokud dojde ke změně premiéra nebo stranického složení vládní koalice, případně k tzv. přeformulování koalice, kdy v důsledku rezignace vlády vznikne nový vládní kabinet složený z původních koaličních partnerů v čele se stejným premiérem, aniž by se konaly nové volby. [Říchová 2000: 119–120]

6.1.1 Evropská a americká tradice výzkumu koalic

Podle pohledu na motivaci politických stran ke vstupu do vládní koalice jsou v rámci teorie koalic rozlišovány dvě hlavní tradice – americká a evropská. Americká tradice vycházející z klasického díla Williama Rikera *The Theory of Political Coalitions* (Teorie politických koalic) navazuje na teorii her a opírá se především o předpoklad racionality a unitárního charakteru politických aktérů. Problematika koaličního chování je zde nahlížena z logiky hry s nulovým součtem, což znamená, že zisk jednoho hráče logicky znamená ztrátu druhého [Laver, Schofield 1990: 9]. Unitární charakter aktérů, respektive politických stran, znamená, že z hlediska teorie koalic jsou při koaličním vyjednávání primární vzájemné vztahy mezi jednotlivými stranami jako koherentními jednotkami⁹⁴, nikoli jejich vnitřní struktura či procesy [Říchová 2000: 122].

Autoři spojení s americkou tradicí se opírají o tzv. koncept *office seeking theory*, který je založen na boji o ministerské posty za účelem uchopení moci. Jen takové chování, které vede k maximalizaci zisku, je považováno za racionální. Předpokládá, že hlavními motivy aktérů k získání co nejvyššího počtu vládních postů jsou zejména moc, prestiž nebo snaha dostat se do centra dění [Budge, Laver 1986: 485]. Jinými slovy, podle americké tradice je politický boj bojem o moc, která je tím hlavním důvodem, proč političtí aktéři usilují o přímou participaci na vládě.

⁹⁴ V praxi lze k soudržným politickým stranám mimo jiné podle Blanky Říchové zařadit právě irské strany *Fianna Fáil* a *Fine Gael* [Říchová 2000: 123]. Velkou míru vnitřní soudržnosti, jejímž projevem je důraz na disciplinovanost lze v případě *Fianna Fáil* ilustrovat například na případu odštěpení Pokrokových demokratů v 80. letech, ke kterému došlo po vyloučení některých členů z důvodu porušení stranické disciplíny při hlasování v parlamentu.

Oproti tomu evropská tradice výzkumu koaličního chování je spojena s konceptem tzv. *policy seeking theory*, podle kterého jsou strany k participaci na vládě motivovány především snahou realizovat svůj politický program. Při výzkumu koalic je tedy třeba zohlednit i ideologické kritérium. Abram de Swaan v souvislosti s tím vyslovil předpoklad, že aktéři usilují o účast ve vládě, o které se domnívají, že přijme takový politický program, který se v maximální možné míře blíží jimi preferovaným politickým názorům [de Swaan 1973: 88]. To podle de Swaana naznačuje, že zřetel na politický program je pro každého aktéra prioritní a ovlivňuje jeho rozhodování o přítomnosti v dané koaliční formaci. Proces utváření nové vlády je tedy v podstatě procesem formování vládního politického programu. [de Swaan 1973: 88]

Právě programové kritérium umožňuje vysvětlit vznik menšinových vlád či velkých koalic. Zároveň s tím vznikl prostor pro odlišení koalic exekutivních a legislativních. Legislativní koalice mohou vytvořit parlamentní politické strany⁹⁵ bez ohledu na to, zda jsou přítomny ve vládě. [Říchová 2000: 128] Vzniknout můžou na permanentní bázi nebo *ad hoc* za účelem schválení konkrétního zákona. Kromě toho, že tímto způsobem mohou opoziční strany vyvíjet prostřednictvím legislativy tlak na exekutivu, můžou prostřednictvím legislativních koalic naplňovat vlastní politický program. [Budge, Laver 1986: 488]

Zatímco výsledkem přístupu americké tradice jsou jen obecné modely, evropská tradice klade důraz na empirický výzkum okolností a faktorů ovlivňujících vznik konkrétních koalic. Koaliční způsob vládnutí vnímá jako jeden z prvků současného politického procesu a snaží se jej zasadit do širšího kontextu [Laver, Schofield 1990: 8]. Evropská tradice při studiu koalic zohledňuje například společenský či historický kontext, politickou kulturu či vliv vnitropolitické situace na vznik koaličních vazeb mezi konkrétními politickými stranami. Na rozdíl od americké tradice se snaží logicky vysvětlit vznik

⁹⁵ Svou roli mohou sehrát i nezávislí poslanci, což bylo v irské praxi několikrát potvrzeno. *Fianna Fáil* například s podporou nezávislých poslanců opakovaně sestavila menšinovou vládu.

menšinových vlád a velkých koalic, které jsou z hlediska konceptu racionálního chování americkou tradicí vnímány jako deviantní [Říchová 2000: 121].

Zastánci evropského proudu je americká tradice kritizována pro svůj omezený náhled na problematiku koaličního vyjednávání. Podle Michaela Lavera a Normana Schofielda jsou americký a evropský přístup natolik rozdílné, že není možné, aby se vzájemně nějak obohatily. Pro evropské odborníky je především nepřijatelný matematický způsob vyjádření závěrů analýz, který používají představitelé americké tradice. Doslova říkají, že „*obě skupiny hovoří o tom samém, ale používají k tomu odlišný jazyk*“. V rámci kritiky americké tradice rovněž uvádějí, že nelze studium omezit na boj o kontrolu vládních postů, ale je třeba zohlednit i programová kritéria. [Laver, Schofield 1990: 10–12]

6.1.2 Typologie vlád

Součástí teorie koalic je typologie koaličních vlád. William Riker definoval tzv. minimální vítěznou koalici (*Minimal Winning Coalition – MWC*), což je koalice tvořená dvěma či více politickými stranami, které dohromady disponují absolutní většinou křesel v parlamentu. Zároveň platí, že koalice zahrnuje jen strany, jejichž hlasy jsou nezbytně nutné pro získání nadpoloviční většiny. Jinak řečeno, se ztrátou jakéhokoli člena ztratí koalice většinu v legislativním orgánu. Rikerův koncept byl postupně rozšířen o další kritéria: kritérium velikosti, kritérium počtu členů koalice, kritérium programové vzdálenosti mezi členy koalice a kritérium kombinující počet členů a jejich ideologickou orientaci. [Říchová 2000: 130–131]

Na základě těchto kritérií pak můžeme rozlišit další kategorie koaličních vlád. Na stejném předpokladu maximalizace moci jako minimální vítězná koalice Williama Rikera je založena koalice s nejnižším počtem křesel (*Minimum size coalition*). Koncept koalice s nejnižším počtem členů (*Coalition with the smallest number of parties*) je typ minimální vítězné koalice, která zahrnuje nejnižší možný počet politických stran pro dosažení většiny hlasů. Výchozím argumentem je to, že čím méně stran bude v koalici, tím snazší bude vyjednávání. Programové, resp. ideologické kritérium zohledňují dvě kategorie

koalic – koalice s nejmenší programovou vzdáleností členů (*Minimal range coalition*) a minimální vítězná ideologicky propojená koalice (*Minimal connected winning coalition* – MCWC), kterou poprvé definoval Robert Axelrod. Koalice s nejmenší programovou vzdáleností členů je tvořena stranami s podobnými programovými preferencemi. Minimální vítězná ideologicky propojená koalice může být sestavena ze stran, které spolu sousedí na ideologické škále. Posledním typem koaličních vlád je politicky životaschopná koalice (*Policy-viable coalition*). [Lijphart 1999: 93–95] S konceptem životaschopných vlád pracují Michael Laver, Norman Schofield a Ian Budge. Pojem „životaschopnost“ podle těchto autorů umožňuje postihnout i situaci, kdy některé politické strany nemají zájem přímo participovat na vládě, ale při hlasování o důvěře jí podpoří. I jako opoziční strany mohou podporou vládě naplnit některé vlastní programové prvky. [Budge, Laver 1986: 489; Laver, Schofield 1990]

Specifickým typem vládních modelů jsou menšinové vlády (*Minority Cabinet*) a velké koalice (*Surplus Majority Coalition, Oversized Coalition* – OC), které jsou z pohledu konceptu racionálního chování považovány za deviantní. V souladu s logikou, kterou je vymezena minimální vítězná koalice, lze velkou koalici definovat jako takovou, která zahrnuje jednoho či více nadbytečných členů (politických stran), jejichž hlasy již nejsou nutné pro dosažení legislativní většiny. V praxi ovšem tyto typy vlád nejsou úplnou výjimkou. Vždy je třeba nahlížet jejich vznik v širším kontextu. Motivem pro jejich vznik může být již zmíněné upřednostnění naplnění politického programu nebo mohou sloužit jako prevence selhání v zemích s nízkou úrovní stranické disciplíny [Říchová 2000: 133]. Mohou také vzniknout za zvláštních okolností, jako například vláda Winstona Churchilla ve Velké Británii během druhé světové války. Podnětem ale nemusí být jen vnější ohrožení, mohou jím být také např. obavy z antisystémové nedemokratické strany. [Lijphart 1999: 100]

Menšinové vlády, se kterými se setkáváme i v rámci zkoumaného Irsku, rovněž mohou být v některých zemích běžnou praxí. Menšinovými vládami se ve své práci zabývají Valentine Herman a John Pope. Menšinové vlády podle nich

vznikají v tzv. menšinové situaci⁹⁶ po volbách, kdy žádná ze stran nezískala většinu křesel. Rozlišují celkem šest typů vlád, které mohou vzniknout v menšinové situaci. Kromě dvou typů, které jsou ve svém důsledku na konec většinové (vícestranická většinová vláda – *multi-party majority government, surplus government in a minority situation*), definují čtyři druhy menšinových vlád. Jednostranická vláda bez podpory (*unsupported one-party minority government*) nekontroluje většinu křesel v parlamentu. Jednostranická vláda s podporou (*supported one-party minority government*) sama nedisponuje většinou, ale má podporu jiné strany nebo stran, které nejsou součástí vlády. Dále rozlišují dva typy vícestranických menšinových vlád podle toho, zda jsou či nejsou podporovány z vnějšku: vícestranická menšinová vláda bez podpory (*unsupported multi-party minority government*), vícestranická menšinová vláda s podporou (*supported multi-party minority government*). [Herman, Pope 1973: 193]

Menšinové vlády podle Hermana a Popa vznikají nejčastěji v zemích, kde není koaliční model vlády uznávanou politickou praxí, s čímž se setkáváme například v případě Irsko, kde byl dlouhou dobu preferován model většinové jednostranické vlády nahlížený jako jediný efektivní způsob vládnutí. Dalším důvodem pro vznik menšinové vlády mohou být určité systémové prvky, které znemožňují vznik většinové vlády. Objevují se také například v případě, že vznikne nepolitická vláda k překlenutí krátkého období, například do přijetí ústavních změn, nebo pokud selže spolupráce mezi koaličními partnery a do té doby většinová koalice se rozpadne. Poslední kategorie menšinových vlád může být spojena se situací, kdy jedna strana jen těsně nedosáhla většiny křesel. [Herman, Pope 1973: 195–197]

Je zřejmé, že teoretické modely nedokáží vždy přesně postihnout všechny možné varianty a okolnosti, které mohou v praxi nastat. Při zkoumání vládních modelů a koaličního chování v praxi je tedy důležité zohlednit řadu různých faktorů, motivů a okolností a především politický kontext dané země. Jen tak můžeme zcela objektivně posoudit racionalitu chování jednotlivých aktérů.

⁹⁶ Opakem je tzv. většinová situace.

6.2 Faktory ovlivňující koaliční chování v Irsku

Při studiu koaličního chování je velmi důležité posuzovat každou zemi jako individuální případ a zohlednit specifické prvky, které zde koaliční chování ovlivnily a ovlivňují. Právě Irsko je případem země, kde je kromě faktorů jako jsou ústavně-politické uspořádání, stranický systém a volební systém, nutné zohlednit historický vývoj i zvláštnosti, kterými lze například vysvětlit vznik menšinových vlád.

Při zkoumání faktorů ovlivňujících koaliční chování v Irsku nelze nezmínit volební systém, který je používán pro volby poslanců do dolní komory parlamentu – systém jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote*, STV). Jedná se o zvláštní typ proporčního volebního systému, který napomáhá přítomnosti více politických subjektů v parlamentu a tím vytváří prostor pro vznik koaličních vlád. Díky mechanismu, jakým probíhá hlasování (blíže viz kapitola „Volební systém“), může také ovlivnit koaliční chování. Určitého prostoru v tomto směru mohou využít jak voliči, tak kandidující politické strany.

Voliči mohou přidělovat své preferenční hlasy kandidátům napříč politickými stranami. Pořadím, v jakém tyto hlasy přidělí dalším politickým stranám, mohou naznačit, jaký koaliční partner by byl pro ně přijatelný za situace, že jimi favorizovaná politická strana, které přidělili svou první preferenci, ve volbách zvítězí a bude moci sestavit vládu [Gallagher, Laver, Mair 2006: 361]. Stejně tak mohou i politické strany již v předvolebním období identifikovat svého potenciálního koaličního partnera, vytvářet mezi sebou vazby a například apelovat na své voliče, aby konkrétní straně odevzdávali své druhé a nižší preference. Takové předvolební partnerství může mít explicitní i implicitní charakter. [Gallagher 2005b: 526–527]

K základním faktorům, které souvisejí se vznikem vlád a mají na jejich formování vliv, patří samozřejmě také ústavně-politické uspořádání a zejména pravidla pro utváření vlády. Irsko je, jak již bylo uvedeno, republikou s parlamentní formou státního uspořádání. V čele státu stojí přímo volený prezident, jehož pravomoci jsou ovšem omezené a jádro výkonné moci leží na straně vlády v čele s premiérem. Existence každé vlády je závislá na většinové

podpoře dolní komory parlamentu. Odpovědnost vlády dolní komoře je dána ústavou, která zároveň určuje, že při ztrátě většinové podpory je premiér povinen odstoupit ze své funkce, což současně znamená konec celé vlády (čl. 28 ústavy).

Nutnost zisku a udržení většinové podpory poslanecké sněmovny může být za určitých podmínek jedním z motivů pro vznik koaliční vlády. Zvláště v situaci, kdy žádná z parlamentních stran nedisponuje absolutní většinou křesel a koaliční kabinet je tak jedinou možností jak sestavit vládu s většinovým zastoupením v dolní komoře parlamentu. Jinou variantou může být vyslovení podpory vzniknuvší vládě bez přímého podílu na její činnosti. Tak tomu bylo v několika případech, kdy vznikla menšinová vláda *Fianna Fáil* s podporou Labouristické strany, nezávislých poslanců nebo, jak tomu bylo po volbách v roce 1987, *Fine Gael* a stranou Pokrokových demokratů⁹⁷.

Sestavením vlády je v Irsku obvykle pověřena strana, která zvítězila ve volbách a její lídr se stává premiérem. V rámci úvah o podobě vlády musí vzít lídr strany sestavující vládu v potaz také případné oslabení svého postavení v roli premiéra, pokud vznikne koaliční kabinet. Reálná moc premiéra je v takovém případě omezena tím, že musí brát ohled na zájmy koaličních partnerů, aby nebyla ohrožena soudržnost vládní koalice. Robert Elgie a Peter Fitzgerald identifikovali čtyři hlavní roviny oslabení pozice premiéra v rámci koaličního kabinetu. Kromě nutnosti brát ohledy na zájmy koaličních partnerů, autoři zmiňují vliv na rozhodování premiéra o obsazení různých postů jako je například jmenování členů vlády, dále přímý vliv koaličních stran na politiku ministerstev, která jim náleží, a neméně významné je posílení role zástupce premiéra (*Tánaiste*), kterým se v rámci koaličních vlád obvykle stává předseda druhé nejsilnější koaliční strany. [Elgie, Fitzgerald 2005: 319–320]

Chce-li tedy lídr politické strany sestavující vládu vytvořit stabilní kabinet, který bude schopen aktivně působit po celé funkční období, musí zvážit schopnost potenciálních koaličních partnerů přijímat společná rozhodnutí v co nejširším okruhu témat. S tím je spojen další obecný faktor ovlivňující koaliční

⁹⁷ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm#d07>

vyjednávání, a tím je programová orientace politických stran. Zde lze indetifikovat jedno z hlavních specifík utváření vlád v Irsku.

Programová shoda politických stran totiž nebyla vždy hlavním motivem pro vznik konkrétní vládní koalice a ani dnes nelze říci, že by byla jednoznačně převažujícím podnětem. Souvisí to především s dlouhodobým historicko-politickým kontextem a vztahy na úrovni politických stran. Od počátku existence samostatného irského státu tvoří jádro stranického systému tři strany. Charakter stranické soutěže však byl (a stále je) určován vztahy dvou hlavních politických sil – *Fianna Fáil* a *Fine Gael*. Třetí, ale menší, politický subjekt představuje Labouristická strana. Kromě nich parlamentem prošlo několik menších subjektů, jejichž působení na parlamentní půdě bylo vždy krátké, přesto však nelze jejich úlohu ignorovat. Omezenou škálou relevantních politických stran i vztahy mezi nimi byla vždy zřejmě nejvýrazněji ovlivněna podoba sestavovaných vlád. V irské politické praxi se setkáváme se třemi ustálenými vládními modely. V období od 30. let do konce 80. let to byly dva – jednobarevné vlády *Fianna Fáil* a jako jediná alternativa koaliční vláda opozičních stran v čele s *Fine Gael*. Po roce 1989 se pak objevil třetí typ, a sice koaliční vlády sestavované *Fianna Fáil* s nově vzniklými politickými subjekty (Pokrokoví demokraté, Strana zelených). V každé vládě, která dosud vznikla, byla tedy přítomna buď *Fianna Fáil* nebo *Fine Gael*.⁹⁸

Zvláště v případě koaličních vlád zformovaných *Fine Gael* ve 40. a 50. letech nebyla prioritou programová blízkost zúčastněných stran, ale pojitkem mezi koaličními partnery byla opozice vůči *Fianna Fáil*. Tato podoba koaliční vlády představovala po dlouhou dobu jedinou alternativu k jednobarevným vládám *Fianna Fáil*. Tento fakt vyplýval z tehdejšího charakteru stranického systému a politické soutěže. Rivalita *Fianna Fáil* a *Fine Gael*, která znemožňuje vznik koalice těchto dvou stran, vyplynula z odlišných postojů k historickému vývoji Irska a odrazila se i v programových rozdílech, což platí do současnosti. Týká se to například postojů k tématům, jako jsou role náboženství, potraty či rozvody, ale také vztah k Velké Británii. Obecně lze *Fine*

⁹⁸ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

Gael vnímat spíše jako liberálně smýšlející politickou stranu, zatímco *Fianna Fáil* si stále udržuje konzervativní charakter.

Fianna Fáil byla zvláště v počátcích svého působení vnímána jako extremisticky orientovaná antisystémová strana. Kromě toho, že sama dlouhodobě odmítala koalice jako standardní formu vlády, těžko by v systému hledala potenciálního koaličního partnera. Od 30. let nicméně v systému dominovala, zvítězila ve všech volbách a s několika výjimkami sestavila drtivou většinu vládních kabinetů. Svůj postoj změnila a první koaliční kabinet sestavila až po roce 1989. Jako motiv lze, dle mého názoru, vnímat nejen dlouhodobě nízké volební zisky, které jí znemožňovaly překonat nadpoloviční většinu křesel v *Dáil Éireann*, ale také fakt, že se v parlamentu objevil přijatelný koaliční partner – strana Pokrokových demokratů.

V současnosti jsou mezi subjekty dosud znatelné štěpné linie, které ovlivňují výběr koaličního partnera a například koaliční spojení tradičních rivalů *Fianna Fáil* a *Fine Gael* je stále neakceptovatelné. Zajímavostí irského systému je zjevná vzájemná loajalita koaličních partnerů, která může být vnímána také jako jeden z faktorů ovlivňujících koaliční chování. Například Labouristická strana je tradičním spojencem *Fine Gael*. Jedinou výjimku představuje její vláda s *Fianna Fáil* v letech 1992–1994. Naopak strana Pokrokových demokratů byla koaličním partnerem *Fianna Fáil* od roku 1989 až do svého zániku v roce 2009. V současnosti tvoří od roku 2007 koalici s *Fianna Fáil* Strana zelených a je otázkou, zda bude trend koaliční loajality potvrzen i v budoucnu.

6.3 Přehled irských vlád 1932–2009

Období	Počet dní	Premiér (strana)	Vládní strany	Mandáty (celkem)	Typ vlády
1932–1933 ⁹⁹	343	Éamon de Valera (FF)	FF	72 (153)	MG

⁹⁹ Tučným písmem jsou zvýrazněny vlády vznikuvší po řádných či předčasných volbách.

Období	Počet dní	Premiér (strana)	Vládní strany	Mandáty (celkem)	Typ vlády
1933–1937	1619	Éamon de Valera (FF)	FF	77 (153)	SPMG
1937–1938	351	Éamon de Valera (FF)	FF	69 (138)	MG
1938–1943	1832	Éamon de Valera (FF)	FF	77 (138)	SPMG
1943–1944	342	Éamon de Valera (FF)	FF	67 (138)	MG
1944–1948	1315	Éamon de Valera (FF)	FF	76 (138)	SPMG
1948–1951	1182	John A Costello (FG)	FG, Lab, NatLab, CnaP, CnaT	67 + 12 (147)	MC ¹⁰⁰
1951–1954	1055	Éamon de Valera (FF)	FF	69 (147)	MG
1954–1957	993	John A Costello (FG)	FG, Lab, CnaT + CnaP	74 + 3 (147)	MWC
1957–1959	783	Éamon de Valera (FF)	FF	78 (147)	SPMG
1959–1961	821	Seán Lemass (FF)	FF	78 (147)	SPMG
1961–1965	1256	Seán Lemass (FF)	FF	70 (144)	MG
1965–1966	559	Seán Lemass (FF)	FF	72 (144)	MG
1966–1969	938	Jack Lynch (FF)	FF	72 (144)	MG

¹⁰⁰ Vláda byla co do počtu mandátů svých členů menšinová, ale disponovala podporou nezávislých poslanců.

Období	Počet dní	Premiér (strana)	Vládní strany	Mandáty (celkem)	Typ vlády
1969–1973	1316	Jack Lynch (FF)	FF	75 (144)	SPMG
1973–1977	1532	Liam Cosgrave (FG)	FG, Lab	73 (144)	MWC
1977–1979	877	Jack Lynch (FF)	FF	84 (148)	SPMG
1979–1981	545	Charlie Haughey (FF)	FF	84 (148)	SPMG
1981–1982	228	Garret Fitzgerald (FG)	FG, Lab	80 (166)	MC
2/1982– 11/1982	255	Charlie Haughey (FF)	FF	81 (166)	MG
1982–1987	1503	Garret Fitzgerald (FG)	FG, Lab	86 (166)	MWC
1987–1989	815	Charlie Haughey (FF)	FF	81 (166)	MG
1989–1992	899	Charlie Haughey (FF)	FF, PD	83 (166)	MC
2/1992– 11/1992	284	Albert Reynolds (FF)	FF, PD	83 (166)	MC

Období	Počet dní	Premiér (strana)	Vládní strany	Mandáty (celkem)	Typ vlády
1992–1994	665	Albert Reynolds (FF)	FF, Lab	101 (166)	MWC
1994–1997	892	John Bruton (FG)	FG, Lab, DL	86 ¹⁰¹ (166)	MWC
1997–2002	1806	Bertie Ahern (FF)	FF, PD	81 (166)	MC
2002–2007	1788	Bertie Ahern (FF)	FF, PD	88 (166)	MWC
2007–2008	348	Bertie Ahern (FF)	FF, GP, PD	86 (166)	OC ¹⁰²
2008– ?		Brian Cowen (FF)	FF, GP, PD	86 (166)	OC

MG = jednobarevná menšinová vláda (*Minority Government*); **SPMG** = jednobarevná většinová vláda (*Single Party Majority Government*); **MC** = menšinová koaliční vláda (*Minority Coalition*); **OC** = velká koalice s nadbytečným členem (*Oversized Coalition*); **MWC** = minimální vítězná koalice (*Minimal Winning Coalition*). **Zdroj:** zpracováno dle údajů v [Mitchell 2000: 136] a na <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>; <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

Od roku 1932 do roku 2009 vzniklo celkem třicet vlád, z nichž třináct lze klasifikovat jako vlády koaliční. Během tohoto období vzniklo dvacet čtyři vlád po řádných či předčasných volbách a šest se změnou premiéra během funkčního období. V této souvislosti je zajímavé, že se na postu premiéra za celé sledované období vystříдалo jen jedenáct osob. Průměrná délka trvání funkčního období, po které vláda vykonává svůj úřad je 936 dní. Irský systém vykazuje tedy vysokou míru stability, a to nejen po stránce časové, ale i personální.

Z hlediska četnosti jednotlivých typů vlád a koalic v irském politickém systému těsně převládají jednobarevné menšinové vlády (*Minority Government* –

¹⁰¹ Na základě výsledků voleb z roku 1992 tyto strany nekontrolovaly většinu křesel, to se ale změnilo po doplňovacích volbách v roce 1994.

¹⁰² Za nadbytečného člena lze v tomto případě označit Pokrokové demokraty. *Fianna Fáil* se Stranou zelených mají po volbách dohromady 84 mandátů, 2 od Pokrokových demokratů jsou tedy nad rámec většiny. Pokrokové demokraté ale v roce 2009 zanikli, nicméně ministryně za tuto stranu je nadále součástí vlád, takže ani poté nelze říci, že se jedná o koalici jen *Fianna Fáil* a Strany zelených. V tom případě by se jednalo o minimální vítěznou koalici.

MG), kterých od roku 1932 vzniklo devět. Jen o jednu méně ale existovalo jednobarevných většinových vlád (*Single Party Majority Government – SPMG*). Minimálních vítězných koalic (*Minimal Winning Coalition – MWC*) vzniklo šest. Pět případů lze označit za menšinové koaliční vlády (*Minority Coalition – MC*). V systému se naopak téměř nevyskytuje velká koalice s nadbytečným členem (*Oversized Coalition – OC*). Do této kategorie lze zařadit pouze vládu, která vznikla po posledních volbách v roce 2007 a v roce 2008 se do jejího čela se postavil nový premiér Brian Cowen.

Z hlediska trvanlivosti se jeví jako nejvýhodnější vlády typu minimálních vítězných koalic, jejichž průměrná délka je 1 229 dní. Na druhé místo lze zařadit jednobarevné většinové vlády, které trvaly v průměru 1 139 dne. Naopak slabšího výsledku dosahují jednobarevné menšinové vlády (657 dní) a menšinové koaliční vlády (880 dní). Přesnou průměrnou délku trvání velké koalice zatím nelze určit, protože funkční období vlády, která této kategorii odpovídá, ještě neskončilo. Navíc není možné spočítat průměr více vlád stejného typu, proto nelze objektivně určit, jak si velké koalice z hlediska stability v Irsku stojí.

6.4 Vývoj irských vlád

Pro úplnost je zahrnuto i období 1922–1932/1933, které odpovídá první vývojové etapě irského stranického systému. Každé ze tří období se vyznačovalo jiným rozložením sil v systému a rovněž jiným typem vládního modelu, který v daném období převládal.

6.4.1 Situace na vládní úrovni 1922–1932/1933

Na počátku první fáze vývoje irského stranického systému stojí rozštěpení *Sinn Féin* na dvě frakce a první vítězství prosmluvního křídla ve volbách do nově ustaveného parlamentu v roce 1922. Fáze je ukončena volbami v letech 1932 a 1933, kdy se do popředí irské politické scény dostává protismluvnická frakce, resp. její nástupce – strana *Fianna Fáil*.

Typickým aspektem tohoto období bylo rozštěpení irského stranického systému na dva hlavní politické póly, kterými byli nástupci prosmluvnickí a

protismluvní frakce *Sinn Féin*, *Cumann na nGaedheal* (později *Fine Gael*) a *Fianna Fáil*. Již po prvních parlamentních volbách v roce 1922 získaly své zastoupení v *Dáil Éireann* také Labouristická strana a Rolnická strana (anglicky *Farmer's Party* – FP, irsky *Páirtí na bhFeirmeoirí*), ve volbách v roce 1927 se k nim přidala Národní liga (*National League*¹⁰³ – NL). Část mandátů vždy zároveň připadla nezávislým kandidátům. [Coakley 2005c: 467;¹⁰⁴]

	CG		Protismluvní/ FF		Lab		Rolnická strana		Národní liga		Ostatní	
	Hlasy %	Mandáty	H. %	M.	H. %	M.	H. %	M.	H. %	M.	H. %	M.
1922	38,5	58	21,3	35	21,4	17	7,9	7	–	–	10,6	11
1923	39,0	63	27,4	44	10,6	14	12,1	15	–	–	10,9	17
1927	27,4	47	26,2	44	12,6	22	8,9	11	7,3	8	21,4	16
1927	38,6	62	35,2	57	9,1	13	6,4	6	1,6	2	10,7	13

CG = *Cumann na nGaedheal*; FF = *Fianna Fáil*; Lab = Labouristická strana. Zdroj: <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm> a [Coakley 2005c: 467].

Toto období lze ještě dále rozdělit na dvě dílčí etapy, které souvisí s chováním protismluvní frakce *Sinn Féin*, jejíž zástupci odmítli po volbách v roce 1922 složit přísahu britské královské koruně a zaujmout svá místa v dolní komoře parlamentu. Vyjadřovali tak svůj protest proti podřízenému postavení Irska po přijetí *Government of Ireland Act* a zaujímali pozici antisystémové opozice. Tato situace, kdy zástupci protismluvní frakce praktikovali tzv. abstencionistickou politiku trvala až do roku 1927. Tehdy došlo ke změně volební legislativy, která již neumožňovala ve volbách kandidovat bez předchozího složení přísahy britské královské koruně. [Mair 1979: 447] Chtěla-li se tedy nově vznikuvší *Fianna Fáil* účastnit voleb a posléze politického života, byla nucena ustoupit od strategie abstencionistické politiky. Volební výsledky v roce 1927 zařadily stranu *Fianna Fáil* na pozici druhé nejsilnější politické strany, přičemž první pozici si udržela strana *Cumann na nGaedheal* [Coakley

¹⁰³ Irský překlad se mi ani ve spolupráci se školitelkou nepodařilo dohledat.

¹⁰⁴ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm>

2005c: 467; ¹⁰⁵]. Vstup strany *Fianna Fáil* do irského parlamentu v roce 1927 měl velký dopad na stranický systém i charakter stranické soutěže a projevil se i na rostoucím zájmu voličů o účast ve volbách [Strmiska, Chytilík 2006: 80]. Volební účast stoupla v roce 1927 oproti roku 1923 z 61 % na 68 %. V roce 1932 se zvýšila na 77 % a v roce 1933 dokonce na 81,3 %. [Chubb 1974: 332]

Přestože se *Fianna Fáil* vstupem do *Dáil Éireann* odštěpila od radikálně smýšlející sekce protismělní frakce *Sinn Féin* napojené na složky Irské republikánské armády, hlavní programové myšlenky od své mateřské organizace přejala. Nadále odmítala podřízené postavení Irska ve vztahu k Velké Británii a prosazovala vznik nezávislé a sjednocené Irské republiky bez jakéhokoli vlivu či kontroly ze strany Velké Británie. *Fianna Fáil* tak převzala roli antisystémové opozice, kterou ovšem nyní vykonávala přímo na půdě parlamentu. [Mair 1979: 447–448]

Protichůdné postoje vládnoucí strany *Cumann na nGaedheal* a *Fianna Fáil* k postavení Irska i k ekonomickým otázkám vyústily ve vznik silně polarizovaného stranického systému. Zatímco protilehlé póly stranického spektra představovaly *Cumann na nGaedheal* a *Fianna Fáil*, o středovou pozici se dělila Labouristická strana spolu s Rolnickou stranou a Národní ligou. [Mair 1979: 448] Za povšimnutí stojí zejména Labouristická strana, jejíž minoritní postavení je překvapivé zejména ve srovnání s postavením ostatních stran sociálnědemokratického typu v západní Evropě, zvláště pak v sousední Velké Británii. Důvodem, proč se Labouristická strana tehdy nedokázala výrazněji prosadit, byl zejména tehdy široce kladený důraz na nacionalistická témata. Podporovány byly tedy především strany, které se právě na nacionalismu profilovaly. Poměrně úzká byla tehdy také pracující třída vzhledem k převážně zemědělskému a venkovskému způsobu života obyvatelstva. [Mair, Weeks 2005: 141–142] V sociálně-ekonomické rovině představovala Labouristická strana do roku 1927 hlavní opoziční stranu pro *Cumann na nGaedheal*. Po vstupu *Fianna Fáil* do *Dáil Éireann* pod vedením Éamona de Valery, se pro ni Labouristická strana stala hlavním nezávislým spojencem. [Chubb 1974: 72]

¹⁰⁵ Tamtéž.

Volební podpora tří menších stran byla významně ovlivněna prohlubujícím se konfliktem a s tím související rostoucí polarizací. Voliči postupně přesouvali svou podporu k velkým stranám, *Fianna Fáil a Cumann na nGaedheal*. Motivem tohoto chování byla snaha dosáhnout definitivního rozhodnutí, která z těchto stran má převzít vládu nad Irskem. [Mair 1979: 447–448]

Potvrzení *Cumann na nGaedheal* a *Fianna Fáil* v postavení dvou klíčových stranicko-politických pólů a současné oslabení ostatních nenacionalistických stran přinesly předčasné volby konané v září 1927 [Strmiska, Chytilík 2006: 80]. Rolnická strana tehdy zaznamenala pokles mandátů z jedenácti, které získala v prvních volbách roku 1927, na šest. Zvítězila *Cumann na nGaedheal* [Chubb 1974: 333]. Nedokázala nicméně získat absolutní většinu mandátů a vytvořit jednobarevnou většinovou vládu, která byla z tehdejšího pohledu považována za jedinou efektivní. *Cumann na nGaedheal* sestavila menšinovou vládu podporovanou Rolnickou stranou a Národní ligou. [Strmiska, Chytilík 2006: 80]

K rozhodujícímu volebnímu střetu mezi *Fianna Fáil* a *Cumann na nGaedheal* došlo ve dvou po sobě se konajících volbách v letech 1932 a 1933. Ve volbách v roce 1932 poprvé zvítězila *Fianna Fáil* se ziskem 72 křesel ze 153, což bylo sice o patnáct mandátů více než v předchozích volbách v roce 1927 [Coakley 2005c: 467;¹⁰⁶], ale nestačilo to na absolutní většinu mandátů, což ji přinutilo sestavit svou první vládu jako menšinovou podporovanou Labouristickou stranou. Změnu svého postavení *Fianna Fáil* dovršila ve volbách v roce 1933, kdy se jí podařilo poprvé dosáhnout těsné absolutní většiny (77 mandátů ze 153). Tyto volby se tak staly mezníkem pro přechod do další vývojové fáze irského stranického systému, která se vyznačovala dominantním postavením *Fianna Fáil*. [Strmiska, Chytilík 2006: 80–81]

¹⁰⁶ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm>

6.4.2 Období 1932/1933–1989

Druhé období vývoje stranického systému Irska se vyznačuje jasnou převahou strany *Fianna Fáil*. Z celkem dvaadvaceti vlád, které v tomto období vznikly, *Fianna Fáil* sestavila sedmnáct jednobarevných, většinových i menšinových, kabinetů, v jejichž čele se vystřídali čtyři premiéři. Alternativou k jednobarevným vládám *Fianna Fáil* byly koaliční vlády sestavované vždy *Fine Gael* (nástupkyní *Cumann na nGaedheal*) ve spolupráci s Labouristickou stranou, případně dalšími politickými stranami¹⁰⁷. Hlavní politická soutěž se tedy nadále odehrávala mezi *Fianna Fáil* a *Fine Gael*, která převzala roli druhého hlavního politického pólu po své předchůdkyni *Cumann na nGaedheal*¹⁰⁸.

Irský stranický systém na počátku 30. let změnil svůj charakter a ztratil znaky polarizovaného pluralismu. Ke změnám došlo nejen na pomyslných pólech, ale i ve středu stranického spektra. Zanikly Národní liga a Rolnická strana a objevily se nové politické strany. [Mair 1979: 450]

Jako nástupce Rolnické strany v roce 1932 vznikla Strana národního středu (anglicky *National Centre Party* – NCP, irsky *Lár-Páirtí Náisiúnta*), založená pod oficiálním názvem Národní liga rolníků a daňových poplatníků (anglicky *National Farmers' and Ratepayers' League*, irsky *Léag Náisiúnta na bhFeirmeoirí agus na nÍocóirí Rátái*). Existence Strany národního středu byla ovšem velmi krátká, protože se v roce 1933 stala součástí *Fine Gael*. [Coakley 2005a: 23–24]

Nadále existovala Labouristická strana, která byla tichým spojencem strany *Fianna Fáil*. *Fianna Fáil* opustila svůj status antisystémové politické strany a její politické názory se staly oficiálními stanovisky irské vlády. Týkalo se to především vztahu Irska k Velké Británii. Její snahy o rozvolňování vazeb s Velkou Británií vyvrcholily přijetím nové republikánské ústavy v roce 1937. [Mair 1979: 450]

¹⁰⁷ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹⁰⁸ *Fine Gael* vznikla v roce 1933 spojením *Cumann na nGaedheal* se Stranou národního středu (*National Centre Party*, NCP) a organizací s názvem Národní garda (*Army Comrades' Association*, známá jako Modré košile, anglicky *Blueshirts*, irsky *Na Léinte Gorma*). [<http://www.finegael.org/learn/>]

V kontextu světové ekonomické situace na počátku 30. let získávaly stále větší podporu i dříve odmítané názory *Fianna Fáil* v ekonomické oblasti. Prosazovala především soběstačnost a ekonomickou nezávislost Irska na Velké Británii, což bylo v rozporu s politikou *Cumann na nGaedheal*. [Mair 1979: 450–451] Dopady hospodářské krize na Irsko byly ještě zesíleny hospodářskou válkou s Velkou Británií, kterou trpěli zejména irští zemědělci¹⁰⁹ [Lynch 1996: 252].

Fianna Fáil postupně ztrácela svůj extremistický status a posouvala se směrem k umírněné centristické pozici, zároveň se jí dařilo odčerpávat hlasy *Cumann na nGaedheal*, později *Fine Gael*, čímž vznikl základní předpoklad pro převahu jedné politické strany v systému. Irský stranický systém tak na počátku 30. let prošel v souladu s teorií Giovanni Sartoriho vývojem od polarizovaného pluralismu, přes krátké období umírněného pluralismu, ke stranickému systému s predominantní stranou. [Mair 1979: 451]

Klíčovým kritériem pro identifikaci systému s predominantní stranou je podle Giovanni Sartoriho „nestřídání u moci“. Za predominantní označuje Sartori irský systém konkrétně v letech 1933–1948 a 1957–1973¹¹⁰, kdy nepřetržitě vládla *Fianna Fáil*. [Sartori 2005: 211–213] Do desetiletého přerušení zapadá první koaliční vláda opozičních stran¹¹¹ v letech 1948–1951 a druhá¹¹² v letech 1954–1957¹¹³. V mezidobí 1951–1954 sice vznikla menšinová vláda *Fianna Fáil*, která tak nakrátko navázala na období do roku 1948, byla ale porušena Sartoriho základní podmínka predominance „nestřídání u moci“. Podobná situace poté nastala během 70. a počátku 80. let¹¹⁴.

Irský stranický systém se vyznačoval převahou *Fianna Fáil* s přestávkami až do roku 1989. Tato strana zvítězila ve všech volbách, které se v tomto období

¹⁰⁹ Spor byl vyvolán odmítnutím De Valerovy vlády nadále splácet Velké Británii pozemkovou rentu. Obě země poté zavedly vzájemné celní poplatky na dovážené zboží. [Lynch 1996: 252] Velká Británie tehdy představovala největší trh pro odbyt irských zemědělských produktů [Mair 1979: 451].

¹¹⁰ Kniha Strany a stranické systémy Giovanni Sartoriho byla v originále publikována v roce 1976.

¹¹¹ Na této vládě se podílely všechny opoziční subjekty, které se spojily proti *Fianna Fáil: Fine Gael, Clann na Poblachta, Clann na Talmhan*, Labouristická strana, Národní Labouristé.

¹¹² Na druhé koaliční vládě se podílely *Fine Gael*, Labouristická strana a *Clann na Talmhan*.

¹¹³ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹¹⁴ Tamtéž.

uskutečnily, ne vždy ovšem dosáhla absolutní většiny mandátů a z toho důvodu byla opakovaně nucena sestavit menšinovou vládu.

Strana		1932	1933	1937	1938	1943	1944	1948	1951	1954	1957
CG/FG	Hlasy %	35,5	30,4	34,8	33,3	23,1	20,5	19,8	25,8	32,0	26,6
	Mandáty	57	48	48	45	32	30	31	40	50	40
FF	Hlasy %	44,5	49,7	45,2	51,9	41,8	48,9	41,9	46,3	43,4	48,3
	Mandáty	72	77	69	77	67	76	68	69	65	78
Lab	Hlasy %	7,7	5,7	10,3	10,0	15,7	8,7	8,7	11,4	12,1	9,1
	Mandáty	7	8	13	9	17	8	14	16	19	12
Fmr.	Hlasy %	2,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Mandáty	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–
NCP	Hlasy %	–	9,2	–	–	–	–	–	–	–	–
	Mandáty	–	11	–	–	–	–	–	–	–	–
SF	Hlasy %	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5,3
	Mandáty	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4
NatLab	Hlasy %	–	–	–	–	–	2,7	2,6	–	–	–
	Mandáty	–	–	–	–	–	4	5	–	–	–
CnaT	Hlasy %	–	–	–	–	9,0	10,8	5,5	2,9	3,1	2,4
	Mandáty	–	–	–	–	13	11	7	6	5	3
CnaP	Hlasy %	–	–	–	–	–	–	13,2	4,1	3,8	1,7
	Mandáty	–	–	–	–	–	–	10	2	3	1
Nez.	Hlasy %							5,7	9,5	5,6	6,6
	Mandáty	13	9	8	7	9	9	12	14	5	9
Celkem mandátů		153	153	138	138	138	138	147	147	147	147

CG/FG = *Cumann na nGaedheal/Fine Gael*; **FF** = *Fianna Fáil*; **Lab** = Labouristická strana, **Fmr.** Rolnická strana; **NCP** = Národní strana středu; **SF** = *Sinn Féin*; **NatLab** = Národní labouristé; **CnaT** = *Clann na Talmhan*; **CnaP** = *Clann na Poblachta*; **Nez.** = Nezávislí.

Zdroj: <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm>; <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

Ke změně poměru hlasů mezi *Fianna Fáil* a *Fine Gael* došlo poprvé při volbách v roce 1932. *Fianna Fáil* tehdy získala sedmdesát dva mandátů ze 153, zatímco *Fine Gael* jen padesát sedm. První jednobarevnou většinovou vládu na základě absolutní většiny mandátů se straně *Fianna Fáil* podařilo sestavit po

volbách v roce 1933, kdy obsadila těsnou většinu sedmasedmdesáti křesel. V následujících volbách v roce 1937 se ale zopakovala situace z voleb v roce 1932 a *Fianna Fáil* získala jen šedesát devět mandátů, což byla přesně polovina křesel v *Dáil Éireann*. [Chubb 1974: 333] S podporou Labouristické strany opět sestavila menšinovou vládu, která ovšem trvala pouze jeden rok. Jakoby se to stalo pravidlem, v roce 1938 se konaly další volby a v nich *Fianna Fáil* znovu dosáhla absolutní většiny křesel v *Dáil Éireann*, což jí umožnilo vytvořit většinovou vládu, která přetrvala až do roku 1943 a stala se tak nejdéle trvající vládou během celé irské historie od roku 1922¹¹⁵.

Ve volbách v roce 1943 *Fianna Fáil* znovu nezískala absolutní většinu hlasů, k čemuž ale opět dospěla o rok později v dalších předčasných volbách. Strana *Fine Gael* se vždy umístila na druhé pozici za *Fianna Fáil*, její volební zisky ovšem v období 1932–1944 kontinuálně klesaly. Proměnlivá byla i podpora Labouristické strany. [Coakley 2005c: 467]

Na počátku 40. let došlo ke změnám v irském stranickém systému a vznikly nové politické strany. V agrárním sektoru stranického systému se objevila politická strana s názvem Potomci země (anglicky *Offspring of the Land*, irsky *Clann na Talmhan - CnaT*), která se poprvé zúčastnila voleb v roce 1943, kdy také zaznamenala svůj největší volební úspěch a získala čtrnáct mandátů [Chubb 1974: 333]. Tato strana byla založena v roce 1939 jako strana reprezentující drobné zemědělce zejména ze západu země. Přestože ve 40. letech zaznamenala nezanedbatelné volební výsledky a dokonce participovala na dvou vládách, její voliči postupně směřovali svou podporu zpět ke dvěma velkým politickým stranám – *Fianna Fáil* a *Fine Gael*. Na irské politické scéně působila jen do počátku 60. let. [Coakley 2005a: 24–26]

Druhou politickou stranou, která se na počátku 40. let nově objevila, byli Národní labouristé (anglicky *National Labour Party* – NatLab, irsky *Páirtí Náisiúnta an Lucht Oibre*), kteří se zúčastnili jen voleb v letech 1944 a 1948 a v roce 1950 zanikli [Chubb 1974: 333]. Národní labouristé se odštěpili od

¹¹⁵ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

Labouristické strany v reakci na rozkol uvnitř irského odborového hnutí a jejich hlavní charakteristikou byl antikomunismus [Strmiska, Chytilík 2006: 82].

Změny dosáhla na počátku 40. let i strana *Fianna Fáil*, která od 20. let prošla proměnou z antisystémové strany na okraji stranického spektra s omezenou podporou převážně drobných zemědělců a obyvatel malých měst, ke straně s podporou napříč všemi regiony a segmenty irského obyvatelstva. Spolu se snižující se polarizací stranického systému *Fianna Fáil* postupně začala vykazovat znaky tzv. *catch-all party*¹¹⁶. Tím reagovala na proměny v irské společnosti, ke kterým docházelo především v tom segmentu společnosti, který představoval jádro její volební podpory. V letech 1926–1946 došlo k poklesu lidí zaměstnaných v zemědělství a také snížení počtu obyvatel v okrajových regionech na západě země za současného růstu populace v centrálních a východních oblastech, které do té doby ovládala především *Fine Gael*. [Mair 1979: 452] Straně *Fianna Fáil* se postupně podařilo rozšířit svou voličskou základnu drobných zemědělců z chudšího západu země o voliče pocházející ze střední a pracující třídy [Mair, Weeks 2005: 145].

V širším kontextu stranického systému vedly tyto změny i k proměně podoby politické soutěže. Byly překročeny tradiční štěpné linie prosmluvní x protismluvní, centrum x periferie a *Fianna Fáil* x *Cumann na nGaedheal*, resp. *Fine Gael*, které původně vedly ke vzniku systému predominantní strany. Nyní se však do popředí dostalo nové kritérium, a sice schopnost vládnout. [Mair 1979: 453]

Irský stranický systém tak během 40. let vyprodukoval dva hlavní opoziční póly, které představovala poměrně silná *Fianna Fáil* na straně jedné, a rozmanitá skupina menších politických stran v čele s *Fine Gael* na straně druhé [Mair, Weeks 2005: 145]. Růst podpory a predominance *Fianna Fáil* v systému způsobily postupné sblížení ostatních politických aktérů. Projevilo se to i na postoji Labouristické strany, která byla do 40. let v roli tichého spojence strany *Fianna Fáil* a opakovaně podpořila vznik jí sestavené menšinové

¹¹⁶ *Catch-all party* neboli univerzální strana, se snaží oprostit od ideologických vazeb a zaujmout co nejširší spektrum voličů z různých segmentů společnosti [Klíma 2003: 45].

vlády. Od 40. let ovšem obracela svou pozornost spíše směrem k *Fine Gael*, což jí také umožnilo vstoupit do vlády. [Mair 1979: 454–455]

Změnu potvrdila i situace po následujících, prvních poválečných, volbách v roce 1948, kdy bylo poprvé přerušeno období dominance *Fianna Fáil*. Přestože *Fianna Fáil* ve volbách opět zvítězila, se ziskem šedesáti osmi mandátů nedosáhla absolutní většiny v *Dáil Éireann*¹¹⁷. Volební výsledky nepochybně ovlivnila nová politická strana Rodina republiky (anglicky *Family of the Republic*, irsky *Clann na Poblachta* – CnaP) [Strmiska, Chytilék 2006: 82], která byla založena v roce 1946 pod vedením bývalého náčelníka generálního štábu Irské republikánské armády Seána McBrida [Coakley 2005a: 25]. Na jejím vzniku se podíleli nejen představitelé Irské republikánské armády, ale také bývalí členové *Fianna Fáil* [Strmiska, Chytilék: 2006: 82]. Strana prosazovala radikální republikánský a společensky reformní program a na jeho základě se snažila mobilizovat stejný segment voličů jako *Fianna Fáil* [Mair, Weeks 2005: 145]. Ve volbách v roce 1948 se této straně podařilo získat deset mandátů¹¹⁸.

Fianna Fáil po volbách 1948 nedokázala sestavit vládu a poprvé od roku 1932 byla nucena odejít do opozice. Dosavadní vláda *Fianna Fáil* byla tedy nahrazena první koaliční vládou v čele s *Fine Gael*. Vznikla různorodá vládní koalice pěti politických stran, které pojily opoziční postoje proti *Fianna Fáil*. V jedné vládě se tak vedle sebe ocitly za jiných okolností ideologicky vzdálené strany *Clann na Poblachta* a *Fine Gael* spolu s *Clann na Talmhan*, Labouristickou stranou a Národními labouristy. Vláda zároveň disponovala i podporou nezávislých poslanců, tudíž došlo doslova ke spojení všech proti *Fianna Fáil*. [Coakley 2005a: 25] Tato vláda přetrvala jen do roku 1951, kdy se v důsledku vnitřních rozporů souvisejících s prosazovaným Programem péče o matku a dítě¹¹⁹ rozpadla [Lynch 1994: 255].

¹¹⁷ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>; srov. Coakley 2005c: 467.

¹¹⁸ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹¹⁹ Program péče o matku a dítě (*Mother and Child Scheme*) byl návrh zákona, jehož cílem byla reforma zdravotnictví především ve vztahu k ekonomicky neaktivnímu obyvatelstvu [Šlosarčík 2007: 48]. Proti tomuto zákonu se postavili zejména lékaři a církevní představitelé [Lynch 1994: 255].

Ve srovnání s volbami v roce 1948 přinesly ty následující v roce 1951 navýšení volebních zisků pro tři hlavní politické strany, přičemž nejvyšší nárůst mandátů zaznamenala *Fine Gael*, která získala 25,8 % hlasů (v roce 1948 získala 19,8 % hlasů) a čtyřicet mandátů (v roce 1948 získala třicet jedna mandátů). *Fianna Fáil* si polepšila o jeden mandát (celkem šedesát devět mandátů) a Labouristická strana o dva mandáty (celkem šestnáct mandátů). Výrazně nižší počet hlasů i mandátů ovšem získaly dvě menší strany – *Clann na Talmhan* a *Clann na Poblachta*. Hůře dopadla *Clann na Poblachta*, jejíž zisk klesl z 13,2 % a deset mandátů v roce 1948 na 4,1 % a dva mandáty v roce 1951. *Clann na Talmhan* si pohoršila o 2,6 %, když získala 2,9 % hlasů a šest mandátů.¹²⁰

Zisk šedesáti devíti mandátů z celkových 147 nepřinesl straně *Fianna Fáil* absolutní většinu a opět vznikla menšinová vláda, která zůstala ve funkci do roku 1954, kdy se ovšem zopakovala situace z roku 1948 a vznikla koaliční vláda opozičních stran, tentokrát ji ale sestavily jen tři subjekty – *Fine Gael*, Labouristická strana a *Clann na Talmhan*¹²¹. Zatímco *Fianna Fáil* v těchto volbách ztratila čtyři křesla, *Fine Gael* si polepšila o deset mandátů (celkem získala padesát poslaneckých mandátů) a Labouristická strana o tři mandáty (celkem obdržela devatenáct mandátů). *Clann na Talmhan* disponovala pěti mandáty. Ve funkci tato vláda setrvala opět tři roky.¹²²

Neúspěch obou koaličních vlád z důvodů velkých vnitřních rozporů, což nebylo nic překvapivého s ohledem na názorovou rozdílnost těchto stran, podporoval tehdy propagované tvrzení strany *Fianna Fáil*, že jediné silná jednobarevná vláda dokáže efektivně řídit zemi [Mair 1979: 455]. Podpora tohoto názoru ze strany voličů byla potvrzena v následujících volbách.

Volby v roce 1957, ve kterých se straně *Fianna Fáil* podařilo poprvé od roku 1944 získat těsnou většinu sedmdesáti osmi mandátů (z celkových 147 mandátů)¹²³, znamenaly její návrat na pozici vládní strany na dlouhé období

¹²⁰ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹²¹ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹²² <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹²³ Tamtéž.

šestnácti let do roku 1973¹²⁴. Nepodařilo se jí však udržet si absolutní většinu v *Dáil Éireann* a po volbách 1961 i 1965 musela sestavit menšinovou vládu s podporou nezávislých, jejichž význam díky tomu vzrostl [Strmiska, Chytilík 2006: 82].

Tabulka 4. Volební výsledky do *Dáil Éireann* 1961–1987

Strana		1961	1965	1969	1973	1977	1981	1982	1982	1987
FG	Hlasy %	32,0	34,1	34,1	35,1	30,5	36,5	37,3	39,2	27,1
	Mandáty	47	47	50	54	43	65	63	70	51
FF	Hlasy %	43,8	47,7	45,7	46,2	50,6	45,3	47,3	45,2	44,1
	Mandáty	70	72	75	69	84	78	81	75	81
Lab	Hlasy %	11,6	15,4	17,0	13,7	11,6	9,9	9,1	9,4	6,4
	Mandáty	16	22	18	19	17	15	15	16	12
PD	Hlasy %	–	–	–	–	–	–	–	–	11,8
	Mandáty	–	–	–	–	–	–	–	–	14
WP	Hlasy %	–	–	–	–	–	1,7	2,2	3,1	3,8
	Mandáty	–	–	–	–	–	1	3	2	4
CnaT	Hlasy %	1,5	–	–	–	–	–	–	–	–
	Mandáty	2	–	–	–	–	–	–	–	–
CnaP	Hlasy %	1,1	0,8	–	–	–	–	–	–	–
	Mandáty	1	1	–	–	–	–	–	–	–
Nez.	Hlasy %	6,9	2,0	3,2	5,0	7,3	6,6	3,1	3,1	4,5
	Mandáty	8	2	1	2	4	1	4	3	4
Celkem mandátů		144	144	144	144	148	166	166	166	166

FG = *Fine Gael*; **FF** = *Fianna Fáil*; **Lab** = Labouristická strana; **PD** = Pokrokoví demokraté; **WP** = Dělnická strana; **CnaT** = *Clann na Talmhan*; **CnaP** = *Clann na Poblachta*; **Nez.** = Nezávislí. **Zdroj:** <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

Těsnou většinu sedmdesát pět mandátů (z celkových 144) *Fianna Fáil* znovu získala až v roce 1969. Svou volební podporu v tomto období opětovné dominance *Fianna Fáil* navýšily *Fine Gael* a Labouristická strana. Z parlamentu

¹²⁴ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

a stranického systému se naopak postupně vytratily *Clann na Talmhan* i *Clann na Poblachta*. Relevanci si tedy udržely jen tři hlavní politické strany - *Fianna Fáil*, *Fine Gael* a Labouristická strana.¹²⁵

Ve volbách konaných v roce 1973 sice *Fianna Fáil* opět zvítězila, ovšem už nedosáhla absolutní většiny hlasů jako v roce 1969. Z celkového počtu 144 poslaneckých mandátů obsadila *Fianna Fáil* šedesát devět, *Fine Gael* padesát čtyři a Labouristická strana devatenáct mandátů. *Fianna Fáil* oproti předchozím volbám v roce 1969 ztratila šest mandátů, které si mezi sebe rozdělily opoziční strany *Fine Gael* (čtyři mandáty), Labouristická strana (jeden mandát) a jeden mandát připadl také nezávislým poslancům, jejichž počet během 50. a 60. let výrazně poklesl.¹²⁶ To může být vysvětleno zejména snahou voličů zaujmout jasné stanovisko ve vztahu ke dvěma opozičním táborům s potenciálem sestavit vládu – *Fianna Fáil* x *Fine Gael* a Labouristická strana. Po těchto volbách sestavily *Fine Gael* a Labouristická strana s celkovými sedmdesáti třemi mandáty většinovou koaliční vládu¹²⁷.

Následující volby se uskutečnily v roce 1977 a *Fianna Fáil* v nich se ziskem absolutní většiny osmdesát čtyři mandátů dosáhla svého historicky nejlepšího výsledku, který dosud nepřekonala, a sestavila jednobarevnou většinovou vládu. *Fine Gael*, která se umístila na druhém místě, získala čtyřicet tři mandátů, tj. o jedenáct mandátů méně než v roce 1973. Pohoršila si i Labouristická strana a získala sedmnáct mandátů (pokles o dva mandáty). Volby v roce 1977 byly posledními volbami, kdy nějaká irská politická strana dosáhla absolutní většiny mandátů v Poslanecké sněmovně irského parlamentu.¹²⁸

V první polovině 80. let, konkrétně v letech 1981–1982 se uskutečnily volby celkem třikrát. Na jejich základě se v čele státu vystřídala koalice *Fine Gael* a Labouristické strany, nejprve jako menšinová vláda po volbách v roce 1981 a následně jako většinová koaliční vláda po v pořadí druhých předčasných volbách toho roku v listopadu 1982. Na krátké období od února do listopadu

¹²⁵ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹²⁸ <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

1982 se vlády ujala menšinová vláda *Fianna Fáil*, stejně jako v letech 1987–1989.¹²⁹ Ve volbách v roce 1987 získala *Fianna Fáil* osmdesát jedna mandátů, tj. o šest více než v roce 1982. Naopak *Fine Gael* si ve srovnání s volbami v roce 1982 výrazně pohoršila a získala padesát jedna mandátů, zatímco v předchozích volbách obdržela sedmdesát poslaneckých křesel, což byl nejvyšší výsledek, jakého kdy dosáhla. Labouristická strana si během 80. let udržela relativně stabilní výsledky (1981 patnáct mandátů, 1982a patnáct mandátů, 1982b šestnáct mandátů, 1987 dvanáct mandátů, 1989 patnáct mandátů).¹³⁰

Důležitost 80. let pro vývoj irského stranického systému znamená prolomení systému tří stran, který trval od 60. let a rozšíření počtu relevantních politických subjektů. První novou stranou, které se podařilo obsadit křesla v *Dáil Éireann*, byla levicově orientovaná Dělnická strana (anglicky *Sinn Féin - Worker's Party* – WP, irsky *Páirtí na nOibrithe*) [Strmiska, Chytilék 2006: 83]. V parlamentu tato strana zasedala v období 1981–1992 a počet jejích zástupců se postupně zvýšil z jednoho v roce 1981 na sedm v roce 1989¹³¹.

Další novou politickou stranou byli Pokrokoví demokraté (anglicky *Progressive Democrats* – PD, irsky *An Páirtí Daonlathach*), kteří se v roce 1985 odštěpili od *Fianna Fáil* v důsledku vnitrostranického sporu [Šlosarčík 2007: 153]. Již v prvních volbách v roce 1987, kterých se samostatně účastnili, učinili průlom a na základě 11,8 % hlasů získali čtrnáct mandátů a překonali tak i Labouristickou stranu, která v tomto roce obdržela o dva mandáty méně¹³². Rok 1987 byl přelomový i v souvislosti s utvářením vlády. Vznikla menšinová vláda *Fianna Fáil* (obdržela osmdesát jedna mandátů z celkových 166), která se již ovšem neopírala o nezávislé poslance, ale její vznik umožnila podpora Pokrokových demokratů a poprvé také *Fine Gael* [Strmiska, Chytilék 2006: 83].

Vznik Pokrokových demokratů narušil opoziční blok zaměřený proti *Fianna Fáil*. *Fine Gael* byla nucena posunout se na ideologické škále směrem doprava, aby byla schopna Pokrokovým demokratům konkurovat. Současně se

¹²⁹ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹³⁰ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

Labouristická strana začala orientovat více levicově, aby byla schopna čelit Dělnické straně. Teprve v tuto chvíli začínalo nabývat na významu umístění politických stran na pravolevé škále. Důležitým faktorem bylo, že původ Pokrokových demokratů nebyl spojen s občanskou válkou a sporem mezi prosmluvním a protismluvním křídlem *Sinn Féin*. Vznikli jako politická strana profilující se na moderních politických tématech. V důsledku ovlivnili dlouhodobé volební výsledky jak strany *Fianna Fáil*, které bránili v zisku absolutní většiny křesel, tak *Fine Gael*, se kterou apelovali na stejný okruh voličů. [Mair, Weeks 2005: 149]

Zlomovým okamžikem, který započal novou etapu vývoje irského stranického systému, byly volby v roce 1989. Nově do irského parlamentu vstoupila Strana zelených (anglicky *Green Party – GP*, irsky *Comhaontas Glas*) se ziskem jednoho mandátu¹³³. Z volebních výsledků stojí za zmínku výrazný pokles podpory Pokrokových demokratů, kteří získali 5,5 % hlasů a šest mandátů (oproti volbám v roce 1987 pokles o 6,3 % hlasů a osm mandátů) a zisk sedmi mandátů Dělnickou stranou, což byl její nejvyšší dosažený volební výsledek. *Fianna Fáil* získala osmdesát jedna mandátů, *Fine Gael* padesát pět a Labouristická strana patnáct.¹³⁴

Co bylo však překvapivější než volební výsledky, bylo povolební ustavování vlády. *Fianna Fáil* změnila svou strategii a sestavila s Pokrokovými demokraty svou první koaliční vládu¹³⁵, čímž zahájila dosud trvající období, ve kterém již nevznikl žádný jednostranický kabinet. Učinila tak navzdory dříve propagovanému tvrzení, že zemi dokáže efektivně vést pouze většinová jednobarevná vláda. Ke změně postoje byla *Fianna Fáil* donucena okolnostmi, zejména stále se snižující pravděpodobností dosažení absolutní většiny v *Dáil Éireann* a sestavení většinové jednobarevné vlády. K tomu samozřejmě přispělo postupné rozšiřování spektra relevantních politických aktérů, mezi které se dělila volební přízeň voličů. V politické soutěži se navíc objevil subjekt, který nebyl

¹³³ <http://www.greenparty.ie/en/about/history>

¹³⁴ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹³⁵ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

spojen s občanskou válkou. [Mair, Weeks 2005: 149] Tyto změny se promítly do dalšího fungování stranického systému v Irské republice.

6.4.3 Období po roce 1989

Vzhledem ke změnám, kterých irský stranický systém doznal na přelomu 80. a 90. let, již nelze hovořit o stranickém systému s přítomností predominantní strany. Stranický systém se postupně transformoval do podoby umírněného multipartismu. Již není omezen na tři relevantní politické strany, ale pokračuje trend přítomnosti nových politických stran v *Dáil Éireann*, který začal úspěchem Pokrokových demokratů v roce 1987 následovaný vstupem Strany zelených v roce 1989. Tím ovšem nárůst počtu parlamentních stran nebyl ukončen a během 90. let získaly své zástupce v *Dáil Éireann* další politické subjekty. *Fianna Fáil* si ovšem i nadále udržuje pozici nejsilnější strany v systému a zatím zvítězila ve všech volbách.

Z nových politických subjektů získala své zastoupení na omezené časové období v letech 1992–2002 Demokratická levice (anglicky *Democratic Left* – DL, irsky *Daonlathas Clé*) založená v roce 1992 většinovou frakcí odštěpenou od Dělnické strany, která již v těchto volbách nekandidovala. V roce 1997 obnovila své zastoupení v *Dáil Éireann Sinn Féin*. Pro úplnost je třeba zmínit, že v letech 1997–2007 byla přítomna v *Dáil Éireann* i Socialistická strana (anglicky *Socialist Party* – SP, irsky *Páirtí Sóisialach*), která ale nikdy nedosáhla ani 1 % hlasů a nezískala více než 1 mandát.¹³⁶ Pro stranický systém tak její roli nelze považovat za klíčovou. Důležitým příznakem nově začínajícího období se také stalo přijetí koaličních vlád stranou *Fianna Fáil* jako standardní formy vládnutí.

Za potvrzení nevratných změn ve stranickém systému je možné považovat první volby 90. let, které se uskutečnily v roce 1992. Z volebních výsledků na první pohled zaujme především nebývalý úspěch Labouristické strany, která získala třicet tři mandátů (z celkových 166) na základě 19,3 % hlasů. Získala tak jen o 5,2 % hlasů méně než druhá v celkovém pořadí – *Fine Gael*, která obdržela 24,5 % hlasů a čtyřicet pět mandátů, která si pohoršila oproti roku 1989 o 4,8 %

¹³⁶ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm#d29>

hlasů a deset mandátů. Byl to pro ni nejhorší volební výsledek od roku 1948. První *Fianna Fáil* získala 39,1 % hlasů a šedesát osm mandátů, což bylo o 5 % hlasů a devět mandátů méně než v roce 1989. Zbylé mandáty si mezi sebe rozdělili Pokrokoví demokraté (deset mandátů), Strana zelených (jeden mandát), Demokratická levice (čtyři mandáty) a nezávislí (pět mandátů).¹³⁷

Tabulka 5. Volební výsledky do <i>Dáil Éireann</i> 1989–2007						
Strana		1989	1992	1997	2002	2007
FF	Hlasy %	44,1	39,1	39,3	41,5	41,6
	Mandáty	77	68	77	81	78
FG	Hlasy %	29,3	24,5	27,9	22,5	27,3
	Mandáty	55	45	54	31	51
Lab	Hlasy %	9,5	19,3	10,4	10,8	10,1
	Mandáty	15	33	17	21	20
PD	Hlasy %	5,5	4,7	4,7	4,0	2,7
	Mandáty	6	10	4	8	2
GP	Hlasy %	1,5	1,4	2,8	3,8	4,7
	Mandáty	1	1	2	6	6
SF	Hlasy %	1,2	1,6	2,6	6,5	6,9
	Mandáty	–	–	1	5	4
SP	Hlasy %	–	–	0,7	0,8	0,6
	Mandáty	–	–	1	1	–
WP/DL	Hlasy %	5,0	2,8	2,5	–	–
	Mandáty	7	4	4	–	–
Nez.	Hlasy %	4,3	6,5	8,7	9,9	5,7
	Mandáty	5	5	6	13	5
Celkem mandátů		166	166	166	166	166

FF = *Fianna Fáil*; **FG** = *Fine Gael*; **Lab** = Labouristická strana; **PD** = Pokrokoví demokraté; **GP** = Strana zelených; **SF** = *Sinn Féin*; **SP** = Socialistická strana; **WP/DL** = Dělnická strana/ Demokratická levice; **Nez.** = Nezávislí. **Zdroj:** <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

¹³⁷ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

V rozporu s dosavadními trendy sestavila *Fianna Fáil* koaliční vládu překvapivě s Labouristickou stranou, která byla doposud hlavním spojencem *Fine Gael*, s níž se předtím opakovaně podílela na koaliční vládě. Nyní již pro ni potenciální koalice s *Fine Gael* přestala být jedinou možností, jak vstoupit do vlády. Vstup Labouristické strany do koalice spolu s *Fianna Fáil* vrhalo zcela jiné světlo na její postavení ve stranickém systému. Důležitou roli v tom hrál fakt, že bylo zřejmé, že žádná ze dvou hlavních politických stran – *Fianna Fáil* a *Fine Gael* není schopná dosáhnout takové většiny, aby mohla samostatně vytvořit jednobarevnou většinovou vládu a tudíž bylo třeba přijmout koaliční vládu jako plnohodnotnou alternativu, přičemž koalice *Fianna Fáil* a *Fine Gael* nepřicházela v úvahu. [Mair, Weeks 2005: 150–151] Navíc ostatní politické strany, které se v té době v systému nacházely (Strana zelených, Pokroková demokraté a Demokratická levice) dosáhly výrazně nižších volebních zisků, což také zvýrazňovalo pozici Labouristické strany v systému. Její nyní potvrzená schopnost vytvořit vládu s oběma nejsilnějšími politickými subjekty – *Fianna Fáil* a *Fine Gael*, zvyšovala její koaliční potenciál.

Tato změna se však neukázala jako úspěšná. Již v roce 1994 se koalice rozpadla, ministerský předseda Albert Reynolds (*Fianna Fáil*) byl donucen k rezignaci a i když se zdálo, že se novému lídrovi *Fianna Fáil* Bertie Ahernovi podaří sestavit novou vládu s Labouristickou stranou, vyjednávání selhalo¹³⁸. Pozornost Labouristické strany se poté upřela zpět k původnímu politickému partnerovi – *Fine Gael*, k jejíž vládě se vzápětí opět připojila [Mair, Weeks 2005: 151]. Aniž by došlo k předčasným volbám, byla neúspěšná koalice *Fianna Fáil* a Labouristické strany nahrazena tzv. duhovou koalicí *Fine Gael*, Labouristické strany a Demokratické levice, která zpočátku nedisponovala většinou hlasů v *Dáil Éireann* [Coakley 2005a: 28], což se ale změnilo díky doplňovacím volbám a tato vláda setrvala až do řádných voleb v roce 1997¹³⁹.

V řádných volbách v roce 1997 si obě největší politické strany polepšily shodně o devět mandátů – *Fianna Fáil* (zisk sedmdesáti sedmi mandátů) a *Fine*

¹³⁸ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm#d29>

¹³⁹ Tamtéž.

Gael (padesát čtyři mandátů), rozdíl byl mezi nimi ale v navýšení procentuálního zisku hlasů. Zatímco *Fianna Fáil* si polepšila jen o 0,2 %, *Fine Gael* získala ve srovnání s minulými volbami více o 2,2 % hlasů. Jeden mandát navíc obdržela i Strana zelených (zisk dvou mandátů). Naopak Labouristická strana nezopakovala svůj úspěch z roku 1992 a získala sedmnáct mandátů. Méně křesel obdrželi i Pokrokoví demokraté, získali čtyři mandáty (o šest méně než v předchozích volbách).¹⁴⁰ Labouristické straně se tedy jednoznačně nevyplatila její snaha o dosažení pozice klíčového aktéra při utváření vlád. Voliči ji zjevně nevnímali jako alternativu ke dvěma nejsilnějším politickým stranám [Strmiska, Chytilík 2006: 84].

Jak vyplývá z volebních výsledků, „duhové koalici“ vedené *Fine Gael* se ve volbách nepodařilo obhájit svůj mandát. S podporou nezávislých poslanců sestavili menšinovou koalici *Fianna Fáil* a Pokrokoví demokraté. V následujících volbách v roce 2002 se této koaliční vládě (jako první vůbec) podařilo obhájit svůj mandát s tím rozdílem, že nyní disponovala absolutní většinou v *Dáil Éireann*.¹⁴¹ Zatímco *Fianna Fáil* v těchto volbách posílila a získala osmdesát jedna mandátů, *Fine Gael* zaznamenala se ziskem třicet jedna mandátů svůj nejhorší volební výsledek od roku 1948 a jako jediná (s výjimkou Socialistické strany) si oproti předchozím volbám pohoršila (celkem o 5,4 % hlasů). Shodně o čtyři mandáty si v těchto volbách polepšili Labouristická strana (celkem dvacet jedna mandátů) a Pokrokoví demokraté (osm mandátů).¹⁴² Nárůst počtu získaných mandátů u dvou vládních stran – *Fianna Fáil* a Pokrokových demokratů může být považován za výraz spokojenosti s jejich vládní koalicí. Strana zelených získala šest mandátů, *Sinn Féin* pět¹⁴³¹⁴⁴.

Zatím poslední řádné volby do irského parlamentu se konaly v roce 2007. S výjimkou *Fine Gael*, které se podařilo obsadit padesát jedna křesel, tj. o dvacet více než při předešlých volbách, a Straně zelených, která si udržela svých šest

¹⁴⁰ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹⁴¹ <http://www.ark.ac.uk/elections/gdala.htm#d29>

¹⁴² <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹⁴³ *Sinn Féin* získala zastoupení poprvé po volbách v roce 1997, kdy získala jeden mandát.

¹⁴⁴ Tamtéž.

mandátů, všechny strany zaznamenaly pokles. *Fianna Fáil* ztratila tři mandáty a obsadila sedmdesát osm křesel, zatímco její koaliční partner Pokrokoví demokraté přišli o šest svých zástupců a získali jen dva mandáty. Labouristická strana získala dvacet mandátů a *Sinn Féin* čtyři mandáty.¹⁴⁵ Opět vznikla vládní koalice *Fianna Fáil* a Pokrokových demokratů, která již ale v této podobě nedosahovala většiny hlasů v *Dáil Éireann* a tak nyní doznala změny a rozšířila se o Stranu zelených, která se součástí vlády stala poprvé¹⁴⁶. Ze strany členů Strany zelených nebyl vstup do koalice s *Fianna Fáil* podporován jednoznačně, část členů trvala na zachování tradičního opozičního postoje vůči *Fianna Fáil*¹⁴⁷.

Vládu poznamenal dlouhodobý korupční skandál, v jehož důsledku z čela vlády v květnu 2008 odešel premiér Bertie Ahern, který tuto funkci vykonával od roku 1997 a od dob Éamona de Valery jako jediný lídr *Fianna Fáil* obhájil post ministerského předsedy třikrát po sobě¹⁴⁸. Byl velmi populární, za jeho vlády mimo jiné Irsko zaznamenalo velký ekonomický růst, díky kterému získalo označení „Keltský tygr“. V čele *Fianna Fáil* i na postu předsedy vlády jej nahradil Brian Cowen.¹⁴⁹

Vláda se rovněž musela vyrovnat s krizí jednoho z koaličních partnerů. O svém rozpuštění strana Pokrokových demokratů rozhodla na zvláštní konferenci konané v listopadu 2008 poté, co její vedení dospělo k závěru, že strana již není politicky životaschopná. Jedním z hlavních argumentů zastánců ukončení existence strany byla postupně klesající volební podpora.¹⁵⁰ Zbývající dva zástupci (Mary Harney a Noel Grealish) zvolení za Pokrokové demokraty v roce 2007 zůstali v *Dáil Éireann* po rozpuštění strany v roce v listopadu 2009 jako nezávislí poslanci¹⁵¹. Mary Harney je zároveň nadále členkou vlády a vykonává post Ministryně zdravotnictví a mládeže (*Minister of Health and Children*)¹⁵².

¹⁴⁵ <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

¹⁴⁶ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹⁴⁷ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6753949.stm>

¹⁴⁸ <http://www.rte.ie/news/2008/0402/ahernb.html>

¹⁴⁹ <http://www.rte.ie/news/2008/0506/cowenb.html>; <http://www.rte.ie/news/2008/0507/fiannafail.html>

¹⁵⁰ <http://www.rte.ie/news/2008/1108/pd.html>

¹⁵¹ <http://electionsireland.org/results/general/30thdail/changes.cfm>

¹⁵² http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Taoiseach_and_Government/List_of_Ministers_Ministers_of_State/

Za relevantní, tedy takové, které jsou přítomny v parlamentu a mají koaliční potenciál, lze v současném stranickém systému Irska po zániku Pokrokových demokratů označit čtyři politické strany - *Fianna Fáil*, *Fine Gael*, Labouristická strana a Strana zelených. Pátá strana přítomná v *Dáil Éireann Sinn Féin* zastává výrazně levicové postoje a její koaliční potenciál je velmi malý [Šlosarčík 2007: 154]. Současný stranický systém Irské republiky lze tedy označit za umírněný multipartismus.

6.5 Typy irských vlád

Irsko představuje z hlediska vládních modelů zvláštní případ. Utváření vlád bylo dlouhodobě ovlivněno vztahy mezi hlavními stranami stranického systému i jejich postoji k jednotlivým vládním formám. S kratšími přestávkami se irský stranický systém ve 30. až 80. letech vyznačoval přítomností převládající strany – *Fianna Fáil*, která odmítala možnost zapojení do koaliční vlády. Budovala si pověst strany s většinovým posláním, která je jako jediná v rámci jednobarevné většinové vlády schopná vést zemi jako je Irsko. *Fianna Fáil* nicméně nedokázala vždy dosáhnout absolutní většiny mandátů, a proto byla převážná většina jí sestavených vlád menšinová. Jejich vznik ale v žádném případě nelze označit za deviantní, vzhledem k tehdejším poměrům na irské politické scéně byl jejich vznik opodstatněný. Na přelomu 80. a 90. let již nicméně byla situace natolik nepříznivá, že *Fianna Fáil* byla okolnostmi nucena přehodnotit svou vládní strategii a přijmout koaliční model vládnutí jako standardní praxi. V tomto stavu se Irsko nachází dodnes.

Hlavním opozičním subjektem byla vždy strana *Fine Gael*, která se vymezovala vůči vládní politice *Fianna Fáil* i jejím obecným postojům. Druhou, ale výrazně menší, opoziční stranou byla vždy Labouristická strana. Tyto tři strany představovaly jádro irského stranického systému. I když se v období od 30. let v systému vystřídala řada jiných politických stran, jejich působení bylo vždy časově omezené a žádná se nedokázala v systému dlouhodobě etablovat. Avšak některé z nich se podílely na vládě *Fine Gael*, které se nikdy nepodařilo ve volbách zvítězit a předstihnout tak *Fianna Fáil*. Přesto již vznikly jí sestavené

koaliční vlády, které se ale nejméně ve dvou prvních případech vyznačovaly především značnou nesourodostí koaličních partnerů. Koaliční vlády vedené *Fine Gael* byly do konce 80. let alternativou k jednobarevným, většinou menšinovým, vládám *Fianna Fáil*.

V irské politické historii se v období od 30. let setkáváme se třemi hlavními vzorci vládních modelů. Prvním jsou jednobarevné, většinové či menšinové, vlády sestavené *Fianna Fáil*. Druhým jsou koaliční vlády sestavené *Fine Gael*, jejichž četnost je sice nižší, ale byly důležitou vládní alternativou, proto je důležité se jim věnovat. Třetím typem, který se objevil poprvé v roce 1989, a s jednou výjimkou přetrval dodnes, jsou koaliční vlády sestavované stranou *Fianna Fáil*.

6.5.1 Jednobarevné vlády *Fianna Fáil*

Jednobarevné kabinetů *Fianna Fáil* byly převažujícím typem vlád v letech 1932–2009. Z celkem třiceti vlád, které v tomto období vznikly, bylo sedmnáct jednostranických¹⁵³. Ze zmíněných sedmnácti jednobarevných vlád *Fianna Fáil* sestavila devět menšinových a osm většinových kabinetů. [Chubb 1974: 333;¹⁵⁴]

Irsko bylo podle Valentina Hermana a Johna Popa typickým příkladem země, kde nebyly koalice akceptovanou formou vlády a vyskytovaly se zde často menšinové vlády. Hlavním důvodem byl podle nich vliv britské tradice. [Herman, Pope 1973: 195]

Podmínky, které umožnily v tomto období vznik tolika jednobarevných, převážně menšinových, vlád sestavených *Fianna Fáil*, vyplývaly z tehdejších poměrů na úrovni stranického systému. *Fianna Fáil* vstoupila do parlamentu v roce 1927 a zpočátku plnila roli antisystémové opozice, což představovalo nepřekonatelnou bariéru mezi ní a zbytkem stranického spektra, jehož jádrem byla *Fine Gael* (resp. do roku 1933 *Cumann na nGaedheal*) a menší Labouristická strana. V systému se postupně vystřídalo několik dalších malých politických stran, žádná z nich ale nezískala výraznější převahu. Spojení mezi

¹⁵³ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

¹⁵⁴ Tamtéž.

Fianna Fáil a některou z opozičních stran bylo z důvodu rozdílnosti postojů pro všechny aktéry nepředstavitelné. Na druhé straně byla vzhledem k značné nesourodosti komplikovaná jakákoli dohoda mezi opozičními stranami, čímž vznikala značný prostor pro převahu jedné strany – *Fianna Fáil*.

Fianna Fáil si navíc byla vědoma své převahy a volební výnosy, které se vždy přinejmenším blížily hranici většiny mandátů, jí dovolovaly při každých volbách předpokládat, že tuto hranici překročí a obsadí absolutní většinu křesel. Tím pádem nebyla motivována uvažovat o koaliční formě spolupráce. [Chubb 1974: 163–164] Je tedy zřejmé, že menšinové vlády v irském případě nelze vnímat jako deviantní, ale jako výsledek tehdejší situace a vztahů mezi politickými aktéry.

Zvláště typické byly jednobarevné vlády *Fianna Fáil* pro irský systém do roku 1973. Toto období zahrnuje i dvě šestnáct let trvající oddělené etapy nepřetržité vlády *Fianna Fáil* v letech 1932–1948 a 1957–1973. [Mitchell 2000: 129] *Fianna Fáil* byla od roku 1932 jedinou stranou irského stranického systému, která byla schopna dosáhnout nadpoloviční většiny křesel a sestavit většinový jednobarevný kabinet nebo zajistit stabilní podporu pro vládu menšinovou. Po druhé světové válce byla vláda této strany přerušena dvakrát, v letech 1948–1951 a 1954–1957. Ve volbách v letech 1948 a 1954 dělil stranu *Fianna Fáil* od zisku absolutní většiny vyšší počet mandátů než kdykoli předtím. Narozdíl od předchozích voleb se k většině ani nepřiblížila. V roce 1948 získala jen šedesát osm mandátů ze 147, k dosažení většiny jí tedy chybělo šest mandátů a na vládním postu byla vystřídána koaliční vládou pěti, značně nesourodých, parlamentních stran. [Cohan 1979: 324–325]

I podruhé, když byla *Fianna Fáil* odstavena od moci koaliční vládou po volbách v roce 1954, sehrál roli rozdíl mezi jí získanými mandáty a většinou v *Dáil Éireann*. Tehdy byl propad ještě výraznější než v roce 1948. Straně *Fianna Fáil* náleželo šedesát pět ze 147 křesel, to znamená k většině jí tehdy chybělo devět mandátů. Zároveň zatímco například v roce 1948 ztrácela druhá *Fine Gael* s jednatřiceti křesly na první *Fianna Fáil* třicet sedm mandátů a v roce 1951 dvacet devět mandátů, po volbách roku 1954 měla *Fianna Fáil* náskok na

Fine Gael „jen“ patnáct křesel.¹⁵⁵ Koalice vedená *Fine Gael* zůstala ve funkci jen do roku 1957, kdy se uskutečnily předčasné volby, v nichž *Fianna Fáil* po třinácti letech obdržela absolutní většinu křesel a zahájila tak druhé šestnáctileté období své samostatné vlády, přestože další absolutní většinu získala až v roce 1969. Ve volbách, které se mezitím uskutečnily, sice nezískala většinu, ale k většině se její zisky blížily (v roce 1961 jí chyběly tři mandáty a v roce 1972 dokonce jen jeden). V obou případech sestavila menšinovou vládu s podporou nezávislých poslanců [Strmiska, Chytilík 2006: 82].

Předělem ve vývoji se stal rok 1973. Následující období do roku 1989 lze z hlediska proměny povahy dominance *Fianna Fáil* v systému považovat za specifické. Od tohoto momentu již žádná jednobarevná vláda *Fianna Fáil* ve volbách neobhájila svůj mandát a až do roku 1989 se střídala u moci s koalicí *Fine Gael* a Labouristické strany.

6.5.2 Koaliční vlády opozičních stran sestavené *Fine Gael*

Fine Gael představovala v systému vždy hlavní opoziční sílu. Přesto nelze říci, že by straně *Fianna Fáil* přímo konkurovala. Jejich volební zisky se vzájemně přiblížily pouze jednou v roce 1982, kdy *Fine Gael* získala jen o pět poslaneckých mandátů méně, ale v ostatních případech byl rozdíl mezi nimi velmi výrazný a přesáhl i třicet mandátů¹⁵⁶. *Fine Gael* se ve volbách nikdy nepodařilo zvítězit a tak se pro ni možnost sestavení samostatné jednobarevné vlády velmi brzy stala nereálnou. Zároveň ale obtížně hledala koaličního partnera. Nakonec se však koaliční vlády vedené *Fine Gael* staly jedinou alternativou k jednostranickým vládám *Fianna Fáil*.

Celkem od roku 1932 vzniklo šest koaličních vlád vedených *Fine Gael*, z nichž pět spadá do období před rokem 1989 a pouze jedna se objevila v polovině 90. let¹⁵⁷. První koaliční vláda byla zformována v roce 1948 jako alternativa k další menšinové vládě *Fianna Fáil* podporované nezávislými poslanci. Jednalo se ovšem o koalici značně nesourodou, jejíž členové se

¹⁵⁵ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

nacházeli na různých místech ideologické škály. Koalici sestavily všechny parlamentní opoziční strany, tedy *Fine Gael*, Labouristická strana, Národní Labouristé, *Clann na Poblachta* a *Clann na Talmhan*¹⁵⁸. Životaschopnost koalice byla ovšem závislá na podpoře nezávislých poslanců, protože tyto strany společně disponovaly pouze šedesáti sedmi mandáty (ze 147), přičemž *Fianna Fáil* zaujímala šedesát osm křesel. Tím, že byli do podpory této vlády zapojeni i nezávislí, došlo ke spojení doslova „všech proti *Fianna Fáil*“. Koalice byla z mnoha hledisek velmi rozmanitá a zahrnovala nejradikálnější a nejkonzervativnější elementy irské politiky. Sešla se zde například konzervativní *Fine Gael* jako nástupce proslulného křídla *Sinn Féin* a militantní republikánská *Clann na Poblachta* založená bývalými členy Irské republikánské armády. Přestože vláda vydržela v úřadu tři roky, rozdílnost členů se jí nakonec stala osudnou. K rozpadu koalice přispěl návrh zákona tzv. *Mother and Child Scheme* (Program péče o matku a dítě), na němž se nakonec projevila chybějící soudržnost mezi členy vlády. [Cohan 1979: 325–326]

Z hlediska teorie koalic byla koalice pěti stran vládou menšinovou. Pokud ale budeme vnímat nezávislé poslance jako soudržný celek a zahrneme je do sčítání mandátů i přesto, že vládu „jen“ podporovali, jednalo se o velkou koalici, protože Národní Labouristé byli z tohoto pohledu nepotřebným nadbytečným členem. Disponovali totiž jen pěti mandáty, a kdyby došlo k jejich ztrátě, vláda by nadále (i s nezávislými poslanci) kontrolovala těsnou většinu sedmdesáti čtyř mandátů. Je však otázkou, nakolik byli Národní Labouristé samostatným politickým subjektem, když se v roce 1944 separovali od Labouristické strany a v roce 1950 s ní opět splynuli [Coakley 2005a: 25]. Kdybychom je brali jako součást Labouristické strany, jednalo by se o minimální vítěznou koalici. V žádném případě však nelze hovořit o jakkoli ideologicky propojené koalici.

Po krátkém období 1951–1954, které bylo vyplněno menšinovou vládou *Fianna Fáil*, byla v roce 1954 sestavena druhá koaliční vláda. S *Fine Gael* na ní tentokrát participovaly jen dvě strany – Labouristická strana a *Clann na Talmhan*. *Clann na Poblachta* poskytla vnější podporu. [Mitchell 2000: 129]

¹⁵⁸ *Clann na Talmhan* byla středolevicová agrární strana [Mitchell 2000: 129].

Fianna Fáil byla v těchto volbách znovu oslabena a získala jen šedesát pět mandátů a k dosažení většiny postrádala devět křesel. Oproti tomu *Fine Gael* i Labouristická strana si v těchto volbách polepšily a spolu s *Clann na Talmhan* jim náležela těsná většina sedmdesáti čtyř poslaneckých mandátů.¹⁵⁹ Tato vláda se ujala úřadu v době prohlubující se ekonomické krize a byla proto nucena učinit nepopulární kroky, které způsobily pokles její oblíbenosti. V roce 1957 *Clann na Poblachta* odvolala svou podporu vládě, protože nesouhlasila s vládními kroky proti Irské republikánské armádě, jejíž aktivita tehdy vzrostla, obzvláště na severu ostrova. Ztráta podpory *Clann na Poblachta* nakonec vedla k rozhodnutí premiéra rozpustit Poslaneckou sněmovnu a vyhlásit nové volby. [Cohan 1979: 326–327]

Dle typologie koaličních vlád teorie koalic se v tomto případě jednalo o minimální vítěznou koalici, ale jen s velmi těsnou většinou jednoho mandátu, což v tehdejších podmínkách, kdy se na vládě podílely nesourodé subjekty, nebylo možné považovat za stabilní většinu.

Druhá koalice se stala negativní zkušeností pro všechny angažované strany [Mitchell 2000: 129], což se projevilo zejména na jejich volebních ziscích v roce 1957. *Fine Gael* zaznamenala pokles o více než 5 % hlasů a deset mandátů, Labouristická strana o 3 % a sedm mandátů a úbytek se dotkl i *Clann na Talmhan*. Straně *Fianna Fáil* se naopak podařilo po třinácti letech získat absolutní většinu hlasů s poměrně jasnou převahou sedmdesáti osmi mandátů¹⁶⁰, čímž bylo zahájeno druhé šestnáctileté období její dominance.

V roce 1973 započala nová etapa koaličních vlád v Irsku, která trvala až do roku 1989. Zůstal zachován hlavní princip politické soutěže, tedy *Fianna Fáil* versus ostatní s tím rozdílem, že roli opozice nyní zajišťovaly pouze dva politické subjekty – *Fine Gael* a Labouristická strana, mezi kterými navíc došlo na přelomu 70. a 80. let k programovému sblížení, čímž bylo výrazně zjednodušeno potenciální koaliční vyjednávání a také to vyvolávalo předpoklad, že jimi utvořená koaliční vláda bude životaschopná. [Mitchell 2000: 130]

¹⁵⁹ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

¹⁶⁰ Tamtéž.

V letech 1973–1989 vznikly tři koaliční vlády *Fine Gael* a Labouristické strany (1973–1977, 1981–1982¹⁶¹ a 1982–1987). Tyto strany spolu zahájily spolupráci již před volbami v roce 1973, kdy sestavily společný čtrnácti bodový volební program a do voleb vstoupily již jako potenciální koaliční vláda [Budge, Laver 1992: 11]. Tato strategie se jim nakonec vyplatila a zvítězily se ziskem těsné parlamentní většiny¹⁶².

Ve volbách v roce 1977 se jim již ale strategie společného volebního programu nevyplatila a se ziskem 50,6 % hlasů a většinou osmdesáti čtyř mandátů zvítězila *Fianna Fáil*. Svůj úspěch zopakovala koalice *Fine Gael* a Labouristické strany v roce 1981, nyní však s těsnějším výsledkem. Dohromady obsadily osmdesát křesel, zatímco *Fianna Fáil* sedmdesát osm, a sestavily menšinovou vládu, která ale fungovala jen velmi krátce kvůli neúspěšnému sestavení rozpočtu. Po prohraných volbách na počátku roku 1982 dokázala dvojice *Fine Gael* a Labouristická strana opět zvýšit svůj zisk ve volbách v listopadu 1982 a sestavit vládu s jasnou většinou osmdesáti šesti poslaneckých mandátů. Labouristická strana nicméně v roce 1987 z koalice vystoupila kvůli propadům v průzkumech veřejného mínění. Rozpadem koalice *Fine Gael* a Labouristické strany ztratila *Fianna Fáil* konkurenci v podobě silné alternativy a po volbách sestavila životaschopnou menšinovou vládu. [Laver 1992: 42–43]

Z pohledu typologie koaličních vlád se v prvním a třetím případě jednalo o minimální vítězné koalice. Vzhledem k programovému sblížení obou stran můžeme rovněž hovořit o minimálních vítězných ideologicky propojených koaliciích.

Zatím poslední koaliční vláda vedená *Fine Gael* vznikla v roce 1994 a trvala do roku 1997. Kromě Labouristické strany se na ní podílela ještě strana Demokratické levice. Aniž by se uskutečnily předčasné volby, nahradila neúspěšnou koalici Labouristů s *Fianna Fáil*. Tato trojice stran po volbách v roce 1992 nedisponovala většinou, což se ale změnilo při doplňovacích volbách v roce

¹⁶¹ V roce 1982 se uskutečnily dvoje předčasné volby. Od února do prosince tohoto roku byla v úřadu menšinová vláda *Fianna Fáil*. [<http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>]

¹⁶² <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

1994 a vláda tak kontrolovala většinu osmdesáti šesti poslanců¹⁶³ a jednalo se tedy o minimální vítěznou koalici.

6.5.3 Koaliční vlády sestavené *Fianna Fáil*

Za zásadní předěl v tvorbě irských vlád lze označit rok 1989. Po dlouhém období od roku 1973, kdy se ani jednou nepodařilo jednobarevné vládě *Fianna Fáil* obhájit svůj mandát, se v roce 1989 změnil přístup této strany k vládním formám a poprvé se rozhodla vstoupit do koaliční vlády. Důvodem byla především dlouhodobá nestabilita v irském stranickém systému, která souvisela se změnou poměrů a rozložením sil.

Peter Mair a Liam Weeks identifikují od 80. let pět klíčových faktorů, které zásadním způsobem ovlivnily následný vývoj. Prvním je vznik strany Pokrokových demokratů, druhým odklon *Fianna Fáil* od strategie jednobarevných vlád a spojení s Pokrokovými demokraty, třetím vznik koalice *Fianna Fáil* s jejím dlouhodobým rivalem Labouristickou stranou, čtvrtým pokles volební podpory dvou nejsilnějších stran (*Fianna Fáil* a *Fine Gael*) a pátým vzrůst podpory ostatních („netradičních“) stran, kam řadí Dělnickou stranu, Stranu zelených nebo *Sinn Féin*. [Mair, Weeks 2005: 148]

Změnou přístupu strany *Fianna Fáil* byl narušen do té doby fungující systém alternace jednobarevných kabinetů *Fianna Fáil* a koaličních vlád opozičních stran. Tato změna strategie se pro *Fianna Fáil* projevila jako racionální a výhodná, protože si uchovala pozici nejsilnější strany v systému. [Mitchell 2000: 131] A zatímco období do roku 1989 bylo obdobím převahy *Fianna Fáil*, po roce 1989 nastala éra dominance jí sestavených koaličních vlád.

Od roku 1989 *Fianna Fáil* sestavila celkem sedm koaličních kabinetů, na nichž se podílela s Pokrokovými demokraty až do jejich rozpadu v roce 2009. Od roku 2007 je součástí koalice také Strana zelených. Jedinou výjimku představuje koalice *Fianna Fáil* s Labouristickou stranou v letech 1992–1994¹⁶⁴.

¹⁶³ Tamtéž; <http://www.electionsireland.org/results/general/byelectiondail.cfm>.

¹⁶⁴ <http://www.electionsireland.org/results/general/index.cfm>

První koaliční kabinet *Fianna Fáil* a Pokrokových demokratů vykonával úřad v letech 1989–1992. V této souvislosti je zajímavé, že Pokrokoví demokraté vstoupili do vlády v čele s tehdejšími předsedou Charlie Haugheyem, přestože to byl právě on, kvůli jehož politickému stylu se strana od *Fianna Fáil* v roce 1985 odštěpila. Haugheyho politické vedení bylo dlouhodobě velmi nepopulární a pod tlakem klesající stranické volební podpory byl ještě v průběhu roku 1992 na postup předsedy strany a premiéra vystřídán Albertem Reynoldsem [Carty 2008: 219–220]. Mezi koaličními stranami ale panovalo napětí, což mimo jiné plynulo z toho, že *Fianna Fáil* nebyla zvyklá sdílet rozhodování s jiným subjektem. Pokrokoví demokraté nebyli se spoluprací spokojeni a na konci roku 1992 se rozhodli kabinet opustit. [Mair, Weeks 2005: 150] Tato vláda se opírala o podporu osmdesáti tří poslanců ze 166, to znamená, že neměla většinu a z pohledu teorie koalic se jednalo o vládu menšinovou. Při hlasování byla závislá na podpoře nezávislých poslanců, případně jiných stran. I to lze považovat za jeden z faktorů, který přispěl k jejímu předčasnému odstoupení.

Po předčasných volbách v roce 1992 vznikla koalice *Fianna Fáil* a Labouristické strany. Spojení těchto dvou stran bylo z mnoha důvodů překvapivé. Nejen, že Labouristická strana v době spojení „všech proti *Fianna Fáil*“ patřila do opozičního tábora a byla tradičním partnerem *Fine Gael*, ale navíc vedla silně kritickou kampaň proti *Fianna Fáil* v době její vlády s Pokrokovými demokraty, která jí zřejmě přinesla nejlepší volební úspěch v historii – třicet tři mandátů. Kvůli vnitřním neshodám se koalice rozpadla v roce 1994 a Labouristická strana obrátila svou pozornost zpět k *Fine Gael*. Stavěla se tak do pozice klíčové politické strany, která je schopna sestavit vládu s oběma nejsilnějšími aktéry. [Mair, Weeks 2005: 150] Koalice *Fianna Fáil* a Labouristické strany zaujímala v *Dáil Éireann* celkem sto jedna křesel¹⁶⁵ a jednalo se tedy o minimální vítěznou koalici.

V roce 1997 bylo zahájeno dosud nepřerušované období koaličních vlád *Fianna Fáil*. Hlavním koaličním partnerem jí byla strana Pokrokových demokratů, která ale v roce 2009 zanikla. Od roku 2007 je součástí vládní koalice

¹⁶⁵ <http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

také Strana zelených. Volby v roce 1997 sice vyprodukovaly jen menšinovou vládu *Fianna Fáil* a Pokrokových demokratů závislou na nezávislých poslancích, ale ve volbách v roce 2002, kdy voliči podpořili stávající vládu, již koalice dohromady získala osmdesát osm mandátů a stala se tak minimální vítěznou koalicí a zároveň jí lze označit za minimální vítěznou ideologicky propojenou. Zvláštností na volbách v roce 2002 bylo také to, že od roku 1969 to bylo poprvé co vláda obhájila svůj mandát, nyní se však navíc jednalo o koaliční vládu, která tím zahájila své druhé funkční období. Kromě toho, druhá nejsilnější strana, *Fine Gael*, byla voliči výrazně oslabena a její zisk klesl z padesáti čtyř na třicet jedna poslaneckých mandátů. [Mitchell 2003: 174]

V roce 2007 ale vládní koalice svou většinu neobhájila, na vině byl především pokles u Pokrokových demokratů, kteří získali jen dva mandáty¹⁶⁶ a výsledkem povolebních vyjednávání bylo přibrání nového koaličního partnera, Strany zelených. Tato koalice trvá dosud, jen s tím rozdílem, že poslanci zvolení za Pokrokové demokraty jsou nyní nezávislími. V podstatě se ale předtím jednalo o velkou koalici, protože *Fianna Fáil* disponuje sedmdesáti osmi mandáty, Strana zelených šesti a Pokrokovým demokratům náležela dvě křesla, které by byly z pohledu teorie koalic nepotřebné. Vzhledem k délce předchozí spolupráce, bylo ale rozhodnutí pro spojení *Fianna Fáil* a Pokrokových demokratů opodstatněné a poukazuje to na loajalitu mezi koaličními partnery.

Se zánikem Pokrokových demokratů ztratila *Fianna Fáil* svého hlavního koaličního partnera. Další řádné parlamentní volby jsou plánovány na rok 2012. Je otázkou, zda koalice *Fianna Fáil* a Strany zelených obhájí svůj mandát. Kromě Zelených se v současném systému nenachází žádná jiná strana, která by se mohla stát potenciálním koaličním partnerem *Fianna Fáil*. Samozřejmě za předpokladu, že koalice s *Fine Gael* nadále nepřichází v úvahu a Labouristická strana nezopakuje své rozhodnutí z poloviny 90. let a nepřikloní se k *Fianna Fáil*. Kromě těchto stran se v systému nachází již jen *Sinn Féin*, která je ale antisystémovou stranou a nedisponuje koaličním potenciálem.

¹⁶⁶ <http://www.parties-and-elections.de/ireland.html>

6.5.4 Shrnutí: převládající typ vládního modelu

Historicky početně dominujícím typem vlád jsou zatím stále jednobarevné kabinetu *Fianna Fáil*, které představují sedmnáct případů. Poslední taková vláda ale existovala naposledy v letech 1987–1989 a od roku 1989 se Irsko vyznačuje dosud trvajícím trendem koaličních vlád *Fianna Fáil*, jejichž éra byla zatím přerušena pouze jednou v polovině 90. let koalicí *Fine Gael*, Labouristické strany a Demokratické levice.

Z hlediska parlamentní většiny bylo z jednobarevných vlád strany *Fianna Fáil* devět menšinových a osm většinových. Srovnáme-li průměrnou délku trvání těchto typů vlád, v souladu s očekáváním byly stabilnějšími vlády většinové, které trvaly průměrně 1138,5 dne, zatímco časový průměr u vlád menšinových činí 657 dní. Pokud ale srovnáme průměrné délky trvání jednobarevných vlád s vládami koaličními zjistíme, že zatímco průměrná délka trvání koalic opozičních stran v čele s *Fine Gael* činí 1055 dní a je tedy jen s malým rozdílem srovnatelná s údajem o jednobarevných většinových vládách *Fianna Fáil*, průměrná délka koaličních vlád vedených *Fianna Fáil* je nižší – 965 dní. Z toho lze odvodit, že z hlediska stability byly dosud nejtrvalejší jednobarevné většinové vlády *Fianna Fáil*, poté koaliční vlády opozičních stran v čele s *Fine Gael* a teprve na třetí místo lze zařadit koaliční vlády *Fianna Fáil* typické pro období po roce 1989. Za nejméně stabilní lze označit jednobarevné menšinové vlády *Fianna Fáil*.

K důvodům, které oslabily stabilitu dosud vzniknuvších koaličních kabinetů *Fianna Fáil*, podle mého názoru náleží především to, že *Fianna Fáil* stále ještě nepatří k příliš zkušeným stranám v oblasti koaličního vládnutí a stylu politického jednání s koaličními partnery se stále ještě učí. Naopak pro opoziční strany byly koalice po dlouhou dobu jedinou možností jak konkurovat nejsilnější *Fianna Fáil* a byly proto motivovány k vyšší míře vzájemné soudržnosti v rámci koaličních vlád.

Koaličních vlád vzniklo v Irsku doposud třináct. Z nich šest bylo sestaveno *Fine Gael* a sedm stranou *Fianna Fáil*. Z koalic, které vznikly pod vedením *Fine Gael* je čtyři možné označit jako minimální vítězné koalice, jedna

vznikla jako menšinová koalice a v jednom případě se sice formálně jednalo o menšinovou koalici, která ale disponovala i hlasy nezávislých poslanců. Za předpokladu, že by v této situaci byli nezávislí vnímáni jako jeden subjekt, z koalice se nám stává velká koalice s jedním nadbytečným členem, kterým byli v tomto případě Národní Labouristé. Z koalic zformovaných stranou *Fianna Fáil* byly jen dvě minimální vítězné a ve dvou případech se setkáme s velkými koalicemi s nadbytečným členem. Zbylé tři vlády fungovaly jako menšinové, jejich zisk se ale velmi těsně blížil většině mandátů v *Dáil Éireann*, mohly se tedy opřít o hlasy nezávislých poslanců.

Jak již bylo řečeno, početně zatím stále v irském politickém uspořádání převažují jednobarevné vlády *Fianna Fáil*. Z vývoje za poslední dvě dekády lze ale usuzovat, že i nadále bude v Irsku pokračovat trend koaličního vládnutí, které se již dnes stalo standardní vládní praxí. Zda však vznikne další vláda *Fianna Fáil* nebo se po dlouhé době k moci vrátí kabinet tvořený opozičními stranami ukáže až příští volby, které by se měly uskutečnit v roce 2012. Jediné, co je možné s jistotou tvrdit je, že vláda bude sestavena jednou ze dvou klíčových stran irské politické scény – *Fianna Fáil* nebo *Fine Gael*. Prudký nárůst podpory některé z ostatních politických stran předpokládat nelze.

7 Závěr

Irskou republiku lze z pohledu studia vládních modelů a koaličního chování nepochybně označit za velmi zajímavý případ. Nejvýraznějším atributem, se kterým se zde v souvislosti s vládami setkáme je vysoká míra stability. Systém prošel od 30. let jistými změnami, které ale vždy vyplynuly z přirozeného vývoje a byly výsledkem pozvolných dlouhodobých procesů. Jádru stranického systému nicméně zůstalo ve své podstatě do současnosti nezměněno.

Koaliční chování v Irské republice je formováno pod vlivem několika faktorů. Patří sem volební systém, kterým je tzv. systém jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote*). Jeho mechanismus do určité míry umožňuje jak voličům, tak politickým stranám, již v průběhu voleb vyjádřit své preference

k případnému složení vlády. Do vyjednávání o nové vládě mohou zasáhnout také formální pravidla pro vznik nové vlády, konkrétně například podmínka většinové podpory nové vlády ze strany dolní komory parlamentu. Potenciální premiér, tedy osoba vedoucí jednání o nové vládě, musí také vzít v úvahu případné oslabení svého postavení v rámci koaliční vlády ve srovnání s vládou jednobarevnou.

Všechny tyto vlivy mohou koaliční chování v Irsku potenciálně ovlivnit. Z irské praxe je ovšem patrné, že zásadní význam pro dosavadní formování vlád měl historicko-politický kontext a s tím související vývoj stranického systému. Důležité jsou zejména vztahy mezi klíčovými politickými aktéry, které byly původně dány historickými okolnostmi, ale postupně se staly pro irský systém charakteristickými.

Celkové fungování systému je ovlivněno přítomností dvou již tradičních rivalů, kteří dominují irské politické scéně a vládní úrovni již od přelomu 20. a 30. let 20. století. Jedná se o politické strany *Fianna Fáil* a *Fine Gael*, které vznikly rozštěpením jednoho subjektu, *Sinn Féin*, na počátku 20. let 20. století. Mají tedy společný původ, přesto již od svého vzniku zastávaly zcela opačné názory a jejich rivalita se stala jedním z typických znaků irského stranicko-politického systému. Na přelomu 20. a 30. let se dostala do popředí *Fianna Fáil* a *Fine Gael* zaujala pozici hlavního opozičního subjektu. Až na několik krátkých výjimek, kdy si role vyměnily, je tento stav zachován dodnes.

Doposud nevznikla žádná vláda, ve které by nebyla přítomna *Fianna Fáil* nebo *Fine Gael*. Tyto strany lze tedy označit za klíčové aktéry irských vlád. Společná koalice vzhledem k odlišným postojům nepřicházela nikdy v úvahu a změnu v tomto ohledu nelze očekávat ani do budoucna. Dalším rysem, který jednoznačně ovlivnil podobu irských vlád, je omezené spektrum relevantních politických stran a velmi obtížné etablování nových politických stran. Jediným subjektem, který je přítomen v irském parlamentu po boku *Fianna Fáil* a *Fine Gael* již od 20. let 20. století je Labouristická strana. Postupně prošla parlamentem i řada jiných, menších, politických stran, jejichž působení bylo ale vždy časově omezeno a postupně buď zanikly, nebo se sloučily s jiným

subjektem. Zatím poslední zaniknuvší stranou byla strana Pokrokových demokratů, která, především pro výrazný pokles voličské podpory, ukončila svoji činnost v roce 2009. I tyto malé strany však v několika případech získaly možnost participovat na vládách, a proto nelze jejich existenci zcela opomenout.

Zajímavým specifikem irských koaličních vlád, které doposud vznikly, je patrná loajalita mezi koaličními partnery. V praxi je již standardní například koalice *Fine Gael* a Labouristické strany¹⁶⁷ a stejně tak byli například Pokrokoví demokraté výhradním koaličním partnerem *Fianna Fáil*.

Od počátku 30. let 20. století do současnosti lze v Irsku rozlišit tři hlavní typy vládních modelů. Zatím nejfrekventovanějšími se staly jednobarevné vlády sestavené *Fianna Fáil*, které byly obzvláště charakteristické pro období od 30. do konce 80. let 20. století, kdy irský stranický systém naplňoval znaky systému s predominantní stranou dle definice Giovanni Sartoriho. Jedinou alternativou k jednobarevným vládám *Fianna Fáil* se v tomto období staly koaliční vlády sestavené hlavní opoziční stranou *Fine Gael* a dalšími v té době parlamentními subjekty.

Po roce 1989 se na irské politické scéně objevil nový trend a tím jsou koaliční vlády sestavené *Fianna Fáil*. Vznik tohoto typu vládních kabinetů znamenal významný předěl především vzhledem k tomu, že *Fianna Fáil* předtím dlouhodobě preferovala pouze silné jednobarevné vlády a koaliční kabinety odmítala. Změnu postoje a přijetí koaliční formy vlády lze opět vnímat jako výsledek dlouhodobých procesů a trendů na irské politické scéně. Významným faktorem v této souvislosti byl jistě fakt, že od roku 1973 se *Fianna Fáil* nepodařilo sestavit jednobarevný kabinet, který by obhájil svůj mandát i po následujících volbách a docházelo k pravidelnému střídání u moci s koaličními vládami *Fine Gael*. Svou roli zřejmě sehrálo i to, že se na konci 80. let v parlamentu objevil pro *Fianna Fáil* potenciálně přijatelný koaliční partner – Pokrokoví demokraté, kteří byli hlavním koaličním partnerem *Fianna Fáil* od roku 1989 až do svého zániku v roce 2009. V každém případě můžeme o období

¹⁶⁷ Jedinou výjimku představuje vládní koalice Labouristické strany s *Fianna Fáil* v polovině 90. let.

po roce 1989 hovořit jako o nové etapě irských vlád a lze říci, že i změna této strategie napomohla *Fianna Fáil* k udržení pozice nejsilnější politické strany v systému. To dokládá i fakt, že *Fine Gael* sestavila vládu po roce 1989 pouze jednou, a to s Labouristickou stranou v polovině 90. let.

Z pohledu typologie vládních forem dle teorie koalic v období 1932–2009, v Irsku oproti koaličním početně převažují jednobarevné vlády sestavené *Fianna Fáil*, které v několika případech vznikly jako menšinové. Menšinové vlády ostatně nejsou v Irsku ničím výjimečným a nelze je v tomto případě považovat za deviantní. Setkáme se s nimi i mezi koaličními kabinetem. V této kategorii jsou dokonce téměř stejně časté jako minimální vítězné koalice. Typem, který se naopak v irském prostředí takřka nevyskytuje, jsou velké koalice. Více koaličních vlád sestavila *Fianna Fáil*, a to i přesto, že ke koaliční praxi přistoupila až v roce 1989. *Fine Gael* byla naopak úspěšnější v sestavování, z pohledu teorie koalic racionálních, minimálních vítězných koalic. Koalice *Fianna Fáil* by byly v pěti případech ze sedmi dle logiky teorie koalic považovány za deviantní, protože vznikly jako menšinové nebo velké koalice.

Průměrná délka trvání irských vlád je 936 dní. Z hlediska trvanlivosti je rovněž možné vysledovat výrazný rozdíl mezi menšinovými a většinovými kabinetem. Jako výhodnější se dle očekávání ukázaly minimální vítězné koalice a jednobarevné většinové vlády. Podle průměrné délky funkčního období byly dosud trvanlivější koaliční vlády vedené *Fine Gael*.

Obecně lze předpokládat, že koaliční chování v Irsku bude i nadále určováno primárně chováním stran *Fianna Fáil* a *Fine Gael*. Výrazný posun v jejich vztahu a vznik jejich společné vládní koalice v nejbližší době očekávat nelze. Pro další vývoj budou určující následující volby v roce 2012. Ty ukáží, zda si *Fianna Fáil* udrží postavení nejsilnějšího subjektu, zda nepoklesne podpora Strany zelených, aby se opět mohla stát koaličním partnerem *Fianna Fáil* nebo zda do *Dáil Éireann* nevstoupí nová politická strana, která by ovlivnila rozložení sil.

8 Summary

Coalition behaviour in the Republic of Ireland is influenced by several factors. For example it is necessary to consider voting system or constitutional rules for the rising of the new government. The established practice shows, that the development of the party system and furthermore relationship between major actors has the most important significance on the government's formation. The most characteristic for the Irish party system is competition between two parties – *Fianna Fáil* and *Fine Gael*. These parties play in Ireland key role in government formation. There has not been yet any government which would not include one of *Fianna Fáil* or *Fine Gael* until now. Because of the competition and different opinions they have never formed cabinet together.

Through the defined period three main types of Irish government were formed. Single party governments, in all cases created by *Fianna Fáil*, which were more often minority than majority, are the most frequented one. Up to 1989 they were alternating only by *Fine Gael* coalition government. Since 1989 has also the *Fianna Fáil* coalition government formed. Average length of Irish cabinets is 936 days. According to the expectation minimal winning coalitions and single party majority governments show the higher stability. *Fine Gael* has formed more minimal winning coalitions than *Fianna Fáil*.

9 Zdroje

Dokumenty

Obyvatelstvo a migrace 2009 (*Population and Migration Estimates, April 2009. Central Statistics Office, Ireland*). Staženo 17. ledna 2010 z WWW: <http://www.cso.ie/releasespublications/documents/population/current/po pmig.pdf>.

Obyvatelstvo a migrace 2008 (*Population and Migration Estimates, 2008. Central Statistics Office, Ireland*). Staženo dne 10. února 2010 z WWW: <http://www.cso.ie/releasespublications/documents/population/current/po pmig.pdf>.

Sčítání lidu 2006a. Základní demografické výsledky (*Census 2006. Principal Demographic Results*). Staženo dne 20. března 2010 z WWW: <http://www.cso.ie/census/documents/Final%20Principal%20Demographi c%20Results%202006.pdf>.

Sčítání lidu 2006b. Sv. 5 – Etnické a jazykové pozadí (*Census 2006. Volume 5 - Ethnic or Cultural Background*). Staženo dne 10. února 2010 z WWW: http://www.cso.ie/census/census2006results/volume_5/vol_5_2006_com plete.pdf.

Selected Social Characteristics in the United States: 2007. *American Community Survey*. Dostupné na WWW: http://factfinder.census.gov/servlet/ADPTable?_bm=y&-geo_id=01000US&-parsed=true&-ds_name=ACS_2007_1YR_G00_&-lang=en&-caller=geoselect&-format=>.

Ústava Irské republiky (*The Constitution of Ireland*). Staženo dne 2. ledna 2010 z WWW: http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/Pdf%20files/Constitution%20of%20Ireland.pdf.

Výsledky referend 1937-2009. (*Referendum results 1937-2009. Department of the Environment, Heritage and Local Government, Dublin*). Staženo dne

13. března 2010 z WWW: <<http://www.environ.ie/en/LocalGovernment/Voting/Referenda/PublicationsDocuments/FileDownload,1894,en.pdf>>.

Zákon o unii 1800 (anglicky *Act of Union 1800*, irsky *Acht an Aontais 1800*).

Dostupné na WWW:

<<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1473067>>.

Neperiodická literatura

Budge, I.; Laver, M. J. (1992). *Coalition Theory, Government Policy and Party Policy*. In Laver, M. J.; Budge, I. a kol. *Party Policy and Government Coalitions*. Vyd. 1. New York: Palgrave Macmillan, 1992, s. 1–14. ISBN 0-333-55617-8.

Carty, K. R. (2008). *Fianna Fáil and Irish Party Competition*. In Gallagher, M.; Marsh, M. a kol. *How Ireland Voted 2007: The Full Story of Ireland's General Election*. Vyd. 1. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, s. 218–231. ISBN 978-0-230-50038-9. Dostupné na: <http://www.politics.ubc.ca/fileadmin/template/main/images/departments/poli_sci/Faculty/carty/HIV_07_Ch_13_proof.pdf>.

Chubb, B. (1974). *The Government and Politics of Ireland*. Vyd. 1. London: Oxford University Press, 364 s. ISBN 0-19-285064-4.

Coakley, J. (2005a). The foundations of statehood. In Coakley, J.; Gallagher, M. a kol. *Politics in the Republic of Ireland*. Vyd. 4. London: Routledge, 2005, s. 3–35. ISBN 0-415-28067-2.

Coakley, J. (2005b). Society and political culture. In Coakley, J.; Gallagher, M. a kol. *Politics in the Republic of Ireland*. Vyd. 4. London: Routledge, 2005, s. 36–71. ISBN 0-415-28067-2.

Coakley, J. (2005c). Appendices. In Coakley, J.; Gallagher, M. a kol. *Politics in the Republic of Ireland*. Vyd. 4. London: Routledge, 2005, s. 462–490. ISBN 0-415-28067-2.

- De Swaan, A. (1973). *Coalition Theories and Cabinet Formations: A study of formal theories of coalition formation applied to nine European parliaments after 1918*. Vyd. 1. Amsterdam: Elsevier, 347 s. ISBN 0-444-41144-5.
- Druláková, R.; Drulák, P. (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Vyd. 2. Praha: Oeconomica, 184 s. ISBN 978-80-245-1184-9.
- Dunlop, R. *Daniel O'Connell and the Revival of National Life in Ireland*. Vyd. 2. Charleston: BiblioBazaar, LLC . 418 s. ISBN: 1115801139. Dostupné na: <http://books.google.com/books?id=CtJcbGVqQRQC&pg=PA130&dq=Catholic+Association+daniel&as_brr=3&hl=cs&cd=1#v=onepage&q=Catholic%20Association%20daniel&f=false>.
- Elgie, R.; Fitzgerald, P. (2005). The President and the Taoiseach. In Coakley, J.; Gallagher, M. a kol. *Politics in the Republic of Ireland*. Vyd. 4. London: Routledge, 2005, s. 305–327. ISBN 0-415-28067-2.
- Fiala, P.; Strmiska, M. (1998). *Teorie politických stran*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 263 s. ISBN 80-85947-31-5.
- Gallagher, M. (2005a). Parliament. In Coakley, J.; Gallagher, M. a kol. *Politics in the Republic of Ireland*. Vyd. 4. London: Routledge, 2005, s. 211–241. ISBN 0-415-28067-2.
- Gallagher, M. (2005b). Ireland: The Discreet Charm of PR–STV. In Gallagher, M.; Mitchell, P. a kol. *The Politics of Electoral Systems*. Vyd. 1. London: Oxford University Press, 2005, s. 511–529. ISBN 978-0-19-923867-5.
- Gallagher, M.; Laver, M.; Mair, P. (2006). *Representative Government in Modern Europe. Institutions, Parties and Governments*. Vyd. 4. New York: McGraw-Hill, 482 s. ISBN 0-07-297706-X.
- Hayes–McCoy, G. A. (1996). Tudorovský zábor (1534–1603). In Moody, T. W., Martin, F. X. a kol. *Dějiny Irska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 130 – 142. ISBN 80-7106-151-4.

- Chytilík, R.; Šedo, J.; Lebeda, T.; Čaloud, D. (2009). *Volební systémy*. Vyd. 4. Praha: Portál, 376 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- Klíma, M. (2003). *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Vyd. 1. Praha: RADIX, 276 s. ISBN 80-86031-13-6.
- Kysela, J. (2004). *Dvoukomorové systémy: teorie, historie a srovnání dvoukomorových systémů*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 630 s. ISBN 80-86432-89-0.
- Laver, M.J. (1992). Coalition and Party Policy in Ireland. In Laver, M. J.; Budge, I. a kol. *Party Policy and Government Coalitions*. Vyd. 1. New York: Palgrave Macmillan, 1992, s. 41–60. ISBN 0-333-55617-8.
- Lebeda, T. (2008). *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 160 s. ISBN 978-80-246-1523-3.
- Lijphart, A. (1990). Dimensions of Ideology in European Party Systems. In Mair, P. a kol. *The West European Party System*. Vyd. 1. Oxford: Oxford University Press, 1990, s. 253–265. ISBN 0-19-827583-8.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Vyd. 1. New Haven: Yale University Press, 351 s. ISBN 0-300-07893-5.
- Lipset, S. M.; Rokkan, S. (1990). Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments. In Mair, P. a kol. *The West European Party System*. Vyd. 1. Oxford: Oxford University Press, 1990, s. 91–138. ISBN 0-19-827583-8.
- Lynch, P. (1996). Svobodný irský stát a Irská republika (1921–1966). In Moody, T. W., Martin, F. X. a kol. *Dějiny Irska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 249–262. ISBN 80-7106-151-4.
- Mair, P.; Weeks, L. (2005). The party system. In Coakley, J.; Gallagher, M. a kol. *Politics in the Republic of Ireland*. Vyd. 4. London: Routledge, 2005, s. 135–159. ISBN 0-415-28067-2.

- McCartney, D. (1996). Od Parnella k Pearseovi (1891–1921). In Moody, T. W., Martin, F. X. a kol. *Dějiny Irska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 226–239. ISBN 80-7106-151-4.
- Mitchell, P. (2000). Ireland: From Single-Party to Coalition Rule. In Müller, W. C.; Strom, K. a kol. *Coalition Governments in Western Europe*. Vyd. 1. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 126–157. ISBN 0-19-829761-0.
- Moody, T. W. (1996). Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka (1850–1891). In Moody, T. W., Martin, F. X. a kol. *Dějiny Irska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 210–225. ISBN 80-7106-151-4.
- Müller, D. (2005). Irsko. In Fiala, P.; Pitrová, M. a kol. *Evropská referenda*. Vyd. 1. Brno: CDK, 2005, s. 40–57. ISBN 80-7325-051-9.
- Murphy, R. J.; Farrell, D. M. (2002). Party Politics in Ireland: Regulizing a Volatile System. In Webb, P.; Farrell, D. M.; Holliday, I. a kol. *Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Vyd. 1. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 217–247. ISBN 0-19-924056-6.
- Rovná, L. A. (2004). Kdo vládne Británii?. Vyd. 1. Praha: SLON, 280 s. ISBN 80-86429-27-X.
- Říchová, B. (2005). Spojené království Velké Británie a Severního Irsku. In Dvořáková, V. a kol. *Komparace politických systémů I*. Vyd. 4. Praha: Oeconomica, 2005, s. 105 – 159. ISBN 80-245-0964-4.
- Sartori, G. (1997). *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Vyd. 1. Praha: SLON, 238 s. ISBN 80-85850-94-X.
- Sartori, G. (2005). *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Vyd. 1. Brno: CDK, 466 s. ISBN 80-7325-062-4.
- Strmiska, M.; Chytilík, R. (2006). Irsko. In Strmiska, M.; Hloušek, V.; Kopeček, L.; Chytilík, R. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 75–88. ISBN 80-7367-038-0.

Šlosarčík, I. (2007). *Politický systém Irska*. Vyd. 1. Praha: SLON, 270 s. ISBN 978-80-86429-61-8.

Whyte, J. H. (1996). Doba Daniela O'Connella (1800–1847). In Moody, T. W., Martin, F. X. a kol. *Dějiny Irska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 188–199. ISBN 80-7106-151-4.

Periodická literatura

Bowler, S.; Farrell, D. M. (1991). Voter Behavior under STV–PR: Solving the Puzzle of the Irish Party System. *Political Behavior*. Vol. 13, No. 4 (Dec., 1991), pp. 303–320. ISSN 01909320. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/586119>.

Budge, I.; Laver, M. (1986). Office Seeking and Policy Pursuit in Coalition Theory. *Legislative Studies Quarterly*. Vol. 11, No. 4 (Nov., 1986), pp. 485–506. ISSN 03629805. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/439930>.

Cohan, A. S. (1979). The Open Coalition in the Closed Society: The Strange Pattern of Government Formation in Ireland. *Comparative Politics*. Vol. 11, No. 3 (Apr. 1979), pp. 319–338. ISSN: 00104159. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/421825>.

Gallagher, M. (1997). Ireland: The Archetypal Single transferable Vote System (1997). *ACE Electoral Knowledge Network*. Dostupné na: <http://aceproject.org/regions-en/countries-and-territories/IE/case-studies/ireland-the-archetypal-single-transferable-vote-system-1997/view>.

Herman, V.; Pope, J. (1973). Minority Governments in Western Democracies. *British Journal of Political Science*. Vol. 3, No. 2 (Apr., 1973), pp. 191–212. ISSN 00071234. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/193381>.

- Mair, P. (1979). The Autonomy of the Political: The Development of the Irish Party System. *Comparative Politics*. Vol. 11, No. 4 (Jul., 1979), pp. 445–465. ISSN 00104159. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/421870>>.
- Mitchell, P. (2003). *Fianna Fáil* Still Dominant in the Coalition Era. The Irish General Election of May 2002. *West European Politics*. Vol. 26, No.2 (April 2003), pp. 174–183. ISSN 01402382. Dostupné na: <<http://web.ebscohost.com/onehost3.ruk.cuni.cz/ehost/pdf?vid=7&hid=3&sid=d8f8c6fb-c2d1-4995-9854-11b979452f66%40SRCM2>>.
- Raymond, R. J. (1984). Irish Neutrality. Ideology or Pragmatism?. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944–)*. Vol. 60, No. 1 (Winter, 1983–1984), pp. 31–40. ISSN 00205850. Dostupné na: <<http://www.jstor.org/stable/2618928>>.
- Šlosarčík, I. (2004). Současné irské politické strany a jejich specifika. *Portál sdružení EUROPEUM*. 24. února 2004. Dostupné na: <http://www.europeum.org/dispatch_article.php?aid=679&cid=0&nolang=0&page=18&type=0>.

Internetové zdroje

(Poslední aktualizace 23. prosince 2010)

Britská databáze statutárního práva (*The UK Statute Law Database*):

<http://www.statutelaw.gov.uk/>

Centrální statistický úřad Irska (*Central Statistics Office Ireland*):

<http://www.cso.ie/>

Časopis Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM:

<http://www.europeum.org>

Elektronická databáze odborných článků (*Journal Storage*): <http://www.jstor.org/>

Elektronická databáze odborných článků (*EBSCOhost*): <http://ebscohost.com/>

Evropská lidová strana (*European People's Party*): <http://www.epp.eu/>

Informační portál Americké kanceláře pro sčítání lidu (*U.S. Census Bureau: American FactFinder*):

http://factfinder.census.gov/home/saff/main.html?_lang=en

Informační portál o Severním Irsku (*Northern Ireland: Access Research Knowledge*): <http://www.ark.ac.uk/>

Informační portál o světových volbách (*ACE Electoral Knowledge Network*):
<http://aceproject.org/>

Irský informační průvodce (*Ireland Information Guide*):
<http://www.irelandinformationguide.com/>

Irská vláda (anglicky *Government of Ireland*, irsky *Rialtas na hÉireann*):
<http://www.gov.ie/en/>

Irský parlament (anglicky *National Parliament*, irsky *Oireachtas*):
<http://www.oireachtas.ie/parliament/>

Katedra politologie Univerzity v Britské Kolumbii (*Department of Political Science, University of British Columbia*): <http://www.politics.ubc.ca/>

Kmen Keltů (*Fine Gael*): <http://www.finegael.org/>

Knihy Google (*Google Books*): <http://books.google.com/>

Labouristická strana (anglicky *Labour Party*, irsky *Páirtí an Lucht Oibre*):
<http://www.labour.ie/>

Ministerstvo životního prostředí, dědictví a místní správy (anglicky *Department of the Environment, Heritage and Local Government*, irsky *Comhshaol, Oidhreachta agus Rialtas Áitiúil*): [http://www.viron.ie/en/](http://www.environ.ie/en/)

My sami (*Sinn Féin*): <http://www.sinnfein.ie/>

On-line encyklopedie Britannica (*Britannica Online Encyklopedia*):
<http://www.britannica.com/>

Politické strany a volby v Evropě (*Parties and Elections in Europe*):
<http://www.parties-and-elections.de/ireland2.html>

Prezident (anglicky *President of Ireland*, irsky *Áras an Uachtaráin*):

<http://www.president.ie/>

RTÉ Irské národní rozhlasové a televizní vysílání (anglicky *Ireland's national Television and Radio Broadcaster*, irsky *Raidió Teilifís Éireann*):

<http://www.rte.ie/>

Severoirské shromáždění (anglicky *Northern Ireland Assembly*, irsky *Do Thionól Féin*): <http://www.niassembly.gov.uk/>

Socialistická strana (anglicky *Socialist Party*, irsky *Páirtí Sóisialach*):

<http://www.socialistparty.net/>

Strana zelených (anglicky *Green Party*, irsky *Comhaontas Glas*):

<http://www.greenparty.ie/>

Univerzita v Dublinu (*Dublin City University*): <http://dcu.ie/>

Úřad premiéra (anglicky *Department of Taoiseach*, irsky *Roinn an Taoisigh*):

<http://www.taoiseach.gov.ie/eng/>

Vojáci osudu (*Fianna Fáil*): <http://www.fiannafail.ie/>

Volební výsledky (*Electionsireland.org*): <http://www.electionsireland.org/>

Zpravodajský portál BBC (*BBC News*): <http://news.bbc.co.uk/>

Zpravodajský portál *Independent.ie*: <http://www.independent.ie/>

10 Seznam zkratek

- CG – Strana Irů (anglicky *Party of the Irish*, irsky *Cumann na nGaedheal*)
- CnaT – Potomci země (anglicky *Offspring of the Land*, irsky *Clann na Talmhan*)
- CnaP – Rodina republiky (anglicky *Family of the Republic*, irsky *Clann na Poblachta*)
- DL – Demokratická levice (anglicky *Democratic Left*, irsky *Daonlathas Clé*)
- FF – Vojáci osudu (*Fianna Fáil*)
- FG – Kmen Keltů (*Fine Gael*)
- FP – Rolnická strana (anglicky *Farmer's Party*, irsky *Páirtí na bhFeirmeoirí*)
- FPTP – Volební systém prosté většiny „vítěz bere vše“ (*First Past The Post*)
- GP – Strana zelených (anglicky *Green Party*, irsky *Comhaontas Glas*)
- IRA – Irská republikánská armáda (anglicky *Irish Republican Army*, irsky *Óglaigh na hÉireann*)
- IRB – Irské republikánské bratrstvo (anglicky *Irish Republican Brotherhood*, irsky *Óglaigh na hÉireann*)
- Lab – Labouristická strana (anglicky *Labour Party*, irsky *Páirtí an Lucht Oibre*)
- MC – Menšinová koaliční vláda (*Minority Coalition*)
- MG – Jednobarevná menšinová vláda (*Minority Government*)
- MWC – Minimální vítězná koalice (*Minimal Winning Coalition*)
- NatLab – Národní labouristé (anglicky *National Labour*, irsky *Páirtí Náisiúnta an Lucht Oibre*)
- NATO – Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization*)
- NCP – Strana národního středu (anglicky *National Centre Party*, irsky *Lár-Páirtí Náisiúnta*)
- NL – Národní liga (*National League*)

OC – Velká koalice s nadbytečným členem (*Oversized Coalition*)

PD – Pokrokoví demokraté (anglicky *Progressive Democrats*, irsky *An Páirtí Daonlathach*)

SF – My sami (anglicky *We Ourselves*, irsky *Sinn Féin*)

SP – Socialistická strana (anglicky *Socialist Party*, irsky *Páirtí Sóisialach*)

SPMG – Jednobarevná většinová vláda (*Single Party Majority Government*)

STV – Systém jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote*)

WP – Dělnická strana (anglicky *Worker's Party*, irsky *Páirtí na nOibrithe*)

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

Na téma:

Koaliční chování v Irské republice v letech 1937–2009

Jméno: Lea

Příjmení: Kozáková

Obor: Politologie – navazující magisterské studium

Ročník: první

Akademický rok: 2008/2009, Letní semestr

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Odevzdáno: 10. června 2009

Souhlasím s vedením práce

1. Úvodní část

a) Vymezení tématu a odůvodnění jeho výběru

Irská republika (*Poblacht na h'Éireann*), nejprve Irský svobodný stát (*Saorstát Éireann*)¹, získávala svou nezávislost na Velké Británii během 20. a 30. let 20. století. Irský svobodný stát sice vznikl již na konci roku 1922 na základě podpisu tzv. Anglo-Irské dohody, ale až do roku 1949 přetrvávala patrná závislost na Velké Británii. Proces politické emancipace nebyl nikterak jednoduchý a vyznačoval se zjevnou snahou o vymezení irského politického systému vůči Velké Británii, což je patrné dodnes. Docházelo k uvolňování vazeb mezi těmito zeměmi. Irsko postupně opouštělo ustanovení, která jej stavěla do podřízeného postavení vůči Velké Británii a budovalo vlastní politické uspořádání. Završením bylo přijetí nové ústavy v roce 1937 nahrazující ústavu z roku 1922, která omezovala irskou suverenitu². K definitivnímu dosažení nezávislosti došlo ovšem až v roce 1949, kdy byla vyhlášena Irská republika a Irsko vystoupilo z Commonwealthu. V roce 1973 vstoupila Irská republika spolu s Velkou Británií a Dánskem do Evropské unie.

Irský politický systém se tedy formoval paralelně k britskému systému a v řadě aspektů irského politického uspořádání lze vystopovat britský vliv, i když některé principy se liší. Základní parametry ústavně-politického rámce jsou zakotveny v dodnes platné psané ústavě z roku 1937.

Jedním ze základních odlišností od britského politického systému, který ovlivnil vládní model v Irsku, je volební systém používaný pro volbu poslanců dolní komory parlamentu – Poslanecké sněmovny (*Dáil*). Ve Velké Británii je

¹ Toto pojmenování používala Irská republika mezi lety 1922 až 1937.

² Podobně jako např. Austrálie nebo Kanada byl Irský svobodný stát britským dominiem, s čímž mimo jiné souvisí omezení v zahraničněpolitické oblasti. Během druhé světové války zůstalo Irsko i přesto neutrální. Do roku 1949 také například funkce hlavy státu náležela britskému panovníkovi, kterého na území Irského svobodného státu reprezentoval generální guvernér. Mimo to museli všichni členové parlamentu skládat přísahu věrnosti britské koruně.

pro volby do Dolní sněmovny uplatňován volební systém prosté většiny (tzv. *First Past the Post*), který napomáhá uchování bipartismu a podporuje mechanismus, kdy jedna strana dokáže sama získat většinu křesel v dolní komoře parlamentu a následně vytvořit jednobarevnou vládu. V Irsku se oproti tomu používá velmi specifický případ systému poměrného zastoupení, tzv. systém jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote*).

Typ volebního systému významnou měrou přispívá k tomu, že vlády velmi často vznikají jako koaliční. Právě irský model koaličního chování by měl být tématem mé magisterské diplomové práce. Cílem práce bude případová studie, v jejímž rámci bude zkoumáno koaliční chování v Irské republice z hlediska teorie koalic. Časovým ohraničením je přijetí dosud platné ústavy v roce 1937. Na případu Irska budou zkoumány všechny související aspekty teorie koalic. Konkrétně se ve své práci budu zabývat tím, jaké typy vlád podle teorie koalic v Irsku vznikají, zda některý z teoretických modelů převládá a jaké to má případně odůvodnění. Kromě samotné typologie koalic se primárně zaměřím i na faktory, které utváření koalic dlouhodobě ovlivňují.

Model koaličního chování je třeba zasadit do širšího kontextu politického systému, proto před samotnou analýzou koaličního chování nejprve přistoupím k nástinu základního ústavně-politického uspořádání Irské republiky. Představím nejdůležitějších politické instituce i vztahy mezi nimi. Neméně důležitá je analýza stranického systému a jeho zařazení podle známých typologií stranických systémů, například typologie Giovanni Sartoriho. Vyzdvihnu také faktory, které mají na irský politický i stranický systém vliv (například role katolické církve nebo neutralita), ale také irská specifika jako je přímá volba prezidenta nebo existence a využívání institutu referenda. Zvláště zdůrazněny budou ty aspekty, které ovlivňují koaliční chování. V této části se jistě nevyhnu deskriptivní metodě, ale domnívám se, že je to ku prospěchu věci.

b) Metody práce, její cíle a formulace otázek

Cílem mé práce bude analýza koaličního chování v Irské republice. Budu se snažit definovat a zanalyzovat všechny hlavní faktory, které tento fenomén nejvíce ovlivňovaly a dosud ovlivňují. Pokusím se zjistit, jaké motivy vedly ke vzniku konkrétní koalice, zda hraje roli například ideologická blízkost stran. S podílem politické strany na koalici souvisí i dva přístupy k účasti ve vládní koalici – *office-seeking theory* a *policy-seeking theory*, které ve své práci také zohledním. Zaměřím se i na to, zda se irské politické strany chovají z pohledu teorie koalic racionálně a zda lze spojení některých politických stran považovat za tradiční, tzn. jestli koalice vznikají po volbách podle aktuální situace nebo spolu konkrétní politické strany formují koalice bez ohledu na okolnosti (např. zisky mandátů).

Jednou z důležitých výzkumných otázek mé práce bude vliv ústavního uspořádání, stranického systému a volebního systému na koaliční chování. Za zajímavé považuji i to, zda v irském případě převažují koaliční či jednobarevné vlády a zda je nějaká politická strana spjata výhradně s jednou z těchto kategorií. Budu hledat též odpověď na otázku, zda je některý z typů vlád (např. minimální vítězné koalice, velké koalice, menšinové vlády apod.) pro Irsko typický. Zmíním také, jestli se nějakým způsobem změnilo koaliční chování po vstupu Irské republiky do Evropské unie. Neméně důležitá je i záležitost trvanlivosti irských vlád, resp. kolik vlád se doposud vystříдалo u moci a jak často (pokud vůbec) dochází k předčasným pádům vlád.

Výzkumná metoda – Při zkoumání tématu se budu snažit používat primárně analytickou metodu. Ve své práci budu vycházet zejména z primárních zdrojů (volební výsledky, složení jednotlivých vlád, politická orientace hlavních aktérů atd.).

2. Předpokládaná osnova práce

I. Úvod

V úvodní části nastíním téma a představím strukturu práce i hlavní otázky, na které budu hledat odpověď.

II. Hlavní faktory ovlivňující koaliční chování v Irské republice

Na začátku této části nejprve krátce pojednám o vlivu britské ústavní tradice a politického systému na politické uspořádání Irské republiky a poté se již budu věnovat irskému politickému uspořádání. Popíši hlavní instituce výkonné a zákonodárné moci i vztahy mezi nimi. Zaměřím se též na specifické prvky, zejména využívání institutu referenda. Dále přiblížím volební systémy užívané pro obsazení hlavních politických institucí. Vzhledem k tématu práce bude zvláštní důraz kladen na volební systém do parlamentu a jeho vliv na stranický systém a koaliční chování. Následně se budu věnovat irskému stranickému systému, který je dalším z primárních faktorů ovlivňujících koaliční chování. Přiblížím jeho vývoj, hlavní charakteristiky a zařazení do obecných typologií stranických systémů. Povšimnu si též štěpných linií, které stojí za formováním politických stran a mají vliv i na koaliční politiku. Nedílnou součástí této části práce bude přehled relevantních politických stran včetně jejich ideologického vymezení.

III. Koaliční chování v Irské republice

Ve třetí, klíčové a nejobsáhlejší části, přistoupím k analýze koaličního chování v Irské republice. Zohledním přitom poznatky, které jsem získala při zkoumání ústavně-politického rámce a volebního i stranického systému. Budu se věnovat podobě jednotlivých vlád, jejich typologii z hlediska teorie koalic i okolnostem a motivům, které k jejich ustavení vedly. Zvláštní podkapitolu budu věnovat otázce trvanlivosti jednotlivých vlád a dále způsobu jejich ukončování.

IV. Závěr

3. Seznam literatury a zdrojů

Tento seznam je pouze předběžný a další zdroje budou doplněny v průběhu zpracování mé diplomové práce.

a. Neperiodická literatura

BUDGE, I.; KEMAN, H. (1992). *Parties and Democracy. Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press. 243 s. ISBN 0198277520.

BUDGE, I.; LAVER, M. J. (2002). *Party Policy and Government Coalitions*. New York: Palgrave. 448 s. ISBN 0-333-55617-8.

CABADA, L.; KUBÁT, M. (eds.) (2004). *Úvod do studia politické vědy*. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia. 494 s. ISBN 80-86432-63-7.

COAKLEY, J.; GALLAGHER, M. (eds.) (2004). *Politics in the Republic of Ireland*. 4th ed. London: Routledge. 504 s. ISBN 0-415-28067-2.

FARREL, D. M. (2001). *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. 1st ed. London: Palgrave. 241 s. ISBN 0-333-80162-8

FIALA, P.; PITROVÁ, M. (2005). *Evropská referenda*. Vyd. 1. Brno: CDK. 311 s. ISBN 80-7325-051-9.

FRANK, J. (2006). *Konflikt v Severním Irsku*. Vyd. 1. Praha: Triton. 222 s. ISBN 80-7254-735-6.

GALLAGHER, M.; MARSH, M.; MITCHELL, P. (eds.) (2003). *How Ireland voted 2002*. 1st ed. London: Palgrave. 276 s. ISBN 0333968352.

GALLAGHER, M., MITCHELL, P. (eds.) (2005). *The Politics of Electoral Systems*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press. 662 s. ISBN 0-19-925756-6.

CHYTILEK, R.; ŠEDO, J. (eds.) (2004). *Volební systémy*. Vyd. 1. Brno: MU. 237 s. ISBN 80-210-3548-X.

KLÍMA, M. (2003). *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Vyd. 1. Praha: Radix. 273 s. ISBN 80-86031-13-6.

KLOKOČKA, V. (2004). *Ústavy států Evropské unie*. Vyd. 2. Praha: Linde. 788 s. ISBN 80-7201-466-8.

- KLOKOČKA, V. (2006). *Ústavní systémy evropských států*. Vyd. 2. Praha: Linde. 423 s. ISBN 80-7201-606-7.
- KYSELA, J. (2004). *Dvoukomorové systémy: teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia. 630 s. ISBN 80-86432-89-0.
- LAVER, M.; SCHOFIELD, N. (1998). *Multiparty Government. The Politics of Coalition in Europe*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press. 308 s. ISBN 0-472-08562-X.
- LAVER, M., SHEPSLE, K. A. (1996). *Making and Breaking Governments. Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press. 301 s. ISBN 0-521-43836-5.
- LIJPHART, A. (1998). *Electoral systems and party systems: a study of twenty – seven democracies 1945 – 1990*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press. 209 s. ISBN 0-19-828054-8.
- LIJPHART, A. (1999). *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty – Six Countries*. 1st ed. London: Yale University Press. 351 s. ISBN 0-300-07893-5.
- MOODY, T.; MARTIN, F. (1996). *Dějiny Irska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny. 417 s. ISBN 80-7106-151-4.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2006). *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál. 303 s. ISBN 80-7367-177-8.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2002). *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál. 207 s. ISBN 80-7178-628-4.
- SARTORI, G. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Vyd. 1. Praha: SLON. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.
- STRMISKA, M. a kol. (2005). *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál. 727 s. ISBN 80-7367-038-0.
- STROM, K. (1990). *Minority Government and Majority Rule*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press. 293 s. ISBN 0521374316.

STROM, K.; MULLER, W. C.; BERGMAN T. (eds.) (2008). *Cabinets and coalition bargaining: the democratic life cycle in Western Europe*. 1st. ed. Oxford New York: Oxford University Press. 443 s. ISBN 978-0-19-829786-4.

ŠLOSARČÍK, I. (2007). *Politický systém Irska*. Vyd. 1. Praha: SLON. 270 s. ISBN 978-80-86429-61-8.

b. Periodická literatura

BOWLER, S.; FARREL, D. M. (1991). Voter Behavior under STV – PR: Solving Puzzle of the Irish Party System. *Political Behavior*. Vol. 13, No. 4 (Dec., 1991), pp. 303 – 320. ISSN 01909320. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/586119> (náhled 26.5. 2009).

BUDGE, I.; HERMAN, V. (1978). Coalitions and Government Formation: An Empirically Relevant Theory. *British Journal of Political Science*. Vol. 8, No. 4 (Oct., 1978), pp. 459 – 477. ISSN 00071234. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/193636> (náhled 26.5. 2009).

CARTY, R. K. (1981). Brokerage and Partisanship: Politicians, Parties and Elections in Ireland. *Canadian Journal of Political Science*. Vol. 14, No. 1 (Mar., 1981), pp. 53 – 81. ISSN 00084239. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/3230394> (náhled 26.5. 2009).

COHAN, A. S. (1979). The Open Coalition in the Closed Society: The Strange Pattern of Government Formation in Ireland. *Comparative Politics*. Vol. 11, No. 3 (Apr., 1979), pp. 319 – 338. ISSN 00104159. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/421825> (náhled 8.6. 2009).

MAIR, P. (1979). The Autonomy of the Political: The Development of the Irish Party System. *Comparative Politics*. Vol. 11, No. 4 (Jul., 1979), pp. 445 – 465. ISSN 00104159. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/421870> (náhled 26.5. 2009).

MITCHELL, P. (2003). Fianna Fáil Still Dominant in the Coalition Era: The Irish General Election of May 2002. *West European Politics*. Vol. 26, No. 2 (Apr., 2003), pp. 174 – 183. ISSN 01402382. Text dostupný na:

<http://web.ebscohost.com.onelog3.ruk.cuni.cz/ehost/pdf?vid=7&hid=3&sid=d8f8c6fb-c2d1-4995-9854-11b979452f66%40SRCSM2> (náhled 8.6. 2009).

HERMAN, V.; POPE, J. (1973). Minority Governments in Western Democracies. *British Journal of Political Science*. Vol. 3, No. 2, (Apr., 1973), pp. 191 – 212. ISSN 00071234. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/193381> (náhled 26.5. 2009).

ROOZENDAAL, P. (1992). The Effect of Dominant and Central Parties on Cabinet Composition and Durability. *Legislative Studies Quarterly*. Vol. 17, No. 1 (Feb., 1992), pp. 5 – 36. ISSN 03629805. Text dostupný na: <http://www.jstor.org/stable/440078> (náhled 26.5. 2009).

ŠLOSARČÍK, I. (2004). Současné irské politické strany a jejich specifika. *Integrace* No. 1 (Červen 2004). ISSN 1212-9771. Text dostupný na: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=753> (náhled 31.5. 2009).

c. Internetové zdroje

(datum poslední aktualizace: 8.6. 2009)

Časopis Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM: <http://www.integrace.cz/>

Elektronická databáze odborných článků: <http://www.jstor.org/>

Elektronická databáze odborných článků: <http://ebscohost.com/>

Fianna Fáil: <http://www.fiannafail.ie/content/pages/fianna-fail-the-republican-party/>

Fine Gael: <http://www.finegael.org/>

Irská vláda: <http://www.gov.ie/en/>

Irský ministerský předseda: <http://www.taoiseach.gov.ie/eng/>

Irský parlament: <http://www.oireachtas.ie/ViewDoc.asp?fn=/home.asp>

Irský prezident: <http://www.president.ie/>

Labour Party: <http://www.labour.ie/>

Pokrovní demokraté: <http://www.progressivedemocrats.ie/>

Politické strany a volby v Evropě: <http://www.parties-and-elections.de/>

Sinn Féin: <http://www.sinnfein.org/>

Strana zelených: <http://www.greenparty.ie>